

Utvikling på hvitvaskingsfronten - nasjonalt og internasjonalt arbeid mot hvitvasking

Hvordan påvirkes anti-hvitvaskingsarbeidet til rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven av nasjonale og internasjonale tiltak mot økonomisk kriminalitet?

MACIEJ LARS BIELECKI

VEILEDERE

John Arngrim Hunnes og Kirsti Rødfjell Meidelsen

Universitetet i Agder, 2019

Handelshøyskolen
Institutt for økonomi

Forord

Dette er en avsluttende oppgave for min mastergrad i regnskap og revisjon ved Universitetet i Agder.

Valg av tema skyldes ikrafttredelsen av ny hvitvaskingslov 15. oktober 2018. Tiltak mot økonomisk kriminalitet beskytter samfunnet og finansielle systemer mot negative konsekvenser som følger av hvitvasking.

Arbeidet med oppgaven har vært krevende. Det har gitt meg motivasjon til å tilegne meg ny kunnskap og til å teste mine egne begrensninger. Prosessen har vært veldig utfordrende og lærerik.

Jeg ønsker å rette en stor takk til mine veiledere, John Arngrim Hunnes og Kirsti Rødfjell Meidelsen, for veiledning og gode tilbakemeldinger underveis i prosessen. Jeg ønsker også å takke alle informanter som har tatt seg tid til å svare på henvendelser.

Kristiansand, 03. juni 2019

Maciej Lars Bielecki

Sammendrag

Hvitvasking utgjør et omfattende samfunnsproblem og kan knyttes til en rekke underliggende kriminelle handlinger. Det kan også svekke kontroll over finansielle systemer og berøre enkeltindivider i samfunnet. Det er derfor viktig at hvitvasking bekjempes på en effektiv måte.

Søkelyset i oppgaven rettes mot anti-hvitvaskingsarbeidet til rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven. Utredningen tar for seg revisor og andre rapporteringspliktige. Det undersøkes hvordan hvitvaskingsloven av 2018 ble implementert. Det diskuteres også implementering av tiltak mot hvitvasking på nasjonalt og internasjonalt nivå.

Analysen baseres på revisors perspektiv. I tillegg til revisjonsselskaper, består utvalget av et selskap innen finansbransjen, en representant fra Den norske Revisorforening og en informant med tilknytning til Financial Action Task Force. Datamaterialet ble innsamlet gjennom dybdeintervjuer og dokumentanalyse.

Resultater indikerer at anti-hvitvaskingsarbeidet innebærer flere utfordringer for rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven. Pliktene som følger av regelverket er meget omfattende. Anvendelse av risikobasert tilnærming ved gjennomføring av kundetiltak skal sikre effektiv bruk av ressurser. Funnene indikerer imidlertid at det er usikkerhet knyttet til tolkning av regelverket. Forhold som underslag og skatteunndragelse fører med seg behov for egne vurderinger i forhold til rapportering. Det krever bruk av praktisk tilnærming basert på uttalelser fra myndighetene. Min oppfatning er at det er behov for mer konkrete veiledninger fra myndighetene for å sikre god etterlevelse av hvitvaskingsregelverket.

Innholdsfortegnelse

Forord	I
Sammendrag	II
Innholdsfortegnelse	III
Liste over figurer	VII
Liste over tabeller	VII
1. Innledning	1
1.1. Bakgrunn	1
1.2. Introduksjon	3
1.3. Oppgavens struktur og avgrensninger	5
2. Hvitvaskingsprosessen og definisjoner	7
2.1. Hvitvaskingsprosessen	7
2.2. Konsekvenser for samfunnet	10
2.3. Definisjoner	11
2.3.1. Hvitvasking	11
2.3.2. Terrorfinansiering	13
3. Nasjonale og internasjonale tiltak	15
3.1. Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering	15
3.2. Lovbestemte krav til rapporteringspliktige	16
3.2.1. Sentrale bestemmelser i hvitvaskingsloven av 2018	16
3.3. Revisors rolle	20
3.3.1. Revisors plikter under utøvelsen av yrket	20
3.3.2. Revisors rapportering av andre forhold enn hvitvasking	21
3.4. Register over reelle rettighetshavere	22
3.5. Enheten for Finansiell Etterretning ved Økokrim	22
3.6. Finanstilsynet	23

3.6.1.	Administrative sanksjoner og andre forvaltningstiltak	23
3.7.	Nasjonalt tverretattlig analyse- og etterregningscenter (NTAES)	24
3.8.	Det internasjonale arbeidet mot hvitvasking og terrorfinansiering	24
3.8.1.	Wienkonvensjonen	24
3.8.2.	Basel-komiteen for banktilsyn.....	25
3.8.3.	Palermokonvensjonen	25
3.8.4.	Financial Action Task Force (FATF).....	25
3.8.5.	Den europeiske union.....	27
3.8.6.	The Egmont Group of Financial Intelligence Units	28
3.8.7.	European Banking Authority	28
4.	Metode.....	29
4.1.	Valg av metode og forskningsdesign.....	29
4.1.1.	Kvalitativ metode	30
4.2.	Primær- og sekundærdata	31
4.3.	Datainnsamling gjennom intervjuer	31
4.3.1.	Utvalg	33
4.4.	Dokumentanalyse	34
4.5.	Reliabilitet og validitet	35
5.	Implementering av tiltak i Norge	37
5.1.	Innledende merknader	37
5.2.	Kundetiltak og løpende oppfølging av kundeforhold.....	37
5.3.	Implementering av rutiner på selskapsnivå	39
5.4.	Risikobasert tilnærming og undersøkelser	40
5.5.	Rapportering av mistenkelige forhold	42
5.5.1.	Utnyttelse av revisjonsselskaper som ledd i hvitvaskingsprosessen	45
5.5.2.	Skatteunndragelse og annen kriminalitet	46
5.5.3.	Underslag blant ansatte	47

5.6.	Reelle rettighetshavere	47
5.7.	Kostnader	49
5.8.	Overtredelsesgebyrer	51
5.9.	Samarbeid med myndighetene	52
5.10.	Diskusjon	55
6.	Utvikling i det internasjonale anti-hvitvaskingsarbeidet	59
6.1.	Den internasjonale utviklingen	59
6.2.	Norges innsats i det internasjonale arbeid mot økonomisk kriminalitet	60
6.2.1.	Aktiv deltakelse i Financial Action Task Force	60
6.2.2.	Tiltak mot terrorfinansiering	61
6.3.	Begrensninger ved det internasjonale anti-hvitvaskingsarbeidet	61
6.4.	Den europeiske union	62
6.5.	Fremtidige utfordringer	62
6.6.	Nye dokumenter fra FATF	64
6.7.	Diskusjon	66
7.	Konklusjon	68
7.1.	Hovedfunn	68
7.2.	Begrensninger og videre forskning	70
8.	Referanseliste	72
9.	Vedlegg	76
	Vedlegg 1 – Intervjuguide Den norske Revisorforening	76
	Vedlegg 2 – Intervjuguide: revisjonsselskap 1	78
	Vedlegg 3 – Intervjuguide: revisjonsselskap 2	80
	Vedlegg 4 – Intervjuguide: selskap 3	81
	Vedlegg 5 – Intervjuguide: Bjørn Skogstad Aamo	82
	Vedlegg 6 – Referat fra intervju med Espen Knudsen ved Den norske Revisorforening	83
	Vedlegg 7 – Referat fra intervju med revisjonsselskap 1	88

Vedlegg 8 – Referat fra intervju med revisjonsselskap 2.....	95
Vedlegg 9 – Referat fra intervju med selskap 3	98
Vedlegg 10 – Referat fra intervju med Bjørn Skogstad Aamo	99
Vedlegg 11 – Definisjon av begrepet "hvitvasking" i EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv (EP.Rdir. 2015/849) definisjon av begrepet "hvitvasking", oversatt til norsk i Prop. 40 L (2017-2018).....	104
Vedlegg 12 – Refleksjonsnotat	105

Liste over figurer

Figur 1. Hvitvaskingsprosessens tre faser (egenprodusert).....	8
Figur 2. "MTR per virksomhetsområde 2018" (Økokrim 2019c).....	43

Liste over tabeller

Tabell 1. Intervjuobjekter.....	34
Tabell 2. "Utvikling siste 5 år" (Økokrim 2019c).....	44
Tabell 3. Utdrag fra tabell "Topp 10 kostnadskrevende regelverk å etterleve for bank og skadeforsikring" (Nærings- og handelsdepartementet, Rambøll Management AS og KPMG, 2006, s. 54).....	50

1. Innledning

1.1. Bakgrunn

"Hensikten med mange kriminelle handlinger, er å oppnå økonomisk gevinst" (Økokrim 2018, s. 37). Økonomisk kriminalitet vil ofte være knyttet til virksomhet som er, eller utgir seg for å være lovlig (Økokrim, 2017b). Utbyttet av straffbare handlinger hvitvaskes av kriminelle, for å hindre at opprinnelsen til slik ulovlig fortjeneste oppdages. Gjennom hvitvaskingsprosessen, innføres utbyttet av straffbare handlinger i den legale økonomien. Dette utgjør en trussel mot det finansielle system og samfunnet generelt.

Hvitvasking utgjør et omfattende samfunnsproblem. Det er ikke et nytt fenomen, men det har skjedd en utvikling i metoder som brukes og omfang. Ny teknologi skaper utfordringer med å spore opp midlenes opprinnelse (Finanstilsynet, Økokrim, u.å.e). Globalisering og digitalisering har preget den norske økonomien lenge. Utviklingen i det finansielle system har skapt betydelige fordeler for samfunnet. Økokrim (2018a, s. 7) skriver at verden har "på mange måter blitt grenseløs". Det gir myndighetene nye muligheter til å avdekke hvitvasking. På den annen side, har dette også bidratt til utvikling av nye metoder for gjennomføring av økonomisk kriminalitet. Det har vært en betydelig økning i transaksjoner på tvers av grenser. Kriminelle har, i likhet med resten av befolkningen, tilgang til å overføre penger ved bruk av ulike Internettbaserte betalingsplattformer. Tjenester som handel med kryptert digital valuta, gjør det mulig for aktører å forbli anonyme. (Økokrim, 2017b)

Kriminelles adgang til å utnytte den grenseløse økonomien, gjenspeiles i en rekke internasjonale skandaler knyttet til enkelte banker. I 2015, ble Nordea og Handelsbanken ilagt bøter på henholdsvis 50 og 35 millioner svenske kroner, for brudd på hvitvaskingsregelverket. Svenske Finansinspektionen (FI) uttalte at hvitvasking gjennom Nordea kunne blitt utført, med stor sannsynlighet for at banken ikke ville ha mulighet til å oppdage det (TT Nyhetsbyrå, 2015). Handelsbanken ble kritisert for alvorlige brudd på hvitvaskingsregelverket. Det har også blitt avdekket svakheter ved oppfølging av tiltak av myndigheter i enkelte EU-land (B. Skogstad Aamo, personlig kommunikasjon, 26.03.2019). Danske Bank beskyldes for hvitvasking gjennom filialer i Estland. Saken etterforskes av myndigheter i Danmark, Estland, Storbritannia og Frankrike. Saken har også fått oppmerksomhet av Department of Justice [justisdepartementet] og Securities and Exchange Commission [verdipapirtilsynet] i USA (Schneider, 2019).

Den internasjonale utviklingen ser ut til å ha økende virkning på bekjempelse av hvitvasking på nasjonalt nivå. Midlene som genereres gjennom hvitvasking kan benyttes til å finansiere annen kriminalitet, noe som kan forsterke kriminelles posisjon ytterligere. I tillegg til å skade virksomheters omdømme, kan svekket kontroll over finanssystemene gi utslag i redusert tillit til myndighetene (Finanstilsynet, Økokrim, u.å.e). Det er i myndighetenes og finansiell sektors interesse, at hvitvasking forebygges, avdekkes og sanksjoneres (NOU 2016: 27).

Nasjonale tiltak mot hvitvasking reguleres i lov om hvitvasking og terrorfinansiering av 2018 (hvitvaskingsloven). Regelverket gjennomfører EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv (Europaparlaments- og rådsdirektiv, 2015/849) og innebærer en rekke utvidelser, samt nye krav til rapporteringspliktige. Rapporteringsplikten gjelder for juridiske og fysiske personer, som omfattes av hvitvaskingsloven § 4. Det skal blant annet anvendes risikobasert tilnærming ved gjennomføring av tiltak, både i forbindelse med etablering og oppfølging av kundeforhold. På bakgrunn av dette, kan det observeres behov for utvikling og endringer i rapporteringspliktiges rutiner knyttet til risikovurderinger. Ifølge Finanstilsynet (2016) er det "en forutsetning for effektiv bekjempelse av hvitvasking og terrorfinansiering at de rapporteringspliktige gjennomfører de aktuelle reglene i sin organisasjon og i sine rutiner".

Statsautoriserte og registrerte revisorer har vært omfattet av rapporteringsplikt, siden ikrafttreddelsen av første hvitvaskingslov (2003) 1. januar 2004. Det følger av lov om revisjon og revisorer (revisorloven, 2017) § 1-2 at revisor er allmenhetens tillitsperson ved utøvelse av sin virksomhet¹. Hovedoppgaven til revisor, er å bekrefte at årsregnskapet til den reviderte er utarbeidet uten vesentlige feil og misligheter. Årsregnskapet brukes for å kommunisere den revisjonspliktiges økonomiske stilling til omverdenen og danner et beslutningsgrunnlag for en rekke interessenter i samfunnet (Gulden, 2017). I tillegg til å kvalitetssikre regnskapet, kan revisor utføre attestasjonsoppdrag og rådgivningstjenester. Det omfatter blant annet attestasjon av næringsoppgaven, som kan påvirke beregning av skatt og avgifter for den reviderte. Bestemmelsen i revisorloven (revl.) § 5-1 innebærer at revisor skal bidra til å forebygge og avdekke misligheter og feil i regnskapet. Videre skal revisor "vurdere om det foreligger brudd på lover og forskrifter av vesentlig betydning for regnskapet", jfr. revl. § 5-2. Det følger dermed ingen direkte krav om å utforme revisjonen spesielt med hensyn på å oppdage hvitvasking. Bestemmelser i hvitvaskingsloven innebærer imidlertid at revisor gjennomfører en rekke

---

¹ Nærmere beskrivelse av revisors rolle finnes i kapittel 3.3.

kundetiltak. Pliktene i den nye hvitvaskingsloven av 2018 omfatter alle forhold som indikerer mistanke om hvitvasking eller finansiering av terror. Undersøkelses- og rapporteringsplikt har alltid vært sentrale deler av hvitvaskingsloven og omfatter hovedsakelig aktører som gjennomfører transaksjoner på vegne av sine kunder (Den norske Revisorforening, 2017). Revisor håndterer som regel ikke klienters midler og vil dermed ha en annen tilnærming enn for eksempel finansinstitusjoner. Det forventes allikevel at revisor rapporterer mistenkelige forhold, som kan oppdages under utførelse av revisjonstjenester. Det kan tenkes at anti-hvitvaskingsarbeidet er et samfunnsansvar og beskytter fellesskapet mot store tap og annen kriminalitet.

1.2. Introduksjon

"Bekjempelse av hvitvasking og terrorfinansiering har et stort nasjonalt og internasjonalt fokus" (Finanstilsynet, 2016). I denne utredningen rettes søkelyset mot innsatsen til myndighetene og rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven i forbindelse med anti-hvitvaskingsarbeidet. Nye metoder for hvitvasking indikerer at det kan være nødvendig å utvide søkelyset for å oppdage hvitvasking. Avansert hvitvasking skjer ofte over landegrensene og involverer finansielle systemer i ulike jurisdiksjoner. Det kreves et internasjonalt samarbeid for å muliggjøre bekjempelse av den type kriminalitet (Økokrim, 2019a). Norges innsats i arbeidet mot hvitvasking henger tett sammen med utviklingen på internasjonalt nivå. I tillegg til EUs direktiver, er det norske hvitvaskingsregelverket innrettet etter anbefalinger fra Financial Action Task Force (Regjeringen, u.å.a). Ved å se nærmere på uttalelser fra enkelte aktører i revisorbransjen, kan man registrere signaler om at det finnes utfordringer knyttet til etterlevelsen av hvitvaskingsloven. Den norske Revisorforening antydte i et høringsvar (2017), knyttet til utarbeidelsen av den nye hvitvaskingsloven, at det kan være vanskelig å tolke deler av regelverket. På bakgrunn av dette, hadde jeg et ønske om å undersøke hvordan kravene i hvitvaskingsloven tolkes og etterleves i praksis, med utgangspunkt i revisors perspektiv. Videre var det ønskelig å finne ut om det er knyttet usikkerhet til rapportering etter hvitvaskingsloven, samt hvilke utfordringer etterlevelsen av regelverket medfører for rapporteringspliktige. Dette utgjør grunnlaget for følgende problemstilling:

Hvordan påvirkes anti-hvitvaskingsarbeidet til rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven av nasjonale og internasjonale tiltak mot økonomisk kriminalitet?

Rapporteringspliktiges anti-hvitvaskingsarbeid undersøkes med utgangspunkt i tiltak mot økonomisk kriminalitet. Generelle tiltak mot økonomisk kriminalitet kan antas å ha direkte virkninger på anti-hvitvaskingsarbeidet. Grunnlaget for denne studien av arbeidet til rapporteringspliktige, begrenses derfor ikke til virkninger av "tiltak mot hvitvasking". Denne fremgangsmåten ble også vurdert som hensiktsmessig, som følge av forskjeller på enkelte instansers definisjoner av begrepet "hvitvasking"². I tillegg ble det vurdert som relevant å rette søkelyset mot rapportering av skatteunndragelse og underslag.

Problemstillingen innebærer at det i tillegg til nasjonale tiltak mot hvitvasking, legges vekt på den internasjonale utviklingen. Det kan oppfattes som en betydelig utvidelse av oppgavens ramme. Bakgrunnen for å inkludere det internasjonale perspektivet i problemstillingen, var ønsket om å gi et mest mulig helhetlig bilde av forhold som påvirker rapporteringspliktiges innsats mot hvitvasking. Som følge av globalisering, samt høy grad av digitalisering, får den internasjonale utviklingen stadig større virkninger for næringslivet i Norge (Økokrim, 2018a). Analyse av anti-hvitvaskingsarbeidet på tvers av landegrenser ble dermed vurdert som høyst relevant i forhold til problemstillingen. For å besvare denne, legges følgende forskningsspørsmål til grunn:

1. Hvordan implementeres tiltak mot hvitvasking av rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven?
2. Hvordan påvirkes arbeidet til rapporteringspliktige av nasjonale tiltak mot økonomisk kriminalitet?
3. Hvordan håndteres anti-hvitvaskingsarbeidet på internasjonalt nivå?
4. Hvordan påvirkes anti-hvitvaskingsarbeidet i Norge av internasjonale tiltak mot økonomisk kriminalitet?

Det første forskningsspørsmålet omhandler sentrale krav til rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven av 2018. Formålet er å undersøke hvordan rapporteringspliktige tolker bestemmelser i loven og tilpasser sine interne rutiner for å etterleve hvitvaskingsregelverket. Med utgangspunkt i intervjuer med representanter fra større revisjonsselskaper, samt informasjon fra et selskap i finansbransjen, identifiseres relevante utfordringer i forbindelse

---

² Definisjoner følger i kapittel 2.3.

med implementering av regelverket. Funnene brukes til å fastslå hvordan etterlevelsen av hvitvaskingsregelverket foregår i praksis. Dette utgjør grunnlaget for å besvare det andre forskningsspørsmålet. Formålet er å finne ut hva slags effekt nasjonale tiltak mot økonomisk kriminalitet har på anti-hvitvaskingsarbeidet. Hvitvaskingslovutvalget (NOU 2016: 27) påpekte at næringslivet og myndighetene har sammenfallende interesser i å forebygge og avdekke hvitvasking. Rapporteringspliktiges bidrag er en viktig forutsetning for myndighetenes tiltak. Næringslivet er avhengig av at hvitvaskingsregelverket tilpasses utviklingen i samfunnet og at lovbrudd sanksjoneres av myndighetene. Dette samarbeidet hensyntas ved besvarelsen av det andre forskningsspørsmålet.

Norske myndigheter har engasjert seg aktivt i internasjonalt rettslig og politiooperativt samarbeid (Justis- og beredskapsdepartementet, 2018, s. 32). Det tredje forskningsspørsmålet omhandler det internasjonale samarbeidet mot økonomisk kriminalitet, hvilke tiltak som utarbeides av internasjonale organisasjoner og virkninger på arbeidet i EU- og EØS-land. For å besvare dette, tas det utgangspunkt i intervjuet med Bjørn Skogstad Aamo og analyse av relevante dokumenter. Informasjonen suppleres med øvrige intervjuer. Formålet er å identifisere fordeler og eventuelle utfordringer knyttet til samarbeidet på tvers av grenser. Funnene brukes til å besvare det fjerde forskningsspørsmålet, ved å undersøke hvordan det internasjonale samarbeidet påvirker anti-hvitvaskingsarbeidet i Norge. Samtlige forskningsspørsmål brukes til å konkludere hvordan nasjonale og internasjonale tiltak mot hvitvasking påvirker rapporteringspliktiges arbeid med å forebygge og avdekke økonomisk kriminalitet, samt hindre kriminelle i å profitere på utbytte av straffbare handlinger.

1.3. Oppgavens struktur og avgrensninger

For at leseren skal få en dypere forståelse av hvitvaskingsfenomenet og grunner til å bekjempe hvitvasking, beskrives hvitvaskingsprosessen og konsekvenser for samfunnet i kapittel to. Det ble også vurdert som formålstjenlig å drøfte utviklingen i trusselbildet og utfordringer med straffehåndhevelse knyttet til hvitvasking. Relevante definisjoner inkluderes i underkapittel 2.3.

Studien bygger på informasjon innhentet etter ikrafttreddelsen av hvitvaskingsloven av 2018. Presentasjon av et rettviseende bilde av regelverket er dermed en forutsetning for videre analyse. Hvitvaskingslovens sentrale bestemmelser drøftes i kapittel tre. Det ble ansett som hensiktsmessig å presisere formålet med loven, samt arbeidet til nasjonale organisasjoner.

Bakgrunnen for den internasjonale innsatsen mot hvitvasking og virkninger på norsk intern rett beskrives også i kapittel tre.

Kapittel fire inneholder en fremstilling av metoder som ble benyttet for datainnsamling og argumentasjon for de valgene som ble tatt i forbindelse med dataanalyse. Funnene fra intervjuer suppleres med dokumentanalyse, som omhandler blant annet trusselvurderinger og myndighetenes vurderinger ved utarbeidelse av hvitvaskingsloven. I kapittel fem analyseres rapporteringspliktiges implementering av tiltak etter hvitvaskingsloven av 2018. Implementering og etterlevelse av sentrale deler av regelverket undersøkes med utgangspunkt i revisors perspektiv. Kravene i hvitvaskingsloven vil også være gjeldende for øvrige rapporteringspliktige, blant annet autoriserte regnskapsførere, advokater, finansforetak, forsikringsforetak, forvaltningsselskaper, eiendomsmeglere, betalingsforetak, finansieringsforetak og verdipapirforetak. Deler av oppgaven omhandler derfor øvrige rapporteringspliktige, samt organisasjoner som ikke jobber utelukkende med tiltak mot hvitvasking, men økonomisk kriminalitet som sådan.

Kriminelles utnyttelse av den teknologiske utviklingen i samfunnet til hvitvaskingsformål, krever en felles innsats på tvers av bransjer og landegrenser (Økokrim, 2018a). For bedre oversikt over sammenhenger knyttet til anti-hvitvaskingsarbeidet, omfattes internasjonale tiltak mot økonomisk kriminalitet, i den grad informasjonen er relevant i forhold til forskningsspørsmålene. Funnene presenteres i kapittel seks. Utvikling i det nasjonale og internasjonale anti-hvitvaskingsarbeidet summeres opp i siste avsnitt i henholdsvis kapittel fem og seks. Det legges vekt på praktisk anvendelse av regelverket og samarbeid mellom myndighetene og rapporteringspliktige. Arbeid med sikte på å bekjempe terrorfinansiering og annen økonomisk kriminalitet diskuteres i den grad det påvirker rapporteringspliktiges innsats mot hvitvasking.

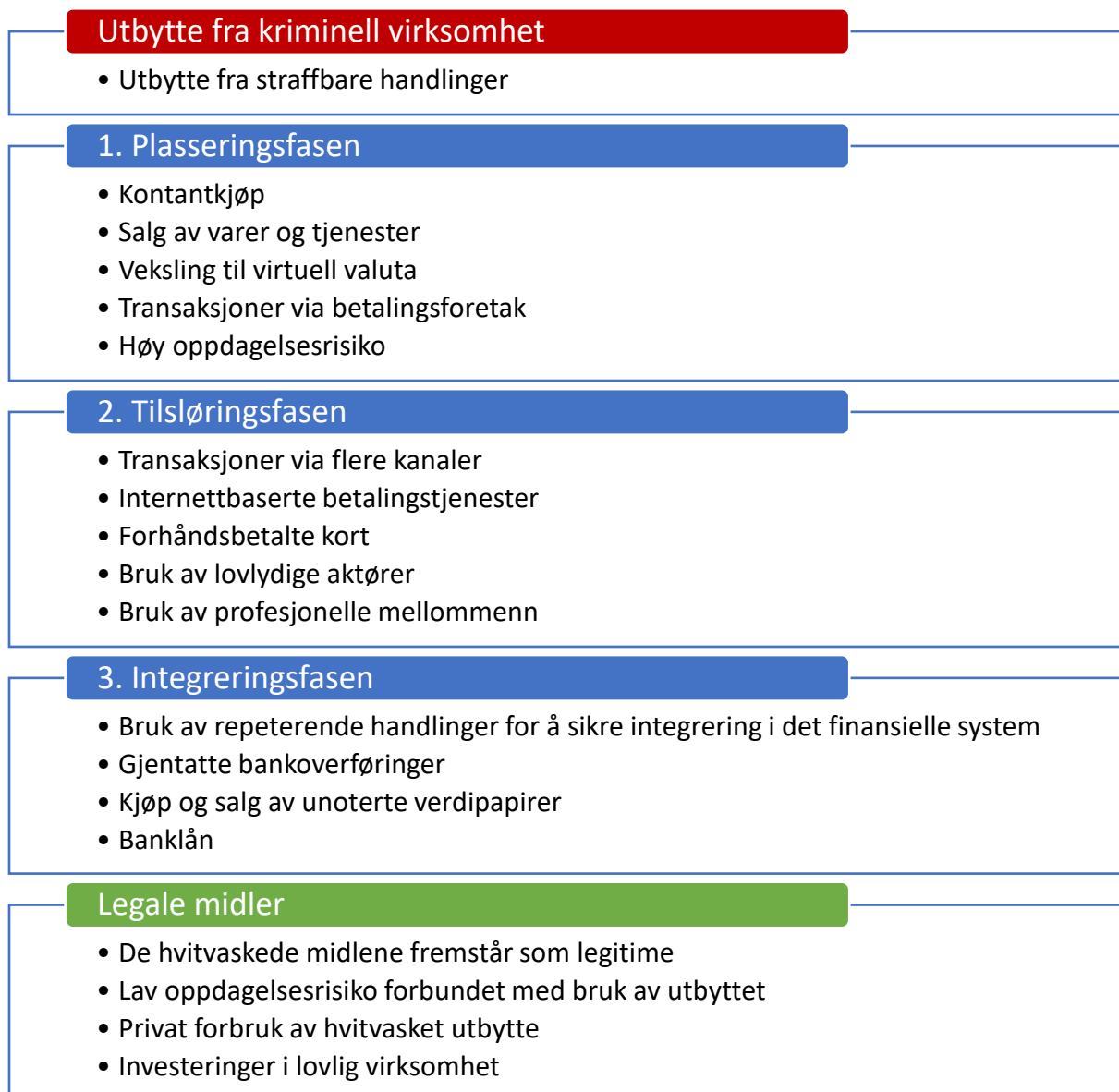
Resultatet av dataanalysen settes opp mot problemstillingen i kapittel sju, som inneholder konklusjon. Avslutningsvis presenteres begrensninger ved oppgaven og forslag til videre forskning, etterfulgt av referanseliste og vedlegg.

2. Hvitvaskingsprosessen og definisjoner

"Hele verden er de kriminelles arbeidsplass" (Økokrim, 2018a, s. 9). Nye betalingstjenester fører med seg nye fremgangsmåter for avdekking av økonomisk kriminalitet. Økokrim (2018a) skriver imidlertid at det er utfordrende for myndigheter å få tak i opplysninger om transaksjoner og reelle rettighetshavere som står bak. Effektiv kommunikasjon mellom ulike jurisdiksjoner har vist seg å være utfordrende. Dette utnyttes av kriminelle i forbindelse med hvitvasking. Økokrim (2018a, s. 9) skriver at de "fysiske vinningslovbruddene var i 2017 redusert med 40,4 prosent i forhold til 2013". Kriminelle benytter digitale løsninger i større grad. Nedenfor gjøres det rede for hvordan hvitvasking gjennomføres og hvilke konsekvenser dette medfører for samfunnet.

2.1. Hvitvaskingsprosessen

Hvitvaskingsprosessen går ut på at opprinnelsen til utbyttet av kriminelle handlinger tilsløres, slik at midlene kan reinvesteres i den legale økonomien uten å vekke myndighetenes mistanke (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014, s. 8). Det finnes flere metoder for hvitvasking. Det vil være utenfor oppgavens ramme å drøfte de ulike fremgangsmåter i dybden. Felles for alle metoder, vil være modellen som ligger til grunn for gjennomføring av hvitvasking. Prosessen består av tre faser, som presenteres i figur 1.

Figur 1. Hvitvaskingsprosessens tre faser (egenprodusert)

Modellens første trinn, plasseringsfasen, innebærer at utbyttet av kriminelle handlinger innføres i det finansielle system. Dette gjøres ved kontantkjøp- og salg av varer og tjenester, innskudd, veksling og overføring via betalingsforetak (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014, s. 9). Store pengesummer kan deles opp i flere transaksjoner. Kjøp av finansielle instrumenter kan også være egnet plasseringsteknikk. I denne fasen er risikoen størst for å vekke mistanke (Finanstilsynet, Økokrim, u.å.a).

Modellens andre trinn, tilsløringsfasen, innebærer at pengene fjernes fra direkte assosiasjon med det straffbare forholdet. Pengene kanaliseres gjennom mange transaksjoner. Prosessen kan involvere mange konti, selskaper og finansinstitusjoner verden over. (Finanstilsynet, Økokrim, u.å.a) Det kan også skje ved bruk av Internettbaserte betalingstjenester og spillaktivitet (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014, s. 9). Økokrim (2018a) påpeker at kriminelle fremdeles benytter kontanter internasjonalt i stor skala. Andre alternativer innebærer hvitvasking ved hjelp av ellers lovlydige familiemedlemmer, venner eller forretningsforbindelser. Fiktiv fakturering og kjøp av eiendom i utlandet kan, ifølge Økokrim (2018a), brukes til å føre utbytte ut av Norge. De mer avanserte hvitvaskingsmetodene innebærer bruk av profesjonelle mellommenn. Slike forvaltere gjennomfører transaksjoner i flere ledd, noe som gjør det vanskelig å følge pengestrømmer. Eierskapet tilsløres ved bruk av typiske skatteparadiser. Kjøp og salg av kryptovaluta er en ny metode, som gjør det mulig å omgå tradisjonelle sporbare bankoverføringer. (Økokrim, 2019a). I tillegg har Økokrim (2018a) utpekt fiktive verdivurderinger av eiendom utstedt av aktører som meglere og advokater som en ny trend. Det ble også påpekt at virksomheter som driver med ulovlig betalingsformidling vil være utenfor Finanstilsynets kontroll. Registrering av slike foretak som ideelle organisasjoner benyttes for å omgå hvitvaskingsregelverket og utgjør en stor trussel. Etter gjennomføring av tilsløringsfasen vil utbyttet av kriminelle handlinger være tilstrekkelig fordekket til å kunne reinvesteres – mest sannsynlig uten å vekke mistanke (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014, s. 9).

Ved overgangen fra tilsløringsfasen til integreringsfasen kan det brukes gjentatte bankoverføringer og kjøp av unoterte verdipapirer. Repeterende handlinger forsterker muligheten for integrering (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014, s. 9). Integreringsfasen, medfører at midlene gjøres tilgjengelige for den kriminelle. Hvitvasket utbytte kan benyttes til privat forbruk og investeringer i lovlig virksomhet (Finanstilsynet, Økokrim, u.å.a). Midler hvitvasket i utlandet kan eksempelvis brukes i Norge ved betaling med utenlandske bankkort og forhåndsbetalte kredittkort. Midler fra utlandet kan også benyttes til å nedbetale lån og investeringer i eiendomsmarkedet i Norge, noe som gjør det vanskelig å spore pengenes opprinnelse. (Økokrim, 2018a)

Justis- og beredskapsdepartementet (2014) påpeker at det hovedsakelig benyttes lite avanserte metoder. Det er et fåtall aktører som er profesjonelle og godt organiserte. Videre poengteres det av departementet (2014) at de profesjonaliseringsfaktorene som går igjen er som følger:

- utro tjenere som kan gi informasjon eller tillatelser på uriktig grunnlag

- profesjonelle rådgivere som advokater, revisorer og takstmenn som får midlene til å fremstå som legitime
- falske dokumenter som identitetsdokumenter, lønnslipp, og fakturaer
- dekkelskaper og selskapsstrukturer, gjerne med internasjonale forgreininger.

(Justis- og beredskapsdepartementet, 2014, s. 9)

2.2. Konsekvenser for samfunnet

Hvitvasking utgjør en trussel mot handels- og finanssystemet. Omdømme til foretak kan svekkes, dersom opprinnelsen til midlene i foretakets befatning ikke undersøkes. Hvitvasking kan være et resultat av virksomhetens svake eller fraværende interne rutiner. Det kan også skje hvitvaskingshandlinger utført av illojale ansatte, som har latt seg bestikke. Slikt misbruk av aktører i næringslivet kan svekke omdømmet til hele bransjer. Dette kan også ha virkninger på tvers av landegrenser. Nye måter å overføre penger på, gjør det mulig for kriminelle å utnytte forskjeller i de ulike landenes regulering i hvitvaskingsprosessen. Skatteparadiser, virksomheter som driver med betalingsformidling, samt vekslings tjenester for virtuell valuta, skaper utfordringer med å identifisere rettighetshavere. Anonyme transaksjoner gjør det vanskelig for myndighetene å spore midler som stammer fra kriminalitet. Svekket kontroll over finanssystemene i enkelte land kan følgelig svekke finanssektoren i andre land. Forstyrrelser i internasjonale kapitalstrømmer vil også ha negative virkninger på bærekraftig økonomisk utvikling. (Finanstilsynet, Økokrim, u.å.e)

Det kan være vanskelig å se direkte ofre av hvitvaskingshandlinger, men enkeltindivider vil også rammes i prosessen. Hvitvasking henger tett sammen med organisert kriminalitet, som narkotikatrafikk, våpensmugling, prostitusjon og hallikvirksomhet, terrorisme og korrupsjon. Hvitvasking kan dermed også kobles til underliggende voldelig kriminalitet (Finanstilsynet, Økokrim, u.å.e). Enkeltindivider kan rammes indirekte, ved at ideelle og økonomiske samfunnsinteresser svekkes. De ordinære motivene for å anmelde økonomisk kriminalitet er, ifølge Økokrim (2017b), ofte ikke tilstede. Dette skyldes mangel på ytre kjennetegn som indikerer tilknytning til ulovlige handlinger. "Når pengene som skal komme skattebetalerne til gode havner i kriminelle hender, forringes velferdsstatens grunnpilar" (Finanstilsynet, Økokrim, u.å.e). Utbytte av straffbare handlinger kan videre brukes i forbindelse med annen kriminell virksomhet. En annen konsekvens av svekket kontroll over finanssektoren, vil også

være lavere tillit til næringslivet og svekket rettsoppfatning i samfunnet. (Finanstilsynet, Økokrim, u.å.e)

"Ved å følge pengespor og fokusere på inndragning kan myndighetene i samarbeid med næringslivet bidra til å undergrave økonomisk kriminalitet og dermed også begrense utbredelse av annen organisert kriminalitet." H. u.å.e.) Hvitvaskingslovutvalget påpekte at myndighetene er avhengige av bidrag fra aktører i den finansielle sektor, for å "beskytte det økonomiske system og samfunnet som sådan" (NOU 2016: 27, s. 21).

2.3. Definisjoner

I oppgaven skilles det mellom definisjoner av hvitvasking i hvitvaskingsloven og EUs direktiv. Forskjellige instanser opererer med forskjellige versjoner av definisjoner på hvitvasking og terrorfinansiering. For ordens skyld samles aktuelle definisjoner nedenfor.

2.3.1. Hvitvasking

Den europeiske union

På bakgrunn av fortalen til den europeiske unions fjerde hvitvaskingsdirektiv (EP.Rdir. 2015/849), uttalte Hvitvaskingsutvalget at direktivets formål også innebærer "å beskytte det økonomiske system og samfunnet som sådan", i tillegg til å beskytte det finansielle system (NOU 2016: 27, s. 21). Begrepet "hvitvasking" omfatter flere handlinger. Direktivets definisjon omfatter blant annet handlinger som tilsvarende heleri i norsk intern rett (NOU 2016: 27, s. 21). Hvitvasking defineres i EUs (2015/849) fjerde hvitvaskingsdirektiv artikkel 1 nr. 3 som en rekke handlinger. Som følge av skyldkravet fra internasjonale konvensjoner (NOU 2016: 27, s. 24), forutsetter definisjonen at handlingene er begått forsettlig. Følgende handlinger omfattes av definisjonen³:

- a) konvertering eller overføring av formuesgoder som stammer fra økonomisk kriminalitet, med sikte på å tilsløre formuesgodenes ulovlige opprinnelse.
- b) tilsløring av et formuesgodes opprinnelse, lokalisering eller avhending,
- c) erverv, besittelse eller bruk av et formuesgode, der vedkommende på mottakstidspunktet vet at formuesgodet stammer fra kriminell virksomhet.

---

³ Fullstendig definisjon (oversatt til norsk) finnes i vedlegg 1

- d) medvirkning til, tilretteleggelse eller forsøk på å begå handlingene som nevnt i bokstav a), b) og c).

(Finansdepartementet, 2018a, s. 17 til 18)

Norsk intern rett

Norsk hvitvaskingsregelverk er basert på tiltak fra EU og Financial Action Task Force (FATF). FATF har, på bakgrunn av FNs Wienkonvensjon og Palermokonvensjon, uttalt at hvitvasking bør kriminaliseres i medlemslandenes lovgivning (FATF, 2012, s. 10)

Begrepet "hvitvasking" ble ikke definert i hvitvaskingsloven av 2003. Begrunnelsen var at regelverket skulle ivareta flere hensyn. Primærformålet var "*å hindre at kriminelle kan nyte godt av profittmotivert kriminalitet*" (NOU 2007: 10, s. 15). I tillegg skulle regelverket bidra til å forebygge og avdekke hvitvasking og terrorfinansiering, samt utnyttelse av virksomheter og finansinstitusjoner i prosessen (NOU 2007: 10, s. 15). Ved utarbeidelse av loven i 2009 ble begrepet "hvitvasking" utelatt fra lovens formålsbestemmelse. Begrunnelsen var at loven skulle omfatte all profittmotivert kriminalitet og ikke bare hvitvasking. Begrepet ble heller ikke benyttet i de materielle bestemmelsene. Som følge av den begrensede bruken, ble det ikke sett på som hensiktsmessig med en lovfestet definisjon (NOU 2016: 27, s. 20).

I hvitvaskingsloven av 2018 § 2 bokstav a defineres hvitvasking som handling som beskrevet i straffeloven § 332 og § 337, som omhandler hhv. heleri og hvitvasking. I NOU 2016: 27 (s. 22) definerte Hvitvaskingslovutvalget begrepet "hvitvasking" som "den prosess som har som mål å skjule eller tilsløre at verdier stammer fra straffbare forhold. I tillegg anses det å motta, være i besittelse av eller å bruke verdier som er utbytte av straffbar handling, som hvitvasking". "Begrunnelsen for å bekjempe hvitvasking er at det skader det økonomiske system og samfunnet som sådan" (NOU 2016: 27, s. 22).

Økokrim

Økokrim (2019a) definerer hvitvasking som handlinger som bidrar til å sikre utbyttet av profittmotiverte straffbare handlinger. Dette gjøres ved å skjule opprinnelsen, lokaliseringen eller rådigheten over midlene. For å kunne nyte fordelene av ulovlig utbytte, må det integreres i den legale økonomien gjennom hvitvasking. Prosessen kan enten gjennomføres for andre, eller for å sikre utbytte av egne straffbare handlinger. Videre skriver Økokrim (2019a) at hvitvasking er straffbart selv om den som hvitvasker ikke kjenner til hvilke forbrytelser midlene stammer

fra. Skyldkravet innebærer at vedkommende forstod eller burde ha forstått at det dreier seg om en straffbar handling.

Finanstilsynet

Formålet med hvitvasking er definert i Finanstilsynets *Årsmelding 2018* som "å skjule opphavet til utbytte fra straffbare handlinger" (Finanstilsynet, 2019, s. 73). Hvitvasking innebærer at utbytte integreres i den lovlige økonomien for å få midlene til å fremstå som legitime.

2.3.2. Terrorfinansiering

Norsk intern rett

Begrepet "terrorfinansiering" defineres i hvitvaskingsloven § 2 (2018) bokstav b som "handling som beskrevet i straffeloven § 135 eller finansiering som beskrevet i straffeloven § 136 a." Hvitvaskingslovutvalget har i NOU 2016: 27 foreslått å definere begrepet "terrorfinansiering" med utgangspunkt i definisjonen i EUs (EP.Rdir. 2015/849) fjerde hvitvaskingsdirektiv. Etter utvalgets vurdering (NOU 2016: 27), omfatter definisjonen all form for finansiering av handlingene som beskrevet i straffeloven § 135, som igjen henviser til straffeloven §§ 131 og 136 a. §§ 135, 331 og 332 kan også komme til anvendelse. Dette innebærer at ledelse eller deltakelse i terrorgruppe kriminaliseres, jfr. § 135. Videre inngår handlingene som tyveri, grovt tyveri, utpressing, grov utpressing, forfalskning, dokumentfalsk i definisjonen, dersom de kan knyttes til terrorfinansiering. (NOU 2016: 27, s. 29)

Økokrim

Terrorfinansiering vil ofte være motivert av politiske, ideologiske eller religiøse mål. Det skiller seg fra hvitvasking, ved at terrorhandlinger ikke er profittmotiverte. Økokrim (2018a) skriver at kredittkortbedrageri, misbruk av stipender og veldedighet, samt registrering av betalingsforetak som frivillige organisasjoner kan brukes for å omgå hvitvaskingsregimet. Ifølge Økokrims *Trusselvurdering* (2018a) er det en utfordring å fange opp finansiering av terrorhandlinger som krever få ressurser og involverer bruk av små beløp. Midlene utgjør ofte en kombinasjon av inntekter som stammer fra legale kilder og kriminell virksomhet (Økokrim, 2018a, s. 39).

Finanstilsynet skriver følgende om terrorfinansiering:

"Terrorfinansiering kan defineres som økonomisk støtte til, eller innsamling av penger på vegne av personer eller grupper som begår, eller har til hensikt å begå terrorhandlinger. I situasjoner hvor penger er nødvendig for å gjennomføre terrorhandlinger, vil slike transaksjoner være medvirkende til at terrorisme finner sted, og samfunnet har derfor en stor interesse i å hindre slike transaksjoner."

(Finanstilsynet, 2016)

3. Nasjonale og internasjonale tiltak

Siden 2015 har myndighetene jobbet med å implementere regler basert på Europaparlamentets- og rådsdirektiv (2015/849) (fjerde hvitvaskingsdirektiv) i norsk intern rett (Regjeringen, u.å.a). Som følge av ikrafttreddelsen av ny hvitvaskingslov 15. oktober 2018, ønsker jeg å presentere sentrale deler av regelverket, som et grunnlag for videre analyse. Hvitvaskingsloven gjelder for aktører i flere bransjer. For bedre forståelse, presenteres kravene i hvitvaskingsloven som gjelder alle rapporteringspliktige nedenfor. Revisors rolle drøftes separat i kapittel 3.3.

Finanstilsynet og Økokrim (u.å.e) skriver at formålet med å bekjempe hvitvasking og terrorfinansiering er "å beskytte det internasjonale finanssystemets integritet og stabilitet, undergrave finansiering av terrorisme, og gjøre det vanskeligere for kriminelle å sitte igjen med utbytte fra sine forbrytelser". I de følgende avsnittene gjøres det rede for nasjonale og internasjonale tiltak mot hvitvasking og anti-hvitvaskingsarbeid til internasjonale organisasjoner. I tillegg rettes søkelyset mot revisors tilnærming, samt de kravene som stilles til rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven.

3.1. Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering

Nasjonale tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering reguleres i *LOV-2018-06-01-21 om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering (hvitvaskingsloven)*. Lovens formål følger av § 1 første ledd; "å forebygge og avdekke hvitvasking og terrorfinansiering". Det følger videre av hvvl. (2018) § 1 annet ledd at tiltakene skal beskytte både det finansielle systemet og samfunnet som helhet. Loven implementerer store deler av EUs (2015/849) fjerde hvitvaskingsdirektiv og anbefalinger til Financial Action Task Force. (Regjeringen, u.å.a).

Hvitvaskingslovens formålsbestemmelse basert på det fjerde direktivets (EP.Rdir. 2015/849) definisjon. Hvitvaskingslovutvalget påpekte i NOU 2016: 27 (s. 21) at "det ikke er noen motsetning mellom å beskytte finansiell sektors integritet, stabilitet og omdømme, og mer generelt å beskytte det økonomiske system og samfunnet som sådan mot hvitvasking og terrorfinansiering". Ved begrunnelsen for å bekjempe hvitvasking viser utvalget til følgende grunner:

"Hensynet til finansiell sektors integritet, stabilitet og omdømme, hvitvasking genererer annen kriminalitet, hvitvasking minsker statens skatteproveny, konkurransevridende konsekvenser av hvitvasking, hvitvasking kan skade et lands økonomiske utvikling og økonomisk utvikling i

videre forstand, samt hensynet til effektiv bekjempelse av profittmotivert kriminalitet."

(Finansdepartementet, 2018a, s. 16)

Hvitvaskingslovutvalget presiserte i NOU 2016: 27 (s. 22) at det var viktig å tydeliggjøre de rapporteringspliktiges rolle. Det følger av hvvl. § 1 annet ledd at tiltakene skal forebygge og avdekke utnyttelse og forsøk på utnyttelse av rapporteringspliktige som ledd i hvitvasking og terrorfinansiering.

3.2. Lovbestemte krav til rapporteringspliktige

Nedenfor gjøres det rede for sentrale bestemmelser i hvitvaskingsloven (hvvl.) av 2018 som medfører en rekke plikter for juridiske og fysiske personer som omfattes av hvvl. § 4. Med "rapporteringspliktige" menes blant annet: statsautoriserte og registrerte revisorer, autoriserte regnskapsførere, advokater, finansforetak, Norges Bank, forsikringsforetak, forvaltningsselskaper, eiendomsmeglere, betalingsforetak, finansieringsforetak og verdipapirforetak, som nevnt i hvitvaskingsloven § 4.

3.2.1. Sentrale bestemmelser i hvitvaskingsloven av 2018

Hvitvaskingsloven av 2018 er en videreføring av tidligere lovgivning. Det nye regelverket innebærer en rekke utvidelser og skjerpelser som omhandler følgende punkter: kundetiltak, undersøkelser, rapportering, risikovurderinger, politisk eksponerte personer, risikobasert tilnærming, interne rutiner. Tilsynsmyndighetene gis også hjemler til å ilegge rapporteringspliktige overtredelsesgebyrer ved brudd på loven. (Finansdepartementet, 2018a, s. 8) Loven tillater utveksling av opplysninger mellom rapporteringspliktige, uten hinder av taushetsplikt, jfr. hvvl. (2018) § 31. Finanstilsynet (2019, s. 73) skriver at foretak "under tilsyn skal forebygge og avdekke forhold som har tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller terrorfinansiering".

Kundetiltak og løpende oppfølging

Kundetiltak (tidligere kundekontroll) i norsk rett er basert på regler i fjerde (EP.Rdir. 2015/849) hvitvaskingsdirektiv, som igjen bygger på anbefalinger fra Financial Action Task Force. Den type kontroll er kjent som "know your customer procedures" ["kjenn-din-kunde"-prinsippet]. Med utgangspunkt i sitt kjennskap til kunden, har rapporteringspliktige muligheten til å iverksette risikobaserte tiltak for å forebygge og avdekke hvitvasking og terrorfinansiering. Innhenting og kontroll av kundens og reell rettighetshavers identitet er bare en del av tiltakene,

noe som også er årsaken til at bruk av begrepet "kunde kontroll" ble opphevet. (NOU 2016: 27, s. 75) Videre omfatter kundetiltak kartlegging av "kunde forholdets eller transaksjonens formål og tilsiktede art" (Finansdepartementet, 2018a, s. 64). I medhold av hvitvaskingsloven (2018) § 9, skal tiltakene gjennomføres ved:

- etablering av kunde forhold
- gjennomføring av transaksjoner som overskrider lovbestemte beløpsgrenser, for kunder uten etablert kunde forhold til den rapporteringspliktige
- mistanke om hvitvasking eller terrorfinansiering.

Kunde opplysninger skal holdes oppdatert. Rapporteringspliktige skal også holde løpende oppfølging med eksisterende kunde forhold. Dette innebærer blant annet overvåking av transaksjoner og kryssjekk mot kunnskap om kunden og dennes virksomhet. Godt kjennskap til kunden gjør det lettere å fange opp avvik fra normal kunde atferd, noe som kan utløse undersøkelsesplikt ved mistanke om hvitvasking eller terrorfinansiering. (NOU 2016: 27, s. 106)

Risikobasert tilnærming

Risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering skal i samsvar med hvvl. § 6 legges til grunn ved anvendelsen av loven. Hvitvaskingslovutvalget har påpekt at risikobasert tilnærming er avgjørende for hvilke tiltak rapporteringspliktige iverksetter overfor kunden. "En risikovurdering med påfølgende kundetiltak danner også grunnlag for en løpende oppfølging tilpasset den aktuelle kunden i samsvar med «kjenn-din-kunde»-prinsippet. Risikovurderingen vil dessuten kunne gi effektivitetsgevinster for rapporteringspliktige, fordi den gir grunnlag for målretting av ressurser og tiltak." (NOU 2016: 27, s. 78) Rapporteringspliktige skal også vurdere risikoen knyttet til sin egen virksomhet og sikre at interne rutiner tilpasses de identifiserte risikoene, jfr. hvvl. §§ 7 og 8. Det følger videre av § 8 at rutinene skal fastsettes på øverste nivå i virksomheten, holdes oppdatert, dokumenteres, og stilles til rådighet ved tilsyn. Det skal også utpekes en person i ledelsen med ansvar for å følge opp rutinene i medhold av loven, jfr. femte ledd. Vedkommende kalles i dagligtale for "hvitvaskingsansvarlig".

Ved høy risiko for hvitvasking eller terrorfinansiering, skal det iverksettes forsterkede kundetiltak, jfr. hvvl. (2018) § 17. Prosedyrer for å sikre kjennskap til kunder og reelle rettighetshavere, samt kunde forholdets og transaksjonenes formål og tilsiktede art, skal være "tilpasset den situasjonen som tilsier høyere risiko for hvitvasking og terrorfinansiering" (NOU 2016: 27, s. 89). Rapporteringspliktige skal selv ta i betraktning forhold som representerer høy

risiko, for eksempel land identifisert av FATF som høyrisikoland, selv om det ikke kreves uttrykkelig i lovens bestemmelser (NOU 2016: 27, s. 91). Forhold som legges til grunn ved denne vurderingen kan være risikomomenter knyttet til typen kunde, typen produkt, tjeneste, transaksjon eller leveringskanal, samt geografisk plassering, jfr. hvitvaskingsforskriften (2018) § 4-9.

Politisk eksponerte personer (PEP)

Politisk eksponerte personer (PEP) er personer med høytstående offentlige stillinger eller verv som representerer en høyere risiko for å utføre eller bli utnyttet til hvitvasking og terrorfinansiering. (NOU 2016: 27, s. 89) Det skal gjennomføres forsterkede kundetiltak overfor PEP, jfr. hvvl. (2018) § 18. Bestemmelsen omfatter også familiemedlemmer og kjente medarbeidere til personer som innehar slike stillinger og verv. Tiltakene skal gjennomføres i minst ett år etter at PEP har avsluttet relevante stillinger og verv. Videre skal det anvendes en risikobasert tilnærming ved vurdering om forsterkede tiltak skal iverksettes etter denne perioden. Lovens definisjon av PEP er dermed ikke lenger tidsavgrenset. (NOU 2016: 27, s. 93)

Undersøkelsesplikt

Undersøkelsesplikten inntreffer ved indikasjoner på at midler har tilknytning til hvitvasking eller terrorfinansiering. Den vil normalt utløses ved avvik fra normal kundeatferd. Rapporteringspliktige skal foreta nærmere undersøkelser, dersom det avdekkes "forhold som kan indikere at midler har tilknytning til hvitvasking eller terrorfinansiering", jfr. hvvl. (2018) § 25 første ledd. Det nye regelverket innebærer en del språklige endringer vedrørende undersøkelsesplikt. Hvitvaskingslovutvalget mente at den alminnelige forståelsen av begrepet "mistanke" i tidligere lovgivning, kunne medføre bruk av en høyere terskel for gjennomføring av undersøkelser av de rapporteringspliktige. (NOU 2016: 27, s. 113) Det skal legges til grunn lav terskel for å utløse undersøkelsesplikt. Den vil normalt utløses ved avvik fra normal kundeatferd. Videre er det ikke lenger krav til at indikasjonene knyttes til konkrete transaksjoner. (Finansdepartementet, 2018a, s. 8)

Formålet med valg av ordlyden i hvitvaskingsloven (2018) § 25 om undersøkelsesplikt, var også å klargjøre forholdet mellom undersøkelsesplikt og rapporteringsplikt. Dersom indikasjonene jfr. § 25 ikke avkrefte, vil det ifølge Hvitvaskingsutvalget (2016, s. 114) innebære at "mistanken" er sterkere enn på det tidspunktet da undersøkelser ble innledet.

Terskelen for rapportering er dermed litt høyere enn for gjennomføring av undersøkelser, men betegnes fortsatt som lav i lovforarbeidene. (Finansdepartementet, 2018a, s. 102)

Rapporteringsplikt og plikt til å utlevere opplysninger

Lav mistanketerskel innebærer at det ikke kreves sannsynlighetsovervekt for å utløse rapporteringsplikt. Bestemmelsen i hvitvaskingsloven (2018) § 26 første ledd om rapporteringsplikt lyder: "Dersom det etter nærmere undersøkelser er forhold som gir grunnlag for mistanke om hvitvasking eller terrorfinansiering, skal rapporteringspliktige oversende opplysninger til Økokrim om forholdene." Hvitvaskingslovutvalget (Finansdepartementet, 2018a, s. 102) har lagt vekt på at rapporter til Økokrim skal begrunnes med opplysninger om slike forhold. Rapporteringsplikten vil dermed ikke utløses uten objektivt konstaterbare holdepunkter tilstede. En "dårlig magefølelse" vil normalt ikke regnes som et konkret holdepunkt. (NOU 2016: 27, s. 114)

Videre i hvvl. § 26 første ledd annet punktum, står det at etter "forespørsel fra Økokrim skal rapporteringspliktige oversende andre nødvendige opplysninger, uavhengig om den rapporteringspliktige av eget tiltak har oversendt opplysninger etter første punktum". Plikten til å oversende opplysninger på forespørsel fra Økokrim, etter at det er sendt inn en rapport, er videreført fra tidligere lovgivning (NOU 2016: 27, s. 122). Det nye regelverket medførte at plikten ble utvidet til å gjelde også i de tilfeller der den rapporteringspliktige ikke har rapportert noe i forkant. Økokrim har likevel ikke anledning til å etterspørre opplysninger uten at de anses som nødvendige (Finansdepartementet, 2018a, s. 103).

"Rapporteringsplikten og opplysningsplikten gjelder personlig for rapporteringspliktiges styremedlemmer, ledere, ansatte og andre som utfører oppdrag på vegne av foretaket." (Hvitvaskingsloven, 2018, § 26 annet ledd) I hvitvaskingsforskriften (2018) § 5-1 presiseres det at "hvitvaskingsansvarlig" etter hvvl. § 8 femte ledd har ansvaret for oversendelse av opplysninger til Økokrim. Dette gjøres elektronisk ved bruk av skjemaet for rapportering av mistenkelige transaksjoner (MT) MT-0002 i Altinn, digitalportalen for dialog mellom næringslivet, privatpersoner og offentlige etater (Altinn, 2017).

Rapporteringspliktige er pålagt, i den grad det lar seg gjøre, å ikke gjennomføre mistenkelige transaksjoner før Økokrim er underrettet, jfr. hvvl. (2018) § 27. Ifølge hvitvaskingslovutvalget (NOU 2016: 27, s. 123) skjer det meste av rapporteringen i praksis rett etter at transaksjonene er utført. Kunden og tredjepersoner skal ikke underrettes om rapportering til Økokrim, jfr. hvvl. § 28.

3.3. Revisors rolle

Det følger av lov om revisjon og revisorer (revisorloven, 2017) § 1-2 at revisor er allmenhetens tillitsperson ved utøvelse av sin virksomhet. Ved å attestere et årsregnskap, bekrefter revisor overfor allmenheten at informasjonen er uten vesentlige feil. (Gulden, 2017) Eksterne brukere, som finansinstitusjoner, skattemyndighetene, eiere, leverandører og kunder, kan dermed stole på at årsregnskapet er utarbeidet i samsvar med lov og forskrift, uten å måtte foreta undersøkelser selv. Gulden (2017, s. 19) skriver at hvis "mottakerne av årsregnskapet og årsberetningen har tillit til den eksterne revisors kompetanse og integritet, medfører revisors attestasjon at de også får den nødvendige tillit til den informasjonen foretaket avgir, og som revisor har gransket". Det er avgjørende at revisor ved utøvelse av alle tjenester, opprettholder sin integritet og følger sine plikter, også når det gjelder tiltak mot hvitvasking.

I tillegg til revisjon av revisjonspliktiges årsregnskap, kan revisor utføre andre typer attestasjonsoppdrag og rådgivningstjenester. Gulden (2017, s. 25) påpeker at skattemyndighetene krever to attestasjoner; i form av underskrift på næringsopp-gaven og underskrift på kontrolloppstillingen over oppgavepliktiges registrerte innberettede beløp. Det kan dermed tenkes, at det kan oppstå usikkerhet knyttet til hvorvidt kravene til rapportering etter hvitvaskingsloven vil være oppfylt ved unnlattelse av å skrive under på næringsopp-gaven. Dette drøftes videre i kapittel fem.

3.3.1. Revisors plikter under utøvelsen av yrket

I tillegg til revisorloven, følger kravene for gjennomføring av revisjonen av internasjonale revisjonsstandarder (International Standards on Auditing - ISA) og forskjellige sett med etiske retningslinjer, f.eks. IESBAs etikkregler⁴. Medlemmer i DnR skal følge *Den norske Revisorforenings regler om etikk* (gjeldende fra 2009), som utfyller bestemmelser i revisorloven. Som nevnt innledningsvis, skal regnskapsrevisjonen bidra til å forebygge og avdekke misligheter og feil, jfr. revl. § 5-1 siste ledd. ISA 240 omhandler "Revisors oppgaver med og plikter til å vurdere misligheter ved revisjon av regnskaper" (Den norske Revisorforening, 2018, s. 155). I standarden defineres feil, som et resultat av utilsiktede underliggende handlinger. Misligheter kjennetegnes ved at den underliggende handlingen ble begått med forsett. Det kan være et resultat av uredelig regnskapsføring eller underslag av eiendeler. Det presiseres i ISA 240 at revisor, uansett informasjonsgrunnlaget, ikke "tar standpunkt til hvorvidt det juridisk sett faktisk har forekommet misligheter" (Den norske

---

⁴ International Ethics Standards Board for Accountants' Code of Ethics for Professional Accountants

Revisorforening, 2018, s. 156). Revisor skal dermed ikke ta stilling til hvordan den underliggende handlingen ble begått og motivasjonen som ligger til grunn. Videre følger det av ISA 240 pkt. A23 at revisjonspliktiges forsøk på å skjule tilsiktede feil gjør det vanskelig å oppdage misligheter. Revisor bør derfor identifisere mislighetsfaktorer, som beskriver "hendelser eller forhold som tyder på incentiver eller press til å begå misligheter" (Den norske Revisorforening, 2018, s. 167). Det skal også anvendes profesjonell skeptisk holdning ved vurdering av revisjonsbevis, jfr. ISA 240 pkt. A7. Det kan være nødvendig med en diskusjon i revisjonsteamet angående enkelte forhold hos klienten, for eksempel: eksterne og interne faktorer som kan påvirke ledelsens og ansattes atferd, ledelsens tilsyn med ansatte, samt forhold som kan indikere styring av resultatet (Den norske Revisorforening, 2018, s. 165). Revisjonsstandardene innebærer dermed at revisor må gjennomføre egne risikovurderinger i forbindelse med revisjonsoppdraget, jfr. ISA 315. Dette samsvarer med revisorlovens krav til å "vurdere om det foreligger brudd på lover og forskrifter av vesentlig betydning for regnskapet", jfr. § 5-2. Hvitvaskingslovens bestemmelser knyttet til anvendelse av risikobasert tilnærming og rapportering vil være gjeldende i tillegg. Det presiseres i ISA 240 pkt. 8a (jfr. A5a) at ytterligere ansvar kan følge av annen lovgivning og etiske retningslinjer.

3.3.2. Revisors rapportering av andre forhold enn hvitvasking

Revisor har taushetsplikt som omfatter alt vedkommende får kjennskap til ved utøvelse av sin virksomhet, jfr. revisorloven (2017) § 6-1. Gulden (2017, s. 175) påpeker at det kan oppstå en rekke situasjoner der personer "som ellers har rett til informasjon som revisor har, må skaffe seg den på andre, mer [...] ressurskrevende måter". Videre poengteres det at det kan oppstå tilfeller der samfunnsinteresser taler for at kritikkverdige forhold kommuniseres til myndigheter, uten hinder av taushetsplikt (Gulden, 2017). Forhold som underslag kan rapporteres til politiet, selv om revisor ikke har funnet indikasjoner på at utbyttet fra den gitte handlingen har blitt hvitvasket. Unntaket i revisorloven (2017) § 6-1 fjerde ledd annet punktum gir revisor rett til å rapportere forhold som kan ha tilknytning til en straffbar handling. Det følger også av hvitvaskingsloven (2018) § 26 fjerde ledd at "oversendelse av opplysninger til Økokrim i god tro medfører ikke brudd på taushetsplikt".

Videre kan det tenkes at midler som stammer fra et underslag vil på et tidspunkt være forsøkt innført i den lovlige økonomien. Formålet med hvitvaskingsloven er også å forebygge hvitvasking. Vilkårene for rapporteringsplikt er dermed ikke til hinder for å rapportere underslag i tilfeller der selve hvitvaskingshandlingen ennå ikke er utført. Slike handlinger vil fortsatt være omfattet av mistanke om "forhold" som kan ha tilknytning til hvitvasking.

3.4. Register over reelle rettighetshavere

Finansdepartementet har utarbeidet en proposisjon til Stortinget om lov om register over reelle rettighetshavere. Loven er per 12.04.2019 ikke i kraft. "Reelle rettighetshavere" defineres i Prop. 109 L (Finansdepartementet, 2018b, s. 5) som "de fysiske personene som anses å ha endelig eierskap eller kontroll over juridiske personer eller juridiske arrangementer, slik som selskaper". Kompliserte selskapsstrukturer kan brukes av kriminelle til å skape distanse og tilføre midlene et skinn av legitimitet. Formålet med loven er å legge til rette for rapporteringspliktiges, myndighetenes og andres tilgang til opplysninger om reelle rettighetshavere" (Finansdepartementet, 2018b, s. 38). Dette skal bidra til å skape større åpenhet om eiere for å motvirke misbruk av juridiske personer, enheter og andre sammenslutninger til hvitvasking, terrorfinansiering og annen kriminalitet. Lovforslaget innebærer at "registreringspliktige" juridiske personer, enheter og andre sammenslutninger blir pålagt å innhente opplysninger om sine reelle rettighetshavere. Disse opplysninger skal lagres i et sentralt register. Etter forslaget skal "registreringspliktige" utlevere innsamlede opplysninger "til rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven § 2 bokstav c i forbindelse med deres kundetiltak og løpende oppfølging" (Finansdepartementet, 2018b, s. 38).

3.5. Enheten for Finansiell Etterretning ved Økokrim

Enheten for Finansiell Etterretning (EFE) er en nasjonal aktør som tilsvarer en Financial Intelligence Unit (FIU) etter EUs (2015/849) fjerde hvitvaskingsdirektiv (artikkel 32). EFE arbeider for å forebygge og bekjempe hvitvasking, og finansiering av terror og masseødeleggelsesvåpen. EFE mottar rapporter på mistenkelige transaksjoner (MT). (Økokrim, 2017a).

Primæroppgaven til Enheten for Finansiell Etterretning er å bearbeide og analysere opplysningene i MT-rapporter. Enheten samarbeider med politiet, myndigheter og utenlandske aktører, som FIUs i andre land. I tillegg fungerer EFE som et nasjonalt kompetansesenter. Formålet er å bidra til kompetanse- og metodeutvikling. Dette gjøres blant annet gjennom samarbeid med rapporteringspliktige. EFE er også aktiv på internasjonale fora, der relevante problemstillinger knyttet til hvitvasking, finansiering av terror og masseødeleggelsesvåpen diskuteres. (Økokrim, 2017a)

3.6. Finanstilsynet

Finanstilsynet fører tilsyn med flere institusjoner, inkludert flere grupper av rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven. Formålet er å sikre at institusjonene "virker på betryggende måte i samsvar med lov og forskrifter samt med den hensikt som ligger til grunn for institusjonenes opprettelse, dens formål og vedtekter" (Finanstilsynet, 2018, s. 2). Dette innebærer også at Finanstilsynet fører tilsyn med at rapporteringspliktige overholder plikter som de er pålagt etter hvitvaskingsregelverket. I 2016 utarbeidet Finanstilsynet en vurdering av risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering. Det ble utgitt en oppdatert versjon i januar 2018. (Finanstilsynet, 2016b) I risikovurderingen beskrives risikoen for de forskjellige grupper rapporteringspliktige, noe som danner grunnlaget for Finanstilsynets tilsynsarbeid. Finanstilsynet har også utarbeidet veiledninger til etterlevelse av hvitvaskingsregelverket. (Finanstilsynet, 2018) I forbindelse med ikrafttreddelsen av den nye hvitvaskingsloven av 2018, skal det utarbeides nye veiledninger. I tillegg til Finanstilsynet, består tilsynsmyndigheter som nevnt i hvvl. § 43 annet ledd, av Tilsynsrådet for advokatvirksomhet og Lotteritilsynet. Kontrolloppgaven til de sistnevnte myndighetene vil være utenfor oppgavens rammer og beskrives ikke i denne avhandlingen.

3.6.1. Administrative sanksjoner og andre forvaltningstiltak

Tilsynsmyndigheter, har adgang til å bruke flere typer forvaltningstiltak rettet mot foretak som ikke følger hvitvaskingsregelverket. Tidligere reaksjonsformer, pålegg om retting og tvangsmulkt, ble videreført i den nye hvitvaskingsloven. Regelverket ble utvidet til å omfatte overtredelsesgebyrer som kan ilegges rapporteringspliktige ved brudd på bestemmelser i loven og hvitvaskingsforskriften, jfr. hvvl. § 49. Alvorlige tilfeller kan også resultere i direkte anmeldelse til politiet. Overtredelsesgebyrer kan ilegges rapporteringspliktige, samt juridiske og fysiske personer som handler på vegne av et rapporteringspliktig foretak, jfr. hvvl. § 49 første ledd. Det er ingen forutsetning at enkeltpersoner må ha utvist skyld, for å ilegges et rapporteringspliktig foretak gebyrer. Dersom et foretak blir ilagt overtredelsesgebyr, kan styremedlemmer, daglig leder eller andre i tilsvarende stilling også ilegges gebyr, "dersom vedkommende har utvist forsett eller grov uaktsomhet". Styremedlemmer, ledere, ansatte og andre som utfører oppdrag på vegne av rapporteringspliktige kan ilegges gebyrer etter hvvl. § 49 tredje ledd, ved overtredelse av §§ 26 og 28. Det forutsetter at vedkommende handler med forsett eller grov uaktsomhet. Det er ingen forutsetning at foretaket som helhet ilegges gebyr.

Størrelsen på overtredelsesgebyrer varierer avhengig av hvilke rettssubjekter det gjelder og omstendigheter. Etter bestemmelsen i hvvl. § 49 fjerde kan foretak og personer straffes med gebyrer på inntil 9 millioner kroner eller det dobbelte av vinningen. For rapporteringspliktige som omfattes av hvvl. § 49 femte ledd er maksimalstørrelsen på beløpet på 44 millioner kroner eller det dobbelte av vinningen. For foretak kan dette beløpet økes ytterligere til 10 % av omsetning i siste godkjente årsregnskap.

3.7. Nasjonalt tverretatlig analyse- og etterregningscenter (NTAES)

Nasjonalt tverretatlig analyse- og etterregningscenter (NTAES) ble opprettet i mai 2016 for å styrke politiets og kontrollatens bekjempelse av økonomisk kriminalitet. Primæroppgaven til NTAES består av å utarbeide nasjonale trussel- og risikovurderinger som utgjør et strategisk grunnlag for dette arbeidet. Senteret består av representanter fra Skatteetaten, Tolletaten, NAV og Arbeidstilsynet, politiet og Økokrim. Analyse- og etterretningsinformasjon utveksles og bearbeides på tvers av etater for å gjennomføre en "mer målrettet, effektiv, slagkraftig og treffsikker bekjempelse av økonomisk kriminalitet" (Økokrim, 2019b). NTAES har også utarbeidet indikatorlister på mistenkelige transaksjoner som en veiledning for rapporteringspliktige. (Økokrim, 2019b)

3.8. Det internasjonale arbeidet mot hvitvasking og terrorfinansiering

Det ble vurdert som hensiktsmessig å gjøre rede for internasjonale tiltak som har hatt virkning på arbeidet mot økonomisk kriminalitet. Nedenfor diskuteres det hvordan det internasjonale arbeidet begynte og utviklet seg i de senere årene. Det påpekes også virkninger på norsk intern rett.

3.8.1. Wienkonvensjonen

FNs *Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances*, Wienkonvensjonen, regnes som startskuddet for internasjonalt samarbeid mot hvitvasking. (Finanstilsynet, Økokrim, u.å.b) Konvensjonen ble vedtatt 14. desember 1988 med formålet om å bekjempe handel med narkotiske stoffer (United Nations, 1988). "Landene som signerte konvensjonen var enige om at hvitvasking måtte kriminaliseres, internasjonalt samarbeid måtte styrkes, og det måtte vedtas lover for å lette sporing, beslag og inndragning av svarte penger" (Finanstilsynet, Økokrim, u.å.b).

3.8.2. Basel-komiteen for banktilsyn

I desember 1988 vedtok Basel Committee on Banking Supervision (BCBS) erklæringen *Prevention of Criminal Use of the Banking System for the Purpose of Money-Laundering* (Bank for International Settlements, 1988). Finanstilsynet og Økokrim (Hvitvasking.no - De første initiativene, u.å.b) skriver at erklæringen fremhever " behov for preventiv regulering av banksektoren ved å gjennomføre regler for kundeidentifisering, mistenkelige transaksjoner og oppbevaring av transaksjonsopplysninger, samt behov for samarbeid med rettshåndhevende myndigheter".

Basel-komiteen for banktilsyn (BCBS) er underlagt Bank for International Settlements (BIS) - Den internasjonale oppgjørsbanken, som eies av seksti sentralbanker verden over. BCBS utarbeider internasjonale standarder for banktilsyn. Komiteen fremmer finansiell stabilitet og internasjonalt samarbeid mellom sentralbankene i medlemsland (Bank of International Settlements, u.å.).

3.8.3. Palermokonvensjonen

FNs *Convnetion against Transnational Organized Crime*, Palermokonvensjonen, ble vedtatt i desember 2000. Konvensjonen var et resultat av økende bekymring for organisert kriminalitet på tvers av landegrenser (United Nations, 2000, s. iii). Palermokonvensjonen er "det første rettslig bindende FN-instrumentet på kriminalitetsfronten. Deltagerne forpliktet seg til å oppta fire lovovertrедelser; hvitvasking, deltagelse i en organisert kriminell gruppe, korrupsjon og hindring av etterforskning og rettsforfølgelse, i sine nasjonale lovverk" (Finanstilsynet, Økokrim, u.å.b).

3.8.4. Financial Action Task Force (FATF)

Financial Action Task Force (FATF) er et mellomstatlig standardsettende organ etablert i 1989, med hovedsete i Paris, Frankrike. FATF har utstedt 40 anbefalinger som fremmer effektiv implementering av nasjonal lovgivning og operasjonelle tiltak mot hvitvasking, terrorfinansiering og andre trusler mot det finansielle systemets integritet (FATF, 2019a). Organet består per 08. april 2019 av 38 medlemmer, inkludert alle medlemsland i Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), samt European Commission [Europakommisjonen] og Gulf Co-operation Council [Golfrådet] (FATF, 2019b). FATF samarbeider med medlemslandene for å identifisere nasjonale trusler mot finansielle systemer. (FATF, 2012) Norge hadde presidentskapet i årene 2012 til 2013. FATF er "en kollegial

organisasjon, hvor alt skjer på tre møtesamlinger i året og et årsmøte som avslutter presidentskapet." (B. Skogstad Aamo, personlig kommunikasjon, 26.03.2019)

De Ni Spesialanbefalinger

På bakgrunn av terrorhendelser i USA 11. september 2001 ble mandatet utvidet til å omfatte tiltak mot terrorfinansiering (Europalov, u.å.). Dette resulterte i 8 tilleggsanbefalinger som ble vedtatt i oktober 2001. Disse ble senere utvidet til 9 Spesialanbefalinger om Terrorfinansiering. (FATF, 2012, s. 6) I 2008 ble FATFs mandat utvidet til å omfatte bekjempelse av finansiering og spredning av masseødeleggelsesvåpen (FATF, 2012, s. 7).

De Førti Anbefalinger

FATFs 40 anbefalinger ble for første gang utarbeidet i 1990 og senere revidert i 1996, 2001, 2003 (FATF, 2012, s. 6). Den siste revisjonen av de 40 anbefalinger ble gjennomført i februar 2012 og sist oppdatert i oktober 2018.

Anbefalingene omhandler tiltak som er nødvendige for å sikre:

- identifisering av risiko, utvikling av retningslinjer og nasjonal koordinering av arbeidet
- bekjempelse av hvitvasking, finansiering av terrorisme og masseødeleggelsesvåpen
- opprettelse av forebyggende tiltak for å beskytte den finansielle sektor
- etablering av nasjonale myndigheter for tilsyn og etterforskning
- gjennomsiktighet og utveskling av informasjon
- internasjonalt samarbeid.

(FATF, 2012, s. 6)

Financial Intelligence Units (FIUs)

FATF oppfordrer alle medlemsland til å opprette finansielle etterretningsenheter, Financial Intelligence Units (FIU). FATF fremmer også opprettelsen av regionale enheter, FATF-style regional bodies (FSRBs). FSRBs arbeider med evaluering av hvitvaskingstrender og hvitvaskingstiltak i medlemslandene. (Finanstilsynet, Økokrim, u.å.d)

3.8.5. Den europeiske union

Norge er forpliktet til å innføre EUs vedtak og direktiver som følge av EØS-avtalen (Finanstilsynet, Økokrim, u.å.c). Nedenfor gjøres det rede for tiltak i den europeiske union og tiltakenes virkning på regelverket i Norge.

Europarådets konvensjon av november 1990

Ifølge hvitvasking.no (Finanstilsynet, Økokrim, u.å.c) begynte Norges samarbeid med EU ved at Norge forpliktet seg til å følge Europarådets konvensjon om etterforskning av hvitvasking (Hvitvaskingskonvensjonen) og oppsporing, beslag og inndragning av utbytte av straffbare handlinger. Landene som er forpliktet etter Hvitvaskingskonvensjonen til å bistå hverandre i etterforskning, samarbeider vanligvis på grunnlag av rettsanmodninger fra statsadvokater. I Norge er det Økokrim som har ansvaret for oppfølging av anmodninger (Økokrim, 2019a).

Europarådets direktiv 91/308/EØF av juni 1991

Europarådets direktiv av 1991 regnes som EUs første hvitvaskingsdirektiv og utgjør grunnlaget for regler om rapporteringsplikt i norsk hvitvaskingsregelverk. Tiltakene mot hvitvasking ble for første gang tatt inn i Finansieringsvirksomhetsloven i 1994 (Finanstilsynet, Økokrim, u.å.c).

Europarådets direktiv 2000/12/EF av desember 2001

Europarådets direktiv av 2001, andre hvitvaskingsdirektiv, medførte endringer i norsk intern rett. Resultatet var en ny hvitvaskingslov som trådte i kraft 1. januar 2004. Det nye hvitvaskingsregelverket medførte at revisorer ble omfattet av rapporteringsplikten.

Europaparlaments- og rådsdirektiv 2005/60/EF av oktober 2005

Europaparlaments- og rådsdirektiv av 2005, tredje hvitvaskingsdirektiv, fremmer tiltak for å hindre bruk av det finansielle system til hvitvasking av penger og finansiering av terrorisme. Direktivet følger opp Financial Action Task Force (FATF) sine anbefalinger om tiltak mot hvitvasking vedtatt i 2003. Som nevnt ovenfor, ble det utarbeidet ni spesialanbefalinger om tiltak mot terrorfinansiering, som også følges opp i direktivet. Bekjempelse av terrorfinansiering ble derfor omfattet i direktivets formålsbestemmelse. Videre stilles det krav til indentifisering av kunder og politisk eksponerte personer (PEP), undersøkelses- og rapporteringsplikt, samt gjennomføring av tilsyn med subjekter omfattet av det tredje hvitvaskingsdirektiv. (Europalov, u.å.).

Europaparlaments- og rådsdirektiv av 2005 ble gjennomført i Norge i 2009. I 2013 ble Norge dømt i EFTA-domstolen for mangel på offentlig overvåking av tjenestetilbydere i samsvar med det tredje direktivet. (Stortinget, 2013)

Europaparlaments- og rådsdirektiv 2015/849

Europaparlaments- og rådsdirektiv av 20. mai 2015 (EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv) har som mål "*å forhindre at Unionens finansielle system brukes til hvitvasking av penger og finansiering av terrorisme*" (EP.Rdir. 2015/849). Direktivet inneholder en rekke presiseringer, utvidelser og endringer av reglene i tredje direktiv. Tiltakene innebærer blant annet strengere krav til identifisering av reelle rettighetshavere og politisk eksponerte personer (PEP), forsterket samarbeid om informasjonsutveksling, samt gjennomføring av kundetiltak med utgangspunkt i risikobasert tilnærming. Direktivet gjennomfører også FATFs førti reviderte anbefalinger vedtatt i 2012. (Regjeringen, u.å.b)

3.8.6. The Egmont Group of Financial Intelligence Units

The Egmont Group er et samarbeidsnettverk på operativt nivå, bestående av 159 Financial Intelligence Units (FIUs). Den ble opprettet i 1995 for å bekjempe hvitvasking og terrorfinansiering. Organisasjonen fungerer som et internasjonalt forum for utveksling av finansiell etterretningsinformasjon på tvers av landegrensene. Samarbeidet innebærer også at finansielle etterretningsenheter deler ekspertise på nye hvitvaskingstrender. Egmont Group kvalitetssikrer arbeidet til FIUs ved å bidra til økt forståelse av risikoer knyttet til hvitvasking og terrorfinansiering. (Egmont Group, u.å.)

3.8.7. European Banking Authority

European Banking Authority (EBA) er, et uavhengig av EU, standardsettende organ, som fremmer effektiv regelverksutvikling og tilsyn i den europeiske banksektoren. EBA har som mål å bidra til å sikre transparens, finansiell stabilitet og integritet i banksektoren. Organisasjonen svarer til Europaparlamentet og Europakommisjonen. (EBA, u.å.)

4. Metode

Formålet med dette kapitlet er å presentere metoder og forskningsdesign som ble brukt i forbindelse med denne utredningen. Ved gjennomføring av et forskningsprosjekt, er det viktig å ta hensyn til hva slags informasjon som bør undersøkes, hvordan denne informasjonen skal samles inn, samt hvordan dataene skal analyseres (Johannessen, Christoffersen, & Tuft, 2011). Valg av forskningsdesign og metode kan være avgjørende for å besvare problemstillingen på best mulig måte. Gripsrud, Olsson & Silkoset (2011, s. 38) skriver at det er "nødvendig med forskjellige fremgangsmåter for å besvare de enkelte undersøkelsesspørsmålene som er relevante i tilknytning til et bestemt analyseproblem." I dette kapitlet ønsker jeg å gjøre rede for de fremgangsmåter som ble brukt for å innhente og analysere dataene. Videre drøftes også fordeler og begrensninger ved anvendelse av de valgte metodene. Avslutningsvis gjøres det rede for validiteten og reliabiliteten til dataene.

4.1. Valg av metode og forskningsdesign

Forskningsdesign danner et grunnlag for hvordan problemstillingen og forskningsspørsmål skal besvares (Johannessen et al.). På basis av oppgavens problemstilling, ble det ansett som hensiktsmessig å benytte samfunnsvitenskapelig metode for å undersøke de forskjellige sidene ved anti-hvitvaskingsarbeidet. "Samfunnsvitenskapene har til hensikt å bidra med kunnskap om hvordan virkeligheten [...] ser ut" (Johannessen, et al., 2011, s. 33).

Problemstillingen, som gjentas nedenfor, innebærer at det var ønskelig å analysere sammenhengen mellom tiltak mot hvitvasking og arbeidet til rapporteringspliktige, på bakgrunn av pålitelig informasjon. Hensikten er at data som samles inn, gjenspeiler i størst mulig grad den generelle utviklingen i virkeligheten. Det var dermed fornuftig å anvende empirisk forskning, som "gjenspeiler det fenomenet eller den virkelighet man ønsker å undersøke" (Johannessen et al., 2011, s. 448 og 449). Det kjennetegnes ved "systematikk, grundighet og åpenhet" (Johannessen et al., 2011, s. 33).

Problemstilling:

Hvordan påvirkes anti-hvitvaskingsarbeidet til rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven av nasjonale og internasjonale tiltak mot økonomisk kriminalitet?

Formålet med denne problemstillingen var å undersøke nye sammenhenger og trender i arbeidet mot hvitvasking. Som følge av ikrafttredelsen av ny hvitvaskingslov i Norge, finnes det lite forskning på området. Hvitvaskingsregelverket, som omfattes av problemstillingens første halvdel, er basert på internasjonale standarder. Den andre halvdel av problemstillingen omfatter det internasjonale arbeidet, som kjennetegnes ved utvikling av nye trender og nye internasjonale standarder. Det finnes dermed lite forskning knyttet til virkningen av internasjonale tiltak på arbeidet i Norge. Ved eksplorativ forskning forutsettes det at man ønsker å utforske ukjente fenomener knyttet til det aktuelle temaet (Johannessen et al., 2011). Det var derfor hensiktsmessig å benytte eksplorativt forskningsdesign i denne utredningen.

For å skape bedre oversikt over informasjonsbehovet som var nødvendig for å besvare problemstillingen, ble det utarbeidet fire forskningsspørsmål, som følger nedenfor. "Målet med undersøkelsen kan i første omgang være å *forstå* og tolke det aktuelle fenomenet på best mulig måte" (Gripsrud et al., 2011, s. 39). Hensikten med forskningsspørsmål én og tre er å identifisere praktiske problemer og bidra til forståelse av aktuelle problemområder. Dette utfyller forskningsspørsmål to og fire i diskusjonsdelen i kapittel fem og seks, der funnene settes opp mot problemstillingen.

Forskingsspørsmål:

1. *Hvordan implementeres tiltak mot hvitvasking av rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven?*
2. *Hvordan påvirkes arbeidet til rapporteringspliktige av nasjonale tiltak mot økonomisk kriminalitet?*
3. *Hvordan håndteres anti-hvitvaskingsarbeidet på internasjonalt nivå?*
4. *Hvordan påvirkes anti-hvitvaskingsarbeidet i Norge av internasjonale tiltak mot økonomisk kriminalitet?*

4.1.1. Kvalitativ metode

Forskingsspørsmålene innebærer at det er ønskelig å samle inn mest mulig informasjon om erfaringer til informanter og beskrivelser av hvordan tiltak mot hvitvasking gjennomføres i praksis. Ved anvendelse av samfunnsvitenskapelig metode, er det vanlig å benytte kvalitative og kvantitative metoder ved datainnsamling (Johannessen et al., 2011, s. 35). Begge metodene

kan føre med seg en rekke fordeler og ulemper i forhold til analysen av funnene. Kvantitativ metode er aktuell ved forskning på fenomener som kan måles eller telles opp. Denne tilnærmingen er særlig aktuell, der man ønsker å foreta statistiske analyser (Johannessen et al., 2011, s. 37). "Kvalitativ metode er særlig hensiktsmessig hvis vi skal undersøke fenomener som vi ikke kjenner særlig godt, og som det er forsket lite på, og når vi undersøker fenomener vi ønsker å forstå mer grundig" (Johannessen et al., 2011, s. 36). I denne utredningen kreves det en tilnærming som tillater tolkning av erfaringer og sammenhenger som avdekkes gjennom datainnsamlingen. På grunnlag av kompleksiteten til de fenomener som skulle undersøkes, ble det vurdert som hensiktsmessig å benytte kvalitative forskningsmetoder. "Utgangspunktet for kvalitativ dataanalyse er som regel data i tekstform" (Johannessen et al., 2011, s. 186). Dette kan være data i form av dokumenter, skriftlige beskrivelser av uttalelser eller handlinger, samt referater fra intervjuer eller samtaler. Kvale og Brinkmann (2015, s. 20) skriver at intervjuer gjennomføres for å undersøke hvordan intervjuobjektene "beskriver opplevelsene sine eller artikulere handlingsvalgene sine". Etter min vurdering, var det fordelaktig å bruke en kombinasjon av intervju- og dokumentanalyse for å besvare problemstillingen. I de følgende avsnitt gjøres det rede for de valgene som ble tatt i forbindelse med datainnsamling.

4.2. Primær- og sekundærdata

I denne utredningen brukes det både primær- og sekundærdata. Innsamling av primærdata ble gjennomført i form av intervjuer. Sekundærdata ble innhentet gjennom dokumentanalyse.

Primærdata defineres som data som samles inn av forskeren med hensyn på å besvare problemstillingen i en studie. Innsamlingen utføres som regel i form av intervjuer, observasjon, spørreundersøkelser eller eksperimenter. Sekundærdata er data som allerede eksisterer og ble samlet inn av andre kilder for å besvare andre studier. Ved bruk av sekundærdata kan det oppnås besparelser i ressursbruken, men det kan samtidig være vanskeligere å vurdere dataenes pålitelighet. (Sekaran & Bougie, 2016, s. 37 og 38)

4.3. Datainnsamling gjennom intervjuer

Som følge av ønsket om utfyllende beskrivelser av sammenhenger knyttet til oppgavens tema, ble det gjennomført kvalitative intervjuer. Johannessen et al. (2011, s. 146 og 147) påpeker en rekke grunner til å bruke kvalitative intervjuer som datainnsamlingsmetode. Det ble blant annet

nevnt "behov for å gi informantene større frihet til å uttrykke seg", samt mulighet til "å få fram kompleksitet og nyanser" ved sosiale fenomener (Johannessen et al., 2011, s. 147). Det skilles mellom tre typer intervju. Ustrukturert intervju innebærer at forskeren forholder seg til åpne spørsmål som ikke er fastsatt på forhånd. Semistrukturert intervju er basert på en intervjuguide, som kan fravikes dersom det vurderes av forskeren som formålstjenlig. Ved gjennomføring av strukturert intervju tas det utgangspunkt i faste spørsmål i forhåndsbestemt rekkefølge. I enkelte tilfeller kan det også benyttes faste svaralternativer. Kvalitative intervjuer karakteriseres ved at det ofte brukes åpne spørsmål. Det gir informantene frihet til å svare mer utfyllende. (Johannessen et al., 2011, s. 145)

Bredden i forskningsspørsmålene, samt begrenset forskning på området fører med seg behov for en viss grad av fleksibilitet ved gjennomføring av intervjuer. Omfanget av anti-hvitvaskingsarbeidet krever også at intervju spørsmål forankres i konkrete holdepunkter, i samsvar med oppgavens ramme. På bakgrunn av dette, ble det gjennomført semistrukturerte intervjuer. Det ble også funnet formålstjenlig å stille oppfølgingsspørsmål knyttet til nye problemstillinger som ble identifisert under intervjuene.

Problemstillingens art indikerer at individuelle dybdeintervjuer var den mest pålitelige måten å samle inn data på. Slike intervjuer "gjennomføres når individets personlige erfaringer, meninger eller lignende er av interesse" (Gripsrud et al., 2011, s. 40). Formålet var å tolke sammenhenger på bakgrunn av informantenes beskrivelser av personlige oppfatninger og erfaringer med anti-hvitvaskingsarbeidet. Det var ønskelig å gjennomføre intervjuer ved fysisk møte med informanter. Johannessen et al. (2011, s. 117) påpeker at direkte kontakt med intervjuobjektene fører med seg muligheter til å oppdage eventuelle misforståelser og usikkerhet knyttet til spørsmålene. Det skaper også anledning til å benytte observasjon av informantens kroppsspråk og reaksjoner som hjelpemiddel ved tolkning av responsen. Økte krav til ressursbruken regnes som ulemper ved denne fremgangsmåten.

Hvitvasking og økonomisk kriminalitet regnes som store problemområder for samfunnet og kan i enkelte tilfeller oppfattes som vanskelige temaer å snakke om. Det er naturlig å anta at datainnsamlingsmetoder som gruppeintervjuer, ville påvirke informantenes åpenhet og vilje til å uttrykke kritikk på enkelte områder. Det var derfor avgjørende for oppgavens kvalitet, at informanter fikk muligheten til å uttale seg fritt ved å delta i individuelle dybdeintervjuer. Av den grunn ble svarene i enkelte intervjuer anonymisert.

4.3.1. Utvalg

Utvalget består av seks intervjuobjekter. Tabell 1 viser en oversikt over intervjuobjekter og deres relevans i forhold til problemstillingen. Oppgavens ramme innebærer at det var hensiktsmessig å innhente data fra revisjonsselskaper i Norge. Intervjuene med revisjonsselskap 1 og 2 ble gjennomført ved personlig oppmøte. Som følge av en antagelse om at samarbeid med kunder som er etablert i utlandet kan ha virkning på anti-hvitvaskingsarbeidet, ble det sett på som en fordel at enkelte informanter hadde tilknytning til kunder i utlandet. Intervjuspørsmålene ble tilpasset informantenes stilling og kunnskapsområde. Selv om oppgavens ramme hovedsakelig bygger på revisors tilnærming, var det etter min mening hensiktsmessig å gjennomføre et intervju med et selskap som opererer i finansbransjen. Innsatsen mot hvitvasking skal være et samarbeid på tvers av bransjer og landegrenser. Selskap 3 er etablert i Norge og leverer finanstjenester til banker i utlandet. Data innhentet fra dette selskapet ble vurdert som et godt supplement til de øvrige intervjuene. Formålet med dette var å forsøke å indentifisere relevante sammenhenger i forhold til problemstillingen, samt utfylle analysen av internasjonale tiltak mot økonomisk hvitvasking.

I tillegg, ble det gjennomført intervjuer med Espen Knudsen ved Den norske Revisorforening og Bjørn Skogstad Aamo, tidligere president i Financial Action Task Force. Den norske Revisorforening ble vurdert som aktuelt intervjuobjekt, på grunn av organisasjonens arbeid med å gi medlemmene veiledning innen revisjon og andre områder, inkludert hvitvasking. Revisorforeningen mottar også mange henvendelser fra mindre aktører i revisjonsbransjen. Ettersom det har vist seg å være vanskelig å komme i kontakt med små revisjonsselskaper, var det formålstjenlig å innhente informasjon om Revisorforeningens oppfatning av arbeidet til slike selskaper.

Ved en tidligere anledning våren 2019, gjennomførte jeg et personlig intervju med Espen Knudsen, om de samme temaene som drøftes i denne oppgaven. Av hensyn til ressursbruken til begge parter og tidshorisonen, har jeg funnet det tilstrekkelig å gjennomføre en telefonsamtale med informanten i forbindelse med datainnsamlingen til denne utredningen. Bruk av telefonsamtale som erstatning for personlig intervju, ville etter min vurdering, ha ubetydelig virkning på tolkning av svarene i denne sammenheng.

Bjørn Skogstad Aamo hadde ikke mulighet til å stille til fysisk intervju. Det ble derfor gjennomført en telefonsamtale med informanten. Med bakgrunn som statssekretær i Finansdepartementet, direktør for Finanstilsynet (tidl. Kredittilsynet), samt erfaring som

visepresident og president i FATF, kunne Bjørn Skogstad Aamo bidra med god innsikt innen nasjonale og internasjonale tiltak mot hvitvasking. Informanten deltok på seminar med EU-kommisjonen i forkant av intervjuet og kunne stille med oppdaterte opplysninger om nasjonale og internasjonale forhold.

Tabell 1. Intervjuobjekter

Intervjuobjekt	Grunnlag for relevans i forhold til problemstillingen
Espen Knudsen	Sjef for rammebetingelser ved Den norske Revisorforening
Bjørn Skogstad Aamo	Tidl. direktør i Finanstilsynet, visepresident og president i FATF
Revisjonsselskap 1	Større revisjonsselskap med kunder etablert i Norge og i utlandet
Revisjonsselskap 2	Større revisjonsselskap med kunder etablert i Norge og i utlandet
Selskap 3	Selskap som leverer finanstjenester til banker i utlandet

4.4. Dokumentanalyse

Ved tidligere kontakt med Finanstilsynet (personlig kommunikasjon, 25.03.2019) ble det påpekt at offentlige organer som regel foretrekker å uttrykke sine meninger og oppfatninger i form av skriftlige uttalelser, som de selv utarbeider. I så henseende ble analyse av offentlige dokumenter vurdert som en pålitelig måte å innhente informasjon på. Formålet med dokumentanalyse er, i likhet med analyse av intervjuer, å få frem meningsinnholdet i teksten (Johannessen et al., 2011, s. 186). Ved å studere relevant litteratur tidlig i arbeidet, ble det identifisert en rekke dokumenter som var aktuelle i forhold til problemstillingen.

Anti-hvitvaskingsarbeidet er under kontinuerlig utvikling. Under arbeidet med utredningen, ble det publisert nye dokumenter fra Finanstilsynet og FATF som har vist seg å være relevante for problemstillingen. Formålet med å inkludere disse dokumentene i analysen, var å sikre at de forskjellige instansenes syn hensyntas ved tolkning av resultater.

4.5. Reliabilitet og validitet

Sekaran og Bougie (2016, s. 348) skriver at det er viktig at konklusjoner i forskningsprosjekter trekkes på bakgrunn av reliabelt (pålitelig) og valid datagrunnlag. "Et grunnleggende spørsmål i all forskning er datas pålitelighet" (Johannessen et al., 2011, s. 44). Det var dermed en viktig forutsetning at denne undersøkelsen baseres på data som er pålitelig. Reliabilitet beskrives av Johannessen et. al. (2011, s. 44) som "nøyaktigheten av undersøkelsens data, hvilke data som brukes", samt hvordan informasjonen samles og analyseres. For å styrke dataenes reliabilitet, ble det hentet informasjon fra flere uavhengige kilder. Selv om det ble avdekket forskjeller i oppfatninger til enkelte informanter, samsvarer fakta på tvers av svarene. Myndighetenes oppfatninger uttrykt i offentlige dokumenter, ble vurdert å inneha høy grad av pålitelighet. Det samme gjelder for høringsvar, årsrapporter og øvrige dokumenter. Samlet sett vurderes datagrunnlaget i denne utredningen som reliabelt

Sekaran og Bougie (2016, s. 349) skriver at validitet dreier seg om hvor nøyaktig resultater representerer innsamlet data (intern validitet), samt i hvilken grad resultater kan generaliseres eller overføres til en annen kontekst (ekstern validitet). Det er dermed viktig at undersøkelsen baseres på data som er gyldig. Problemstillingen innebærer at det må tas hensyn til rettslig regulering av tiltak mot hvitvasking. Det teoretiske grunnlaget og deler av analysen baseres derfor på hvitvaskingsloven av 2018. Loven vil være aktuell for alle rapporteringspliktige. Forhold knyttet til det nasjonale og internasjonale perspektivet ved anti-hvitvaskingsarbeidet, vurderes på bakgrunn av flere typer data fra relevante kilder. Informasjonen om rapporteringspliktiges rutiner er, etter min mening, høyst relevant for problemstillingen. På bakgrunn av dette, vil jeg påstå at datagrunnlaget som brukes til å utlede konklusjoner i oppgaven, betraktes som gyldig. Etersom problemområdet som undersøkes er ganske bredt, vil den eksterne validiteten være noe begrenset i forhold til enkelte grupper rapporteringspliktige. Den eksterne validiteten til konklusjoner om generelle virkninger av arbeidet til myndighetene i Norge og internasjonale organisasjoner oppfattes som høy.

Det ble forsøkt å styrke oppgavens kvalitet, ved å presentere et solid teoretisk grunnlag. Ved å inkludere analysen av internasjonale forhold, ble det sikret at relevant data ikke ble utelukket, som følge av for snevert informasjonsgrunnlag. I tillegg ble det benyttet metode- og datatriangulering for å styrke oppgavens datagrunnlag. Sekaran og Bougie (2016, s. 106) skriver at resultatenes pålitelighet og gyldighet styrkes ved å bruke flere måter å samle inn data

på. Metodetriangulering i undersøkelsen ble oppnådd gjennom intervjuer og dokumentanalyse. I tillegg til intervjuene med revisjonsselskaper, består datagrunnlaget av intervjuer med "selskap 3", Den norske Revisorforening og Bjørn Skogstad Aamo. Datatriangulering ble også ivarettatt ved bruk av offentlige dokumenter, samt nettsider til norske myndigheter og internasjonale organisasjoner. Datagrunnlaget beskrevet ovenfor analyseres i de følgende kapitlene.

5. Implementering av tiltak i Norge

I dette kapitlet analyseres informasjon som ble innhentet gjennom intervjuer. Funnene suppleres med analyse av relevante dokumenter. I denne delen drøftes anti-hvitvaskingsarbeidet til rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven og myndighetene i Norge. Virkningen av internasjonale tiltak analyseres i kapittel seks.

Funnene analyseres med utgangspunkt i forskningsspørsmålene. Gjennom analysen i dette kapitlet vil jeg forsøke å besvare følgende forskningsspørsmål:

1. Hvordan implementeres tiltak mot hvitvasking av rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven?
2. Hvordan påvirkes arbeidet til rapporteringspliktige av nasjonale tiltak mot økonomisk kriminalitet?

Implementering av tiltak mot hvitvasking henger tett sammen med virkningene av hvitvaskingslovgivningen på arbeidet til rapporteringspliktige. Dataene som utgjør grunnlaget for å besvare begge forskningsspørsmålene, presenteres derfor samlet i de følgende avsnittene. Funnene settes opp mot forskningsspørsmålene 1 og 2 i kapittel 5.10. *Diskusjon*.

5.1. Innledende merknader

Finanstilsynet (2018, s. 2) har uttalt at "[f]orebygging av hvitvasking og terrorfinansiering er et viktig samfunnsmessig mål, og etterlevelse av hvitvaskingsloven er derfor viktig for den alminnelige tilliten til finansnæringen." Det kan tenkes at anti-hvitvaskingsarbeidet beskytter samfunnet mot store tap og annen kriminalitet. Analysen i de følgende kapitlene bygger på de kravene som myndighetene stiller til rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven. Majoriteten av funnene bygger på revisors tilnærming. Referater fra intervjuene følger som vedlegg i kapittel 9.

5.2. Kundetiltak og løpende oppfølging av kundeforhold

Kravene etter hvitvaskingsregelverket innebærer at rapporteringspliktige må gjennomføre en omfattende risikovurdering, samt bekrefte kundens identitet ved etablering av nye kundeforhold. Knudsen ved Den norske Revisorforening mente at forventningene som stilles

til revisor av myndighetene med hensyn på oppdagelse av hvitvasking oppfattes som høye. Dette gjenspeiles også av utvidelser og strengere krav i den nye hvitvaskingsloven. Implementering av kundetiltak innebærer, ifølge informanter fra revisjonsselskap 1 og 2, at det utføres en analyse av kundens virksomhet i forkant av oppdragsaksept.

Revisjonsselskap 1 gjennomfører en del kundetiltak ved å stille klienten spørsmål, undersøke regnskapet, samt kartlegge risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering. Det ble nevnt at forhold som selskapsstrukturen, virksomhet i utlandet og informasjon om bransjen vektlegges ved etablering av kundeforhold. Representanten mente at den type analyser og bakgrunnsjekk gir kunden signaler om at revisoren er nøye både når det gjelder hvitvasking og andre forhold. Videre ble det fortalt at revisjonsselskapet aldri ville akseptert et oppdrag, dersom det ikke hadde godt nok kjennskap til den aktuelle virksomheten eller manglet muligheter til å innhente relevant informasjon. Informanten mente også at det er en del usikkerhet knyttet til gjennomføring av kundetiltak og at det vil ofte vil være en ressurskrevende prosess.

Representanten fra revisjonsselskap 2 fortalte at alle kundeforhold følges opp enten kvartalsvis eller halvårlig. Prosessen blir mer komplisert, dersom det gjelder kunder som har forbindelser til utlandet. Videre ble det nevnt at godt kjennskap til kunden øker sannsynligheten for å avdekke avvik fra normal kundeatferd.

Knudsen påpekte at gode risikovurderinger og forebyggende arbeid er viktig for revisorer. Dette gir myndighetene bedre tilgang på opplysninger, noe som ifølge informanten bidrar til tettere oppfølging av mistenkelige forhold. Samtlige informanter mente at det forebyggende arbeidet inngår i samfunnsoppdraget til revisor. Representanten fra revisjonsselskap 1 fortalte at det bidrar til å redusere risikoen i forbindelse med revisjonsoppdrag. Informanten fra selskap 3 valgte å understreke at anti-hvitvaskingsarbeidet er avgjørende for effektiv bekjempelse av hvitvasking.

I intervjuet med Skogstad Aamo ble det understreket at revisor først og fremst kan underrette klienten om at vedkommende er i ferd med å gjøre noe ulovlig. Kunden blir også gjort oppmerksom på at revisor følger med og vil reagere på eventuelle lovbrudd. Dette samsvarer med uttalelsen til informanten fra revisjonsselskap 2. Vedkommende påpekte at avvik fra normal kundeatferd diskuteres først og fremst med kunden, innenfor de rammene som følger av lovverket. Informanten fortalte at det ofte oppdages feiltakelser som må rettes opp. Funnene tilsier at bevisstgjøring på risikoen for å bli rapportert til Økokrim eller at revisor eventuelt velger å fratse har forebyggende virkning.

Skogstad Aamo mente at implementering av kundetiltak er viktig også for banker og bidrar til å avdekke hvitvasking. Finanstilsynet (2018, s. 2) påpekte i sin risikovurdering at banker har, i likhet med andre foretak under tilsyn, "plikt til å foreta kundekontroll, undersøke mistenkelige transaksjoner og å rapportere til Økokrim der undersøkelsene ikke avkrefter mistanken". Som følge av omfattende regulering, oppfattes banksystemet, ifølge Skogstad Aamo, som et trygt grensesnitt for å overføre penger. Informanten fortalte at penger overføres også på andre måter. I lys av dette vil det utføres transaksjoner med ulovlige midler. Aktører som driver med slik aktivitet forutsetter at det ikke rettes mistanke mot dem. Det ble nevnt at kunder som driver med ulovlig aktivitet kjennetegnes ved at de skifter bank ofte. Analyse av kundens historikk og bakgrunnssjekk vil dermed resultere i tettere oppfølging av den type kunder. Dette tilsier at plikten til å kjenne kunden innebærer at rapporteringspliktige kan lettere identifisere avvik fra normal kundeatferd og indikasjoner på ulovlig aktivitet.

5.3. Implementering av rutiner på selskapsnivå

Hvitvaskingslovutvalget uttalte i NOU 2016: 27 (s. 211) at det vil være forskjeller på rutiner som brukes av rapporteringspliktige. Det ble påpekt at større virksomheter med mer kompleks kundekrets vil ha behov for mer omfattende og detaljerte rutiner enn mindre bedrifter. Videre ble det påpekt at hvitvaskingsloven av 2018 ville kreve at ansatte i rapporteringspliktige virksomheter tilegner seg kunnskap om de nye reglene. Hvitvaskingslovutvalget uttalte at det ville være forskjeller i behovet for opplæringen, basert på virksomhetens omfang og art. Det ble trukket frem at 50 000 ansatte i finanssektoren "må tilegne seg kunnskap [...] i større eller mindre grad." (NOU 2016: 27, s. 210)

Representanter fra samtlige selskaper (1,2 og 3) fortalte at endringer som følger av hvitvaskingsloven av 2018 er innarbeidet i selskapenes interne rutiner. Informanten fra revisjonsselskap 1 fortalte at virksomhetens interne retningslinjer innebærer at det stilles høye krav til ansatte, som holdes oppdatert på plikter som følger av hvitvaskingsloven gjennom deltakelse på kurs. Videre ble det påpekt at endringene i regelverket medførte ingen omfattende endringer for arbeidshverdagen til ansatte. Informanten uttalte at revisorer er vant til at manglende overholdelse av plikter kan få konsekvenser i form av gebyrer og erstatningsansvar. Risikoen for å bli straffet personlig er en tilleggsfaktor som man må være oppmerksom på.

Informanten fra revisjonsselskap 2 mente også at endringene i loven ikke hadde store virkninger på arbeidshverdagen til den enkelte ansatte. Det ble poengtert at selv om kundeporteføljen til selskapet er stort, vil den enkelte ansatte normalt måtte forholde seg til et begrenset antall kunder.

Funnene kan foreløpig oppsummeres med at endringer i hvitvaskingsloven krever en mengde tilpasninger i selskapenes interne rutiner. Det oppfattes ikke som store endringer i forhold til det ansvaret ansatte hadde fra før.

5.4. Risikobasert tilnærming og undersøkelser

Den nye lovgivningen medførte at tiltak overfor kundens virksomhet skal gjennomføres med utgangspunkt i risikobasert tilnærming. Etter hvitvaskingsloven § 9 tredje ledd skal rapporteringspliktige "kunne påvise at omfanget av utførte kundetiltak er tilpasset den aktuelle risikoen". I Finanstilsynets *Risikovurdering 2018* ble det påpekt at tiltak skal gjennomføres "på grunnlag av en vurdering av risiko for transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger, der risikoen vurderes ut fra type kunde, kundeforholdet, produkt eller transaksjon" (Finanstilsynet, 2018, s. 3). I henhold til Finanstilsynets *Årsmelding 2018* ble det avdekket, under stedlige tilsyn innen revisjon og regnskapsføring, at "vurderingen av risikoen for at klienten kan være involvert i hvitvasking, har vært for svak" (Finanstilsynet, 2019, s. 73).

Informanter fra revisjonsselskapene mente at det legges stor vekt på risikovurderinger under revisjonsoppdrag. Det gjelder både ved gjennomføring av kundetiltak og nærmere undersøkelser i tilfeller der det blir oppdaget indikasjoner på misligheter eller forhold som kan være knyttet til hvitvasking. Informanten fra revisjonsselskap 1 fortalte at det gjøres egne vurderinger av alle forhold som er av interesse. Videre ble det understreket at bruk av denne fremgangsmåten er en del av revisjonsselskapets risikoreduserende rutiner, som skal sikre god etterlevelse av lover, standarder og andre retningslinjer. Det ble nevnt gjentatte ganger under intervjuet, at individuelle vurderinger basert på risiko er noe som vektlegges og noe som kreves i praksis for å tilfredsstille kravene til hvitvaskingsloven. Funnene tyder på at den risikobaserte tilnærmingen har blitt innarbeidet i andre aktiviteter i selskapet.

Svarene fra revisjonsselskapene indikerer at risikobasert tilnærming anvendes for å utelukke kunder som karakteriseres med høy risiko, før etablering av kundeforhold. Representanten fra revisjonsselskap 2 poengterte at gode risikovurderinger er en forutsetning for å opprettholde

godt omdømme. Informanten mente også at det var enkelt å opparbeide seg en oppfatning av hvordan arbeidet med den enkelte kunden kommer til å være. Det ble understreket at kunder som ikke har gode interne rutiner når det gjelder hvitvasking, vil som regel karakteriseres ved manglende kontroll på andre forhold. I tillegg fortalte informanten at det finnes enkelte bransjer og kunder som selskapet ikke ønsker å samhandle med. Oppfølging av kundeforhold med utgangspunkt i risikovurderinger utgjør dermed en sentral rolle i selskapet.

I Finanstilsynets *Risikovurdering 2018* ble det uttalt at det burde "stilles økte krav til revisors aktsomhet når det gjelder vurderingen av mistenkelige transaksjoner" (Finanstilsynet, 2018, s. 10) i tilfeller der en større del av kundeporteføljen består av en bransje med høy risiko for hvitvasking. Knudsen fortalte at det kan være nødvendig å undersøke forhold som ikke er direkte knyttet til selve revisjonsoppdraget, for å oppdage indikasjoner på hvitvasking. Informanten påpekte også at revisors undersøkelser med hensyn til hvitvasking vil være relevante i forhold til selve revisjonsoppdraget.

Knudsen og representanter fra revisjonsselskapene valgte å understreke at revisor gjennomfører en etterkontroll av regnskapet for å bekrefte at det ikke inneholder vesentlige feil. Revisorer får dermed en annen tilnærming enn andre rapporteringspliktige, for eksempel banker, som vil være direkte knyttet til enkelttransaksjoner. Informanten fra revisjonsselskap 1 uttalte i tillegg at revisor kommer tett inn på kunden, noe som "gir muligheter til å avdekke både feil, misligheter og forhold som avviker fra normal virksomhet hos den aktuelle kunden" (Revisjonsselskap 1, personlig kommunikasjon, 25.04.2019).

Den norske Revisorforening understreket i sitt høringssvar at undersøkelses- og rapporteringsplikt henger tett sammen med rapporteringspliktiges rolle i å håndtere midler til sine kunder. Det har ifølge Den norske Revisorforening (2017, s. 3), gitt revisorer utfordringer med å forholde seg til disse plikter, som baseres på "mistanke om at midlene som håndteres er utbytte av en straffbar handling". Revisorforeningen har observert følgende i forbindelse med høring om den nye hvitvaskingsloven:

"Der en revisor får en mistanke om mulige straffbare forhold, er dette oftest ikke knyttet til befatning med midler som kan være utbytte av en straffbar handling, men heller til regnskapsmateriale mv. som kan indikere det bakenforliggende straffbare forholdet."

(Den norske Revisorforening, 2017, s. 3)

Representanten fra revisjonsselskap 1 valgte å understreke at avdekking av hvitvasking ikke er hovedoppgaven til revisjonsselskaper. Ansatte i revisjonsselskapet undersøker ofte avvik fra

normal kundeatferd. Det ble poengtert at slike undersøkelser er relevante både i forbindelse med revisjonsoppdraget og som tiltak mot hvitvasking. Det legges imidlertid ikke skjul på at enkelte undersøkelser er kostnadskrevende og at kunden belastes for store deler av disse kostnadene. Dette samsvarer med informasjonen fra revisjonsselskap 2. Det ble fortalt at avvik som oppdages under revisjonsoppdrag gjelder ofte andre områder enn hvitvasking. Det ble nevnt at de feilene som avdekkes, skyldes som regel feilberegning. I tillegg ble det fortalt at fraværende eller utilstrekkelig internkontroll hos kunden vil gjenspeiles i økt behov for tilleggsundersøkelser under revisjonsoppdraget. Dette gjenspeiles videre i økte kostnader for selskapet og kunden. I lys av dette, ble det ansett som hensiktsmessig å undersøke hvordan terskelen for rapporteringsplikt anvendes i praksis.

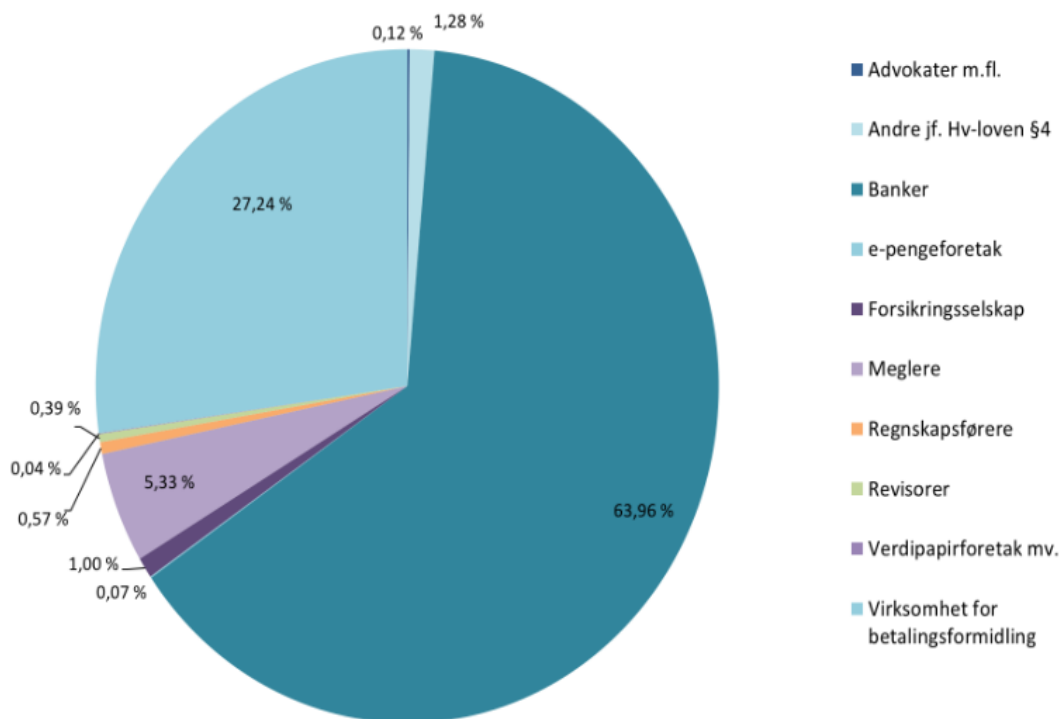
Selv om det ikke kreves sannsynlighetsovervekt ved rapportering, skal mistanken være knyttet til konkrete holdepunkter for å utløse rapporteringsplikt. En "dårlig magefølelse" vil ikke være nok til å oppfylle dette kriteriet (NOU 2016:27, s.114). I samtalen med DnR ble det påpekt at en "dårlig magefølelse" som regel vil være et resultat av at det avdekkes noen konkrete forhold som vekker mistanke. Det kan være vanskelig for rapporteringspliktige å vurdere hvorvidt forhold som medfører mistanke skal følges opp med hensyn til hvitvaskingsloven. Knudsen mente at det i slike tilfeller bør gjennomføres nærmere undersøkelser. Informanten fra revisjonsselskapet mente at diskusjon med en mer erfaren medarbeider vil ofte være løsningen i slike situasjoner.

5.5. Rapportering av mistenkelige forhold

Rapporteringsplikten etter hvitvaskingsloven av 2018 er ikke forbeholdt innmelding av konkrete transaksjoner. Rapporter til Økokrim skal allikevel inneholde opplysninger om grunnlaget for mistanke om utnyttelse eller forsøk på utnyttelse av virksomheten som ledd i hvitvasking (Finansdepartementet, 2018a). I Altinn-portalen stilles det ingen krav til informasjonen som fylles ut for å godkjenne innsending av MT-skjemaet. Økokrim (2018b) har imidlertid utgitt en liste med krav til god rapportering, der det presiseres hva slags informasjon Økokrim ønsker å motta. Rapporteringsskjemaet MT-0002 er ikke utarbeidet spesielt med hensyn til revisorer. Uttalelser fra revisjonsselskap 1 og DnR indikerer at det er vanlig praksis å benytte dette skjemaet både ved rapportering av forhold etter hvitvaskingsloven og annen økonomisk kriminalitet. Informanten nevnte at skjemaet var veldig åpent, og selskapet hadde dermed ikke registrert tekniske begrensninger knyttet til bruk av løsningen i Altinn-portalen.

Det er også vanlig praksis for oppdragsansvarlige i revisjonsselskap 1 og 2 å diskutere eventuell rapportering med hvitvaskingsansvarlig.

Finanstilsynets *Risikovurdering* (2018, s. 10) indikerer at det er lavere risiko for at revisjonsselskaper utnyttes som ledd i hvitvasking enn enkelte andre rapporteringspliktige. Dette skyldes at kundenes betalingsstrømmer ikke går gjennom revisjonsselskaper. Statistikken til Økokrim (2019c) viser at rapporter fra revisorbransjen utgjør kun 0,04 % av det totale antallet rapporter om mistenkelige transaksjoner (MTR) i 2018. Figuren nedenfor viser at 91,2 % av rapporteringen i 2018 var knyttet til banker og virksomhet for betalingsformidling.

Figur 2. "MTR per virksomhetsområde 2018" (Økokrim 2019c)

Finanstilsynet (2018, s. 10) har gitt uttrykk for at risikoen ved utførelsen av revisjonsoppdrag "er knyttet til at revisor ikke hindrer eller avdekker hvitvasking som oppdragsgiver er involvert i". Viktigheten av revisors rapportering av mistenkelige transaksjoner ble derfor understreket i risikovurderingen. Svarene fra intervjuene viser at informantene hadde blandede inntrykk av revisors rapportering. Knudsen fortalte at det finnes noen indikasjoner på at rapportering håndteres for dårlig. I Finanstilsynets (2019) *Årsmelding 2018* ble det påpekt svakheter ved selskapenes gjennomføring av plikter etter hvitvaskingsregelverket. Finanstilsynet har gitt

uttrykk for at disse svakhetene gjelder "både formelle krav og den praktiske gjennomføringen av pliktene" (Finanstilsynet, 2019, s. 74). Intervjuer indikerer at både Den norske Revisorforening og revisjonsselskap 1 får begrensede tilbakemeldinger fra Økokrim på det som rapporteres inn. Som regel får rapporteringspliktige vite at informasjonen har bidratt i arbeidet mot økonomisk kriminalitet, uten at det gis detaljer om hvordan den har bidratt. Statistikken til Økokrim (2019c) viser at antallet rapporter fra revisorbransjen har vært mellom 42 og 51 MTR per år i perioden 2014 - 2018. Rapportering fra banker og meglerforetak har steget kraftig i den samme perioden. Knudsen fortalte at antallet MTR, som presenteres i tabell 3, vanskelig kunne brukes som en god indikasjon på hvorvidt det var for mye eller for lite rapportering fra revisorbransjen.

Tabell 2. "Utvikling siste 5 år" (Økokrim 2019c)

Virksomhetsområde	2014	2015	2016	2017	2018
Advokater m.fl.	10	6	12	10	13
Andre jf. Hv-loven §4	48	44	102	186	138
Banker	3 971	3 390	6 260	5 622	6 884
E-pengeforetak	2	1	-	1	7
Forhandlere av gjenstander	54	95	62	60	x
Forsikringsselskap	51	52	68	77	108
Meglere	38	45	134	423	574
Regnskapsførere	52	46	69	66	61
Revisorer	45	49	50	51	42
Verdipapirforetak mv.	6	10	9	5	4
Virksomhet for betalingsformidling	1 518	976	2 013	2 452	2 932
SUM MT-rapporter	5 795	4 714	8 779	8 953	10 763

Representanten fra revisjonsselskap 1 påpekte imidlertid en del utfordringer ved rapportering, som nevnt ovenfor. Vedkommende mente at det er bedre å rapportere for mye, dersom man er usikker. Skogstad Aamo, på sin side, påpekte at det hvert år er revisorer som sier fra seg oppdrag og at det virker som "revisorer vet om mer enn det de sier i beretningene sine" (B. Skogstad Aamo, personlig kommunikasjon, 26.03.2019). Dermed hender det at revisorer ikke melder til

Økokrim om at det ble funnet indikasjoner på hvitvasking. Informanten mente at revisors fratredelse av og til har sammenheng med at det blir forsøkt å unngå ansvaret som oppstår når det avdekkes noe som revisor ikke ønsker å godkjenne. Skogstad Aamo poengterte at det finnes risiko knyttet til den aktuelle konflikten revisor blir involvert i ved å ta det opp med kunden. I tillegg kan det oppstå risiko for at kunder oppfatter den aktuelle revisoren som vanskelig å ha med å gjøre. Representanten fra revisjonsselskap 2 fortalte at selskapet opererer med lav terskel for å si opp kundeforhold. Dette vil være aktuelt i tilfeller der det oppdages noe som selskapet ikke ønsker å stå for.

5.5.1. Utnyttelse av revisjonsselskaper som ledd i hvitvaskingsprosessen

Under intervjuet med revisjonsselskap 1, ble gode risikovurderinger og løpende kundeoppfølging trukket frem som eksempler på tiltak som skal forebygge at rapporteringspliktige utnyttes som ledd i hvitvaskingsprosessen. Finanstilsynets erfaringer fra tilsyn "viser at kvaliteten på retningslinjer og rutiner som skal bidra til å sikre etterlevelsen av hvitvaskingslovgivningen, er varierende" (Finanstilsynet, 2018, s. 10). I *Risikovurdering 2018* påpekte Finanstilsynet (2018, s. 10) at store selskaper generelt sett er "profesjonelt ledet og har bedre kapasitet og kompetanse også på hvitvaskingsområdet." Funnene indikerer at det brukes mye ressurser på anti-hvitvaskingsarbeidet i revisjonsselskap 1 og 2. Intervjuet med revisjonsselskapene 1 og 2, som er større foretak, indikerer at de fleste problemstillinger løses internt. Informasjonen fra DnR indikerer at mindre selskaper har mindre tilgang på ressurser internt og sender mange henvendelser til Revisorforeningen. På bakgrunn av dette var det aktuelt å undersøke om det ville vært enklere for kriminelle å utnytte mindre revisjonsselskaper som ledd i hvitvaskingsprosessen.

Informanten fra revisjonsselskap 2 mente at det var like utfordrende å avdekke hvitvasking hos kunder i de små og i de store revisjonsselskapene. Vedkommende bekreftet at det vil være forskjeller på enkelte problemstillinger og tilgang på ressurser. Informanten mente imidlertid at utfordringer med oppdagelsen av hvitvasking måtte vurderes på et annet grunnlag. Hvitvasking av store summer krever, ifølge informanten, virksomhet av en viss størrelse. Det ble påpekt at kreditorer stiller strenge krav til større virksomheters valg av revisor. Det vil dermed være vanskelig for en klient å bruke et lite revisjonsselskap som revisor, uten at det går utover forholdet til kreditorer og normal virksomhet. Dette gjør det vanskelig å hvitvaske stort utbytte ved utnyttelse av små revisjonsselskaper i prosessen.

Skogstad Aamo fortalte at det finnes miljøer som yter hjelp med å gjennomføre hvitvasking. Prosessen innebærer at større aktører hyrer inn advokater og revisorer som opptrer som "profesjonelle hjelpere". Skogstad Aamo mente at de bidrar til at store summer som hvitvaskes tildekkes godt. Informanten fortalte også at Økokrim og Finanstilsynet overvåker slike miljøer. I Økokrims *Trusselvurdering 2018* står det at utførsel av midler som stammer fra kriminelle handlinger ut av landet i form av kontanter "knyttes til miljøer som allerede har et system for logistikk og smugling" (Økokrim, 2018a, s. 37).

5.5.2. Skatteunndragelse og annen kriminalitet

På bakgrunn av definisjonen i kapittel 2.1.1, kan det fastslås at begrepet "hvitvasking" er meget omfattende og vanskelig å definere konsist. Videre kan det tenkes at det kan oppstå usikkerhet knyttet til hvorvidt handlinger som underslag, skatteunndragelse og forsøk på å skjule formuen, vil klassifiseres som hvitvasking i lovens forstand. For ordens skyld følger definisjoner av begrepene "underslag" og "skatteunndragelse" nedenfor:

"Underslag, forbrytelse som består i at en person med vinnings forsett rettsstridig selger, forbruker eller på annen måte tilegner seg andres ting som han har i sin besittelse, eller ulovlig forføyer over penger innkrevd på andres vegne eller betrodd ham på annen måte (straffeloven § 324)." (SNL, 2015)

"Skatteunndragelse, det å gi ligningsmyndighetene gale eller ufullstendige opplysninger om faktiske forhold som har betydning for fastsettelse av skatter og avgifter (skattesnyteri)[...] Skatteunndragelse er straffbart; er ikke det samme som skatteplanlegging." (SNL, 2017)

Representanten fra revisjonsselskap 2 påpekte at store deler av ansattes arbeid mot økonomisk kriminalitet innebærer forebygging og avdekking av underslag og skatteunndragelse. Tilfeller der selve hvitvaskingshendelsen ikke er gjennomført på det tidspunktet slike forhold oppdages, kan medføre utfordringer for rapporteringspliktige. Knudsen mente at det kan være vanskelig å vurdere hvorvidt det som oppdages skal rapporteres som hvitvasking. Informanten viste til uttalelser fra Økokrim om at det i forbindelse med feil i årsoppgjøret vil være tilstrekkelig å ikke attestere næringsoppgaven. Denne fremgangsmåten kan begrunnes med at skattemyndighetene uansett vil underrettes i prosessen, samtidig som det bidrar til mer effektiv utnyttelse av ressurser. Revisor skal ikke iverksette etterforskning, og i slike tilfeller er det skattemyndighetene som avgjør om overtredelsen skal anmeldes til politiet. Knudsen oppfattet

det slik at revisorer bør ha en praktisk tilnærming ved vurdering av hvorvidt forhold som ikke omfattes av rapporteringsplikten etter hvitvaskingsloven skal meldes til Økokrim.

5.5.3. Underslag blant ansatte

Intervjuet med Knudsen indikerer at underslag blant ansatte i den virksomheten som revideres, er en forekomst som også kan medføre utfordringer med hensyn til rapportering. Det ble trukket frem et eksempel, der en ansatt hadde begått underslag. Situasjonen gikk ut på at underslaget ble begått, fordi den ansatte var i en vanskelig situasjon. Vedkommende hadde gjort opp for seg og ledelsen i selskapet ønsket ikke å anmelde forholdet som følge av omstendighetene. Selve hvitvaskingshendelsen, som normalt ville utløse rapporteringsplikten etter hvitvaskingsloven, har dermed ikke inntruffet. I denne situasjonen kommer unntaket i revisorloven § 6-1, til anvendelse. Revisorer har dermed adgang til å underrette politiet ved mistanke om kriminelle forhold. Revisor vil være nødt til å vurdere om denne retten skal benyttes, med mindre plikten til å gi opplysninger til politiet følger av andre regelverk. Knudsen understreket at kriminelle forhold som omfattes av hvitvaskingsloven ikke burde medføre store utfordringer i forbindelse med rapportering, siden plikten følger av regelverket.

Feil i næringsoppgaven og lignende forhold vil dermed føre med seg behov for profesjonelle vurderinger vedrørende rapportering. Knudsen viste til at revisors rapportering av underslag tidligere har ført til viktige avsløringer. Rapportering av slike forhold kan være avgjørende for å avdekke økonomisk kriminalitet, selv om det ikke omfattes direkte av hvitvaskingsloven.

5.6. Reelle rettighetshavere

Økokrims *Trusselvurdering 2018* viser at transparens er en viktig forutsetning for anti-hvitvaskingsarbeidet. "Reelle rettighetshavere bak selskaper i skatteparadis er norske skattytere og næringsdrivende som skjuler inntekt og formue i utlandet" (Økokrim, 2018a, s. 37). Dette medfører en risiko for at utbytte fra kriminelle handlinger begått i utlandet plasseres i Norge. Informanter fra revisjonsselskapene mente at verifisering av kundeopplysninger kan være en krevende prosess. Økokrim (2018a) påpekte at det kan være krevende å gjennomføre kundekontroll av norske bankkontoer som eies av utenlandske selskaper. Som nevnt tidligere, indikerer også svarene fra revisjonsselskap 2, at gjennomføring av tiltak kan være ressurskrevende dersom kunden har forbindelser til utlandet. Den norske Revisorforening

(2017, s. 4) påpekte i sitt høringssvar at "[k]ravene til kontroll av reelle rettighetshavers identitet kan være krevende å forholde seg til." Det ble også understreket av DnR at utfordringene knyttet til denne prosessen ikke var begrenset til land som har sterke restriksjoner på innsyn; sekretesseregler.

Samtlige intervjuer viser at bekreftelse av kundens identitet er et viktig ledd i anti-hvitvaskingsarbeidet. Dette samsvarer også med Den norske Revisorforenings (2017, s. 4) høringssvar, der det ble påpekt at "kartlegging av identiteten [...] har betydning for effektiv bekjempelse av hvitvasking". Videre ble det påpekt at pliktene bør være "rimelige i forhold til risikoen for hvitvasking og for at informasjonen er feilaktig" (Den norske Revisorforening, 2017, s. 4).

Knudsen påpekte at det må avklares hvor langt rapporteringspliktige bør gå for å identifisere reelle rettighetshavere. Informanten bekreftet at identifisering av rettighetshavere, utelukkende basert på opplysninger fra dette registeret, ikke alltid vil være tilstrekkelig for å oppfylle kravene til kundetiltak. Rapporteringspliktige er selv ansvarlige for å gjennomføre nødvendige undersøkelser med utgangspunkt i risikobasert tilnærming. Etter hvitvaskingsloven §§ 12 (fysisk person) og 13 (ikke fysisk person) skal det "gjennomføres egnede tiltak for å bekrefte reelle rettighetshavers identitet." Den norske Revisorforening (2017, s. 4) uttalte i sitt høringssvar at "oppslag i registeret [...] må anses som et egnet tiltak [...] med forbehold om tilfeller der den rapporteringspliktige har grunn til å tro at de registrerte opplysningene er feil."

Informanten fra revisjonsselskap 1 fortalte at det brukes forskjellige registre for å verifisere opplysninger om nye og eksisterende kunder. Dette gjøres med utgangspunkt i risikobasert tilnærming. Det hender ifølge representanten fra revisjonsselskapet, at kunder ikke vektlegger enkelte områder selv, for eksempel identifisering av politisk eksponerte personer (PEP). Dette kan være en utfordring ved rapportering av opplysninger inn til et felles register. Hvitvaskingslovutvalget understreket i NOU 2016: 27 at det er "de rapporteringspliktiges ansvar å identifisere PEP-er". Det ble også uttalt at "et videre omfang av PEP [...] vil føre til økt ressursbruk i forbindelse med gjennomføring av kundetiltak" (NOU 2016: 27, s. 211).

I samtalen med DnR ble det påpekt mulige utfordringer ved anvendelse av et felles register over reelle rettighetshavere. Næringslivets rapportering inn til registeret ville ifølge informanten vært ressurskrevende. Selv om det ikke behøver å være en ressurskrevende prosess i hvert enkelt tilfelle, kan den samlede byrden på næringslivet fortsatt være stor. Informasjonen må også holdes oppdatert. Det kan dermed gi utslag i betydelige kostnader for næringslivet samlet

sett. Knudsen nevnte at bruk av et felles register kan føre med seg store forenklingsgevinster for rapporteringspliktige, forutsatt at oppdatering av opplysninger kan automatiseres. Næringslivets rapportering til registeret over reelle rettighetshavere vil i stor grad være basert på å stille kunden spørsmål. Representanten fra revisjonsselskapet understreket også at det bør være gode systemer for innhenting og oppdatering av informasjon fra et felles register for å maksimere nytten for rapporteringspliktige

5.7. Kostnader

Hvitvaskingslovutvalget antydte at den nye hvitvaskingslovgivningen ville kreve økt ressursbruk i forbindelse med opplæring av ansatte, gjennomføring av kundetiltak og internkontroll, samt utarbeidelse og oppdatering av interne rutiner. Det ble påpekt at ressursbruken blant annet ville være avhengig av den rapporteringspliktige virksomhetens art, omfang og kundekrets. Utvalget mente at deler av denne innsatsen ville komme "i form av en engangseffekt i forbindelse med ikrafttreddelsen av hvitvaskingsloven" (NOU 2016: 27, s. 210 og 211). I en kartlegging av Nærings- og handelsdepartementet, Rambøll Management og KPMG (2006, s. 44 og 45), ble det påpekt at opplæring av ansatte er en forutsetning for å sende inn rapporter til Økokrim. Årlige opplæringskostnader for næringslivet i forbindelse med rapportering ved bruk av skjemaet MT-0001 ble i 2006 estimert til 18,4 millioner kroner i 2006. Tabell 5.1. viser at samlede administrasjonskostnader for etterlevelse av hvitvaskingsloven og hvitvaskingsforskriften av 2003 var 160,3 millioner kroner for bank- og skadeforsikringsbransjen. Dette forutsetter en kundemasse på 3,4 millioner og gjennomføring av identitetskontroll hvert tredje år (Nærings- og handelsdepartementet et. al., 2006, s. 120). Det har skjedd omfattende utvikling i samfunnet siden 2006. Selv med mulige effektiviseringsgevinster, kan det tenkes at kostnader knyttet til etterlevelsen av hvitvaskingsloven av 2018 er enda høyere, som følge av skjerpelse i regelverket.

Tabell 3. Utdrag fra tabell "Topp 10 kostnadskrevende regelverk å etterleve for bank og skadeforsikring" (Nærings- og handelsdepartementet, Rambøll Management AS og KPMG, 2006, s. 54)

Lover/forskrifter		Adm. kost. (mill. kr)
FOR-2003-12-10-1487	Forskrift om tiltak mot hvitvasking av utbytte fra straffbare handlinger mv.	141,9
LOV-1956-12-07-1	Lov om tilsynet for kredittinstitusjoner, forsikringsselskaper og verdipapirhandel m.v.	32,5
LOV-2004-05-28-29	Lov om register over opplysninger om valutaveksling og overføring av betalingsmidler inn og ut av Norge	23,8
LOV-2005-06-10-44	Lov om forsikringsselskaper, pensjonsforetak og deres virksomhet mv.	19,6
LOV-2003-06-20-41	Lov om tiltak mot hvitvasking av utbytte fra straffbare handlinger mv. (hvitvaskingsloven).	18,4

Svarene fra intervjuene indikerer at det nye regelverket krever økt ressursbruk også ved gjennomføring av ordinære tjenester i rapporteringspliktige virksomheter. Lovbestemte tjenester innebærer ifølge Knudsen, at det i enkelte tilfeller oppstår kostnader i forbindelse med tilleggshandlinger, som ikke kan faktureres kunden direkte. Det gjelder ved gjennomføring av kundetiltak og undersøkelser etter hvitvaskingsloven, samt andre tjenester som utføres av revisorer. Knudsen mente at slike tilleggs kostnader reflekteres av det generelle prisnivået på tjenester i revisjonsselskaper. I intervjuet med revisjonsselskap 1 ble det nevnt at det er flere typer kostnader som kunden ikke kan belastes for direkte. Det ble poengtert at det er vanlig i alle bransjer. Revisjonsselskapene 1 og 2 brukte samme fremgangsmåte ved fakturering av tilleggs kostnader. I den grad klienten skal dekke kostnader i forbindelse med undersøkelser som følger av hvitvaskingsloven, faktureres vedkommende for merarbeid. For å overholde forbudet mot å avsløre undersøkelser, rapportering og etterforskning jfr. hvitvaskingsloven § 28, spesifiseres det ikke hvorvidt kostnadstillegget skyldes handlinger utløst av indikasjoner på hvitvasking eller annet arbeid utover det som ble avtalt.

Informantene fra selskap 1, 2 og 3 mente at det var fornuftig å godta høyere kostnader i forbindelse med gjennomføring av kundetiltak, dersom det bidrar til å redusere risikoen for at hvitvasking ikke oppdages. Representanten fra revisjonsselskap 2 uttalte at det var fornuftig å akseptere høyere kostnader, selv om de ikke dekkes av kunden. Funnene indikerer at kapasitet

og behov for bruk av ekstern ekspertise også må hensyntas ved oppdragsaksept. Som nevnt ovenfor, indikerer samtlige intervjuer at undersøkelser kan være ressurskrevende. En betydelig økning i omfanget av undersøkelser vil dermed påvirke det generelle prisnivået på tjenester, samt kapasiteten til revisjonsselskaper og andre rapporteringspliktige. På den annen side, kan overtredelsesgebyrer og dårlig omdømme også medføre store tap. Representanten fra revisjonsselskap 1 antydte at alt som skaper usikkerhet bør undersøkes, uansett om det kreves av loven eller ikke. Informanten uttalte at alt "som er med på å redusere risikoen bidrar til å øke kvaliteten på [...] tjenester" (Revisjonsselskap 1, personlig kommunikasjon, 25.04.2019). Videre er det fornuftig å anta at revisjonsselskaper er, i likhet med andre virksomheter, opptatt av produktivitet. Det vil være begrenset hvor mye ressurser enkelte selskaper ønsker å bruke i tilfeller der det ikke følger av lovverket konkret hvilke tiltak som regnes som tilstrekkelige. Det kan dermed tenkes at en del av drivkraften for å gjøre mer enn det som kreves av loven, skyldes ønsket om å unngå eventuelle ubehageligheter ved tilsyn.

Videre er det naturlig å anta at riktig kapasitetsutnyttelse prioriteres også av Enheten for Finansiell Etterretning ved Økokrim. Selv om det i utgangspunktet skal være lav terskel for rapportering, som beskrevet i lovproposisjonen (Finansdepartementet, 2018a, s. 101 og 102), vil Økokrim også ha begrenset kapasitet ved betydelig økning av rapporter som sendes inn. Det kan dermed være hensiktsmessig for myndighetene å legge til rette, gjennom tilpasninger i regelverket, for at overrapportering ikke utgjør majoriteten av meldinger til Økokrim.

5.8. Overtredelsesgebyrer

Finanstilsynet (2019, s. 73) uttalte at hvitvaskingsloven av 2018 "inneholder nye hjemler for å pålegge rapporteringspliktige administrative sanksjoner ved brudd på loven". Knudsen refererte til Finanstilsynets uttalelser om at terskelen for å ilegge overtredelsesgebyrer ikke skal være høy. Skogstad Aamo uttalte at det "skal være et signal for å bevisstgjøre de rapporteringspliktige på hvilke konsekvenser dette kan få" (B. Skogstad Aamo, personlig kommunikasjon, 26.03.2019). Informanten mente at det bør være adgang til å bruke kraftige virkemidler ved overtredelser av regelverket. Vedkommende poengterte også at det er ingenting som virker sterkere enn å se en annen organisasjon eller kollega bli dømt. Hvitvaskingslovutvalget (Finansdepartementet, 2018a, s. 167) uttalte at nivået på gebyrer er basert på internasjonale anbefalinger og EØS-rett. Videre ble det understreket at det er viktig å ivareta det kriminalitetsforebyggende formålet ved de nye reglene.

Representanten fra revisjonsselskap 1 mente at nivåene på gebyrer viser at det stilles høye forventninger til rapporteringspliktige. Informanten mente at overtredelsesgebyrer fungerer som et tiltak for å bevisstgjøre ansatte på det ansvaret man har og mulige konsekvenser ved manglende etterlevelse av regelverket.

Informanten fra revisjonsselskap 2 mente at de høye nivåene på overtredelsesgebyrer kunne forsvares med at hvitvasking kan ha forgreininger til annen kriminalitet. Informanten uttalte også at maksimalgrenser for gebyrer bør være så høye som mulig. Dette ble begrunnet med omfattende konsekvenser som skyldes hvitvasking og underliggende kriminalitet.

I høringssvaret fra Den norske Revisorforening ble det uttalt at nivåer på gebyrer som ble foreslått⁵ var "blåst ut av proporsjoner" (Den norske Revisorforening, 2017, s. 3). Selv om nivåene skulle oppfylle kravene i EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv (2015/849), mente Revisorforeningen at de burde erstattes med ordinære straffereaksjoner, som det gis anledning til i samsvar med direktivet. Begrunnelsen var at adgangen til å ilegge reaksjoner på dette nivået "burde være forbeholdt domstolene med de rettsikkerhetsgarantier som ligger i en ordinær strafferettslig prosess og den utsilingen av de mest alvorlige overtredelsene som følger av påtalemyndighetens prioriteringer" (Den norske Revisorforening, 2017, s. 3).

Hvitvaskingslovutvalget (Finansdepartementet, 2018a) påpekte flere ulemper som kunne oppstå, dersom regelverket på dette området ikke var adekvat. Først og fremst, kunne "Norge stemples som fristed for kriminell aktivitet" (Finansdepartementet, 2018a, s. 167). I tillegg kan økonomisk kriminalitet resultere i konkurransevridning og lavere tillit til næringslivet. Videre ville det oppstå risiko for at norske bedrifter får ha begrenset tilgang til utenlandske markeder, som følge av lavere standarder på tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering i Norge.

5.9. Samarbeid med myndighetene

Den norske Revisorforening er opptatt av at bekjempelse av hvitvasking skal være et samarbeid mellom myndighetene og rapporteringspliktige. Espen Knudsen påpekte at hvitvasking utgjør et stort samfunnsproblem. Det kan være vanskelig å disponere ressurser som legges ned i dette

---

⁵ I NOU 2016: 27 ble det foreslått gebyrer på inntil 10 eller 50 millioner kroner (avhengig av rettssubjekt) eller det dobbelte av vinningen eller 10 % av omsetningen. I hvitvaskingsloven av 2018 er nivåene på inntil 9 eller 44 millioner kroner eller det dobbelte av vinningen eller 10 % av omsetningen

arbeidet på en måte som sikrer mest mulig effektiv bekjempelse av hvitvasking. I intervjuet ble det understreket at etablering av kundeforhold kan være meget ressurskrevende, selv ved bruk av risikobasert tilnærming.

Funnene indikerer at det er vanskelig å tolke regelverket uten nærmere avklaringer, f.eks. i form av konkret veiledning. Slik veiledning ser ut til å være et viktig hjelpemiddel både i forbindelse med oppdatering av interne rutiner og problemstillinger som dukker opp i hverdagen til de rapporteringspliktige. Praktisk tilnærming synes å være en viktig del av anti-hvitvaskingsarbeidet til revisorer. Svarene fra revisjonsselskap 1 indikerer at gjennomføring av kundetiltak fortsatt innebærer en del utfordringer etter implementering av den nye hvitvaskingsloven. Som regel er disse knyttet til individuelle vurderinger av forhold som oppfattes å være i grenseland til rapporteringsplikten. Informanten påpekte at det ikke finnes noe universell oppskrift på hvordan anti-hvitvaskingsarbeidet skal foregå. Det ble poengtert at oppdragsansvarlig alltid vil diskutere behovet for nærmere undersøkelser og eventuell rapportering med hvitvaskingsansvarlig i selskapet. Samtidig ble det nevnt at det kan være vanskelig å vite hva som vil være tilstrekkelig innsats i forhold til lovens krav ved hvert tilfelle. Profesjonelle vurderinger, bruk av profesjonell skepsis og riktig tolkning av formålet med lovens bestemmelser ble utpekt som foretrukne rutiner for å løse denne utfordringen.

Informanten fra revisjonsselskap 2 uttalte at anti-hvitvaskingsarbeidet krever omfattende tiltak og utviklingen på dette området vil alltid medføre behov for klargjøring av regelverket. Informanten fra revisjonsselskap 3 mente at det har vært godt nivå på bevisstgjøring av næringslivet om konsekvenser av hvitvasking. Det ble imidlertid påpekt at det fortsatt er behov for bevisstgjøring på dette området.

Svarene fra revisjonsselskap 1 indikerer at det brukes forskjellige indikatorer for å identifisere mistenkelige forhold. Finanstilsynets veiledning til hvitvaskingsloven av 2009 brukes også som referanse ved tolkning av kravene i det nye regelverket. Det ble påpekt under intervjuet med revisjonsselskapet at hvitvaskingsloven av 2018 inneholder en rekke presiseringer, som skal gjøre det lettere for rapporteringspliktige å iverksette tiltak. Den norske Revisorforening påpekte i høringsvaret at formålet med loven var å hindre kriminelle i "å nyttiggjøre seg utbytte fra straffbar handling" (Den norske Revisorforening, 2017, s. 3). Det ble nevnt at plikter som følger av lovverket er utformet i tråd med dette formålet. Den norske Revisorforening uttrykte følgende vedrørende undersøkelses- og rapporteringsplikt i sitt høringsvar:

"Det er behov for bedre veiledning om mistanke som skal undersøkes og rapporteres etter hvitvaskingsloven og mistanke som skal følges opp på andre måter, blant annet gjennom revisors rapportering til skattemyndighetene"

(Den norske Revisorforening, 2017, s. 3)

Videre ble det uttalt at de "nevnte utfordringene er derfor neppe egnet til å løses gjennom presiseringer i loven."⁶ (Den norske Revisorforening, 2017, s. 3)

I intervjuet med Revisorforeningen ble det nevnt at deler av Finanstilsynets tidligere veiledning til hvitvaskingsloven omhandler det transaksjonsbaserte. Undersøkelser av dokumentasjonen på enkeltransaksjoner vil være en begrenset del av revisors kontroll. Knudsen fortalte at det burde utarbeides mer presise veiledninger. Informasjonen innhentet fra revisjonselskapene tilser at profesjonelle vurderinger og bevissthet på at hvitvasking finnes, vektlegges i mye større grad enn indikatorer knyttet til enkeltransaksjoner. Samtlige intervjuer indikerer at det er en forutsetning for å avdekke og bekjempe hvitvasking.

Skogstad Aamo fortalte at myndighetene gjør en omfattende jobb for å belyse viktigheten av arbeidet mot hvitvasking og terrorfinansiering. Det viktigste tiltaket fra myndighetenes side, har ifølge Skogstad Aamo vært et todagersseminar, med forelesninger om bestemmelser i hvitvaskingsloven og rutiner for avdekking av mistenkelige forhold på agendaen. Informanten påpekte at seminaret har vært preget av stigende engasjement de siste seks årene, med en økning fra cirka 150 til 600 deltakere. Seminaret fungerer som et forum med gode muligheter til diskusjoner og utveksling av erfaringer knyttet til anti-hvitvaskingsarbeidet. Skogstad Aamo viste også til at Finanstilsynet har forsterket sin organisering ved å opprette en ny seksjon for anti-hvitvasking og betalingsforetak.

---

⁶ "De nevnte utfordringene" påpekt av DnR er beskrevet i kapittel 5.4.

5.10. Diskusjon

Hvordan implementeres tiltak mot hvitvasking av rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven?

Intervjuene indikerer at innsatsen i anti-hvitvaskingsarbeidet har økt etter ikrafttredelsen av det nye regelverket. Informanten fra revisjonsselskap 1 mente at "en del arbeid med å verifisere opplysninger skyldes usikkerhet knyttet til hvor mye som skal bekreftes, før man kan konkludere med at det er gjort nok" (Revisjonsselskap 1, personlig kommunikasjon, 25.04.2019). Funnene viser også at det kan oppstå usikkerhet knyttet til hvor lenge man skal holde på med undersøkelser, samt hvilke handlinger som bør gjennomføres i hvert tilfelle. Det virker som det er nødvendig for revisor å konsentrere seg om forhold, som oppfattes å være utenfor rammene til revisjonsoppdraget, for å oppdage hvitvasking.

Viktigheten av kjennskap til kunden og forebyggende arbeid ble understreket i samtlige intervjuer. Forebyggende arbeid inngår i rapporteringspliktiges tiltak mot økonomisk kriminalitet. Den forebyggende innsatsen ble oppfattet av representanten fra revisjonsselskap 1 som en del av samfunnsoppdraget til revisor. Det er viktig å understreke at revisor har en annen tilnærming enn andre rapporteringspliktige når det gjelder undersøkelser og avdekking av hvitvasking. Enkelte informanter mente at dette arbeidet utgjør en mindre del av revisjonen. Etter min oppfatning av svarene, er det ikke ofte det gjøres individuelle undersøkelser av forhold kun med hensyn på å avdekke hvitvasking. Avvik fra normal kundeferd ble utpekt som noe som ofte undersøkes nærmere. Dette er et eksempel på en handling som vil være relevant både i forbindelse med anti-hvitvaskingsarbeidet og revisjonen.

Samtlige intervjuer indikerer at det brukes mye ressurser på bekreftelse av kundens identitet og bakgrunnsjekk ved etablering av kundeforhold. Det ser ut som en del kundetiltak iverksettes ved å verifisere opplysninger som kunden selv oppgir til revisor. Gjennomføring av kundetiltak synes å være en ressurskrevende prosess. Det store omfanget av tiltak ble trukket frem som et forebyggende virkemiddel. Funnene viser at en effektiv måte å hindre økonomisk kriminalitet på, var å informere kunden om at vedkommende er i ferd med å gjøre noe ulovlig. Rapportering etter hvitvaskingsloven kan derimot ikke erstattes av å underrette kunden. Skogstad Aamo påpekte imidlertid at det finnes revisorer som velger å fratre for å unngå risikoen som følger ved å ta opp konflikt.

Gode risikovurderinger synes å være relevante både i forbindelse med avdekking av hvitvasking og andre deler av arbeidet til rapporteringspliktige. Informasjonen fra revisjonsselskap 1 tyder

på at risikobasert tilnærming har blitt implementert som en del av revisjonshandlinger, som skal redusere den samlede oppdragsrisikoen. Det ble poengtert av representanten fra revisjonsselskap 1 at ressurser som brukes på å redusere risikoen bidrar til å øke kvaliteten på tjenester, i tillegg til å sikre god etterlevelse av loven.

Selv om terskelen for rapportering er definert i lovverket og forarbeidene, viser samtlige intervjuer at det er noe som må vurderes i hvert enkelt tilfelle. Det virker som det brukes gode rutiner ved avgjørelsen om forhold skal rapporteres etter hvitvaskingsloven. Funnene indikerer at rapporteringspliktige ofte gjennomfører tilleggsundersøkelser for å sikre god etterlevelse av regelverket. Dette tilsier også at det skjer en del "overrapportering", i den grad det meldes til Økokrim om forhold som i utgangspunktet ikke skal rapporteres etter hvitvaskingsloven. Funnene peker mot en konklusjon om at det er fornuftig å akseptere høyere kostnader som følger av denne ressursbruken, dersom det skaper bedre forutsetninger for forebygging og avdekking av hvitvasking. Deler av arbeidet mot hvitvasking ser ut til å være basert på bransjepraksis. Vurderingen av hvorvidt enkelte forhold skal rapporteres eller ikke, forankres i den praktiske tilnærmingen og uttalelser fra myndighetene. Samtlige intervjuer indikerer uklarheter i hvitvaskingslovens bestemmelser og behov for omfattende bruk av individuelle vurderinger i praksis. Presiseringer i regelverket ser ikke ut til å være tilstrekkelige med hensyn til revisors etterkontroll av regnskapet. Dette skaper utfordringer ved vurdering av hvilke undersøkelser som bør gjennomføres og hvilke forhold som skal rapporteres.

Bruk av skjemaet MT-0002 i Altinn-portalen ble beskrevet som vanlig bransjepraksis ved rapportering av økonomisk kriminalitet. Det gjelder også i tilfeller der forholdene oppfattes å være i grenseland til- eller ikke omfattes av hvitvaskingsloven. Det faktum at skjemaet ikke er designet spesielt med hensyn til revisorer, ser ikke ut til å medføre tekniske problemer. Basert på innhentet informasjon, er min oppfatning at dette skyldes lave krav i Altinn-portalen⁷ til informasjonen som må fylles inn ved innsending av rapporter.

Det kan tenkes at ny teknologi vil gjøre det enklere å avdekke forsøk på hvitvasking, som følge av innebygde kontroller og overvåking. Dette ser allikevel ut til å være mest aktuelt i tilfeller der betalingsløsninger går gjennom banker og betalingsforetak underlagt tilsyn.

---

⁷ <https://www.altinn.no/skjemaoversikt/okokrim/melding-om-mistenkelig-transaksjon2/>

Hvordan påvirkes arbeidet til rapporteringspliktige av nasjonale tiltak mot økonomisk kriminalitet?

Vanskelig å kartlegge undersøkelses- og rapporteringsplikt (DnR17)

Myndighetenes høye forventninger til rapporteringspliktige reflekteres av det økte nivået på overtredelsesgebyrer i hvitvaskingsloven av 2018. Funnene indikerer at rapporteringspliktige har tilpasset sine rutiner til kravene i det nye hvitvaskingsregelverket. Finanstilsynet har fått adgang til å bruke sterkere virkemidler overfor rapporteringspliktige. Funnene viser at terskelen for å ilegge overtredelsesgebyrer skal være lav. Størrelsen på gebyrer samsvarer med det internasjonale nivået, som ifølge Skogstad Aamo, er likt i alle EØS-land. Samtlige intervjuobjekter oppfattet slike forvaltningstiltak som et signal for å bevisstgjøre rapporteringspliktige på konsekvenser ved manglende etterlevelse av hvitvaskingsregelverket. Dette viser også at risikoen for å bli straffet har forebyggende virkning.

Etter min oppfatning bidrar kraftige virkemidler, som overtredelsesgebyrer, til at det er lettere å begrunne omfattende bruk av ressurser på gjennomføring av kundetiltak og undersøkelser. På bakgrunn av uttalelser fra Finanstilsynet og samtlige informanter, er det fornuftig å anta at det vil være forskjeller på bruk av ressurser i revisjonsselskaper. Den norske Revisorforening får en god del henvendelser fra mindre aktører, mens de fleste problemstillinger i revisjonsselskapene som ble intervjuet, løses internt. Videre kan det tenkes at dette kan gå utover den objektive vurderingen av hvor det er mest hensiktsmessig å sette inn ressurser, dersom motivasjonen for å gjennomføre enkelte tiltak utelukkende skyldes ønsket om å unngå administrative sanksjoner og andre ubehageligheter.

Funnene viser at feilrapportering i næringsoppgaven, samt skatteunndragelse og annen kriminalitet krever praktisk tilnærming ved vurdering av eventuell rapportering til Økokrim. Ved feilberegning av skatt er det tilstrekkelig at revisor unnlater å attestere næringsoppgaven. Formålet med loven vil fortsatt være oppfylt. Mer effektiv utnyttelse av ressurser ble trukket frem som en fordel ved denne fremgangsmåten, som er basert på tilbakemeldinger fra Økokrim. Forhold som ikke omfattes av rapporteringsplikten etter hvitvaskingsloven synes å skape utfordringer ved vurdering av riktig behandling. Det gjelder særlig underslag blant ansatte, som ble omtalt av Knudsen fra DnR. I slike situasjoner kan unntaket fra taushetsplikten, jamfør revisorloven § 6-1, anvendes. Det ble ellers poengtert av samtlige informanter at rapportering av økonomisk kriminalitet er viktig for å bekjempe hvitvasking. Dette samsvarer med skriftlige uttalelser i høringssvaret til DnR, samt Finanstilsynets *Årsmelding 2018* og *Risikovurdering 2018* og Økokrims *Trusselvurdering 2018*.

Intervjuobjektene beskrev fordeler og ulemper ved bruk av felles register over reelle rettighetshavere. Innhenting av kundeopplysninger kan i noen tilfeller være ressurskrevende. Funnene tyder på at den samlede kostnaden for næringslivet vil være stor, som følge av innhenting og kontinuerlig oppdatering av informasjonen som samles i registeret. Det ble påpekt mulige forenklingsgevinster ved automatisering av denne prosessen. Funnene indikerer at utfordringen består i utvikling av gode systemer for utnyttelse av potensialet i et felles register over rettighetshavere. Det er også viktig å understreke at rapporteringspliktige selv er ansvarlige for å innhente relevante opplysninger ved gjennomføring av kundetiltak. Registeret vil kunne brukes til det formålet, men det er ikke sikkert at informasjonen som anskaffes på den måten er tilstrekkelig. Funnene tilsier at formålsrettet bruk av felles register over reelle rettighetshavere kan resultere i kostnadsbesparelser og bedre utnyttelse av ressurser.

Myndighetene forventer at det gjøres mer i forbindelse med anti-hvitvaskingsarbeidet. Svarene fra intervjuene indikerer imidlertid at det er utfordrende for revisorer å tolke hva dette egentlig innebærer i praksis. Funnene indikerer at det brukes betydelige ressurser på gjennomføring av kundetiltak. Det ble derfor vurdert som hensiktsmessig å undersøke om effekten av den økte innsatsen samsvarer med formålet med det nye regelverket. Representanten fra revisjonsselskap 1 mente at det er viktig at myndighetene tar hensyn til tilbakemeldinger fra rapporteringspliktige når hvitvaskingsregelverket skal oppdateres. I lys av at det ikke finnes noe fasitsvar på hva som er riktig nivå på innsatsen i anti-hvitvaskingsarbeidet, etterspørres det veiledning og mer konkrete eksempler fra myndighetene. Revisjonsselskapet gjennomfører sin egen kvalitetskontroll, som er pålagt etter hvvl. § 35 om internkontroll, som på intervjutidspunktet ikke hadde vist noen avvik i forbindelse med overholdelse av plikter som følger av lovverket. Mangelen på konkrete eksempler i form av en veiledning og referanse i form av tilsyn, samt begrensede tilbakemeldinger på rapportering kan være en mulig forklaring på at det var vanskelig for revisjonsselskap 1 å vurdere måloppnåelsen. Den tidligere veiledningen fra Finanstilsynet brukes fortsatt som referanse, men det virker som presiseringer og konkrete eksempler på riktig gjennomføring av tiltak etterspørres av revisorer i enda større grad etter ikrafttreddelsen av den nye hvitvaskingsloven. Den norske Revisorforening påpekte i sitt høringssvar at presiseringer i lovgivningen ikke utgjør en tilstrekkelig omstilling for å løse utfordringer med revisjonsbransjens anvendelse av regler om undersøkelses- og rapporteringsplikt. Etter min oppfatning vil det være vanskelig å oppnå effektiviseringsgevinster som følge av presiseringer i regelverket, når det er knyttet usikkerhet til gjennomføring av tiltak.

6. Utvikling i det internasjonale anti-hvitvaskingsarbeidet

I dette kapitlet drøftes virkningen av internasjonale tiltak mot økonomisk kriminalitet, på arbeidet med å bekjempe hvitvasking. Det legges vekt på Norges innsats i det internasjonale samarbeidet og utarbeidelse av internasjonale standarder. Formålet er å bruke innsamlet data til å besvare følgende forskningsspørsmål:

3. Hvordan håndteres anti-hvitvaskingsarbeidet på internasjonalt nivå?
4. Hvordan påvirkes anti-hvitvaskingsarbeidet i Norge av internasjonale tiltak mot økonomisk kriminalitet?

6.1. Den internasjonale utviklingen

Økt virksomhet på tvers av landegrensene fører til at "trusselen for at utbytte fra kriminelle handlinger hvitvaskes i utlandet er fremdeles stor", ifølge Økokrim (2018a, s. 37). Informanten fra selskap 3 påpekte at det internasjonale arbeidet er veldig viktig for bankene, næringslivet og samfunnet generelt. Informanten mente at det kan være behov for større transparens i finanssystemene, når det gjelder områder som kan være utsatt for hvitvasking og terrorfinansiering. Begrunnelsen var at det ville øke evnen til å motvirke forhold som medfører risiko for økonomisk kriminalitet. Videre påpekte informanten at det finnes store forskjeller på gjennomføring av anti-hvitvaskingsarbeidet i Norge og andre land. Implementering av tiltak og oppfølging av kundeforholdet ble beskrevet som områder som utgjør forskjeller mellom landene.

Informanten fra selskap 3 fortalte at selskapet, i tillegg til å følge det norske regelverket, var nødt til å følge utenlandske standarder for produktgodkjenning ved levering av produkter til utlandet. Dette samsvarer med funnene i kapittel fem, som indikerer at man må følge internasjonale standarder for å få tilgang til utenlandske markeder. Videre mente informanten at underslag og skattesvindler burde omfattes av definisjonen på hvitvasking.

6.2. Norges innsats i det internasjonale arbeid mot økonomisk kriminalitet

Norge er, ifølge Skogstad Aamo, en av de viktigste bidragsytere til FNs globale program mot hvitvasking. Det bevilges penger gjennom bevilgningsbudsjettet. Norge har også støttet skattesektoren, der anti-hvitvaskingsarbeidet inngår i programmet.

6.2.1. Aktiv deltakelse i Financial Action Task Force

Norge og Sverige er de eneste nordiske landene som har vært hatt presidentskapet i Financial Action Task Force. Bjørn Skogstad Aamo var visepresident i FATF fra 2010 til 2011 og president fra 2011 til 2012. Presidentskapet til Sverige varte i årene 2003 til 2004. Aktiv deltakelse i FATF var ifølge Skogstad Aamo det viktigste bidraget fra Norge i det internasjonale arbeidet mot hvitvasking og terrorfinansiering. I intervjuet med Skogstad Aamo ble det nevnt at presidentskapet innebærer mye arbeid, og det er dermed få av de mindre landene som har valgt å ta på seg dette oppdraget. Informanten mente at det tar tid å gjennomføre arbeidet i organisasjonen som følge av konsensus, tilnærmet enighet, som er eneste vedtaksform. Skogstad Aamo fortalte at arbeidet til FATF er basert på direkte innsats, og innsamling av bistandsmidler tillegges mindre oppmerksomhet.

Det ble ansett som relevant for denne utredningen å undersøke om presidentskapet i FATF har hatt virkning på Norges innsats i det internasjonale anti-hvitvaskingsarbeidet. Skogstad Aamo fortalte at Norge har deltatt aktivt i FATF både før, under og etter presidentskapet i FATF. Informanten poengterte at Justis- og beredskapsdepartementet, Finansdepartementet, Finanstilsynet og Økokrim jobbet kontinuerlig med tiltak mot hvitvasking og var oppmerksomme på utviklingen. Presidentskapet i FATF hadde dermed en indirekte virkning på Norges innsats ved at flere ble kjent med FATF som følge av den publisiteten det førte med seg.

Videre ble det fortalt at Norge var det første landet der det ble foretatt tilsyn fra FATF, etter at det ble vedtatt nye retningslinjer i 2012 – 2013. Rapporten fra dette tilsynet indikerte mangler i forbindelse med gjennomføring av de nye retningslinjene. Norge hadde blant annet ikke gode nok risikovurderinger. Skogstad Aamo mente at det var stor sannsynlighet for at risikovurderingen som foretas i Norge i 2019 er mye mer grundig enn i andre land. Dette skyldes ny lovgivning, oppdaterte rutiner og apparatet for risikovurdering som ble implementert etter kritikken i rapporten fra FATF. Videre ble det nevnt at det vil være et nytt tilsyn høsten 2019.

6.2.2. Tiltak mot terrorfinansiering

Hvitvasking og terrorfinansiering behandles parallelt i FATF. Informanten fortalte at innsatsen mot terrorfinansiering har vært en mindre del i det generelle arbeidet mot hvitvasking i Norge. Dette skyldes at Norge har i veldig liten grad vært utsatt for innsamling av midler til terrorfinansiering. Tiltak mot terrorfinansiering inngår også i de samme mekanismene som brukes i det generelle anti-hvitvaskingsarbeidet. Skogstad Aamo presiserte at begrepet "hvitvasking" gjelder, i samsvar med den nasjonale lovgivningen og EUs direktiver, "enhver befatning med utbytte fra kriminell virksomhet - enten man observerer eller praktisk hjelper til med utbetaling og overføring, så kan man være delaktig i hvitvasking." (B. Skogstad Aamo, personlig kommunikasjon, 26.03.2019)

6.3. Begrensninger ved det internasjonale anti-hvitvaskingsarbeidet

Norges viktigste gjennomslagspunkt under presidentskapet, var ifølge Skogstad Aamo at skatteunndragelse skulle bli oppfattet som hvitvasking. Det var allikevel en del medlemsland som ikke ønsket at dette skulle gjøres. Det tok tid før forslaget ble vedtatt i FATF. Skogstad Aamo fortalte at FATF har begrenset kontroll over medlemslandene.

Skogstad Aamo poengterte at FATF har begrensede legale midler som kan brukes overfor medlemslandene. Det benyttes virkemidler i form av uttrykk for mistanker om mangler eller kritikk i rapporter. Videre er slik rapportering avhengig av at landene selv velger å forplikte seg til å gjennomføre endringer og at relevant dokumentasjon oversendes til FATF. Intervjuet viser at det er i ferd med å bli bevist insuffisiens ved innsatsen til de baltiske land på dette området. Skogstad Aamo fortalte at forhold som gjelder overføring av midler i enkelte banker, som har blitt kjøpt opp av eksempelvis Danske Bank, gjenspeiler en slapp holdning i de baltiske land. Informanten forklarte at det gjaldt banker som var underlagt russiske myndigheter i en femtiårsperiode og som skulle starte egen virksomhet på 90-tallet. Skogstad Aamo fortalte om sitt besøk i Estland og Latvia, der det var allmenkjent at bankene hadde en mengde klienter som ikke hadde betalt skatt til Russland. Som følge av forholdet til Russland, mente bankene som ville beholde en del russiske klienter, at slike forhold ikke var et problem. Skogstad Aamo nevnte at denne utviklingen fortsatte i enkelte av disse bankene. Videre ble det fortalt at EU-kommisjonen jobber med en generell gjennomgang av hvitvaskingsregelverket, som følge av skandaler knyttet til Danske Bank og Nordea. Det var derfor hensiktsmessig å stille flere spørsmål angående arbeidet i EU. Innhentet informasjon følger i neste avsnitt.

6.4. Den europeiske union

Den europeiske union foretok en revisjon av sine tidligere direktiver ved utarbeidelsen av fjerde hvitvaskingsdirektiv (2015/849). Skogstad Aamo nevnte at direktivet fremsto som helt nytt på grunn av de omfattende endringene i forhold til tidligere direktiver. EUs femte hvitvaskingsdirektiv er en videreføring av fjerde direktiv og inneholder mindre endringer. Endringene som følger med EUs sjette hvitvaskingsdirektiv, gjelder oppfølging og kontroll. Det sjette direktivet vil derimot få større følger for hvitvaskingsregelverket i eurosonen. Skogstad Aamo mente imidlertid at det kan være tilstrekkelig med endringer i forskrifter for å implementere EUs sjette direktiv i norsk intern rett.

Skogstad Aamo fortalte at generell styrking av European Bank Authority (EBA) diskuteres i EU-kommisjonen. Det jobbes med å gi EBA adgang til å ilegge bankene direkte sanksjoner ved brudd på hvitvaskingsregelverket. Informanten fortalte at det skyldes misnøye med forvaltningen i enkelte medlemsland. EBAs hjemmel til å ilegge sanksjoner vil være begrenset til EU-land. Norge vil dermed ikke omfattes av dette som følge av medlemskapet i EØS. Skogstad Aamo fortalte at i tilfeller der EU-landene ikke følger opp bankenes arbeid godt nok, vil tilsynsmyndigheten (EBA) kunne ilegge sanksjoner direkte mot de aktører det gjelder. Informanten poengterte at Danske Bank ville ha blitt pålagt tiltak direkte av EU ved manglende oppfølging fra danske myndigheter. De nye rammene utgjør derfor en stor reform knyttet til kontroll og oppfølging av anti-hvitvaskingsarbeidet i eurosonen.

Den nåværende EU-kommisjonen avslutter sin styreperiode i løpet av sommeren 2019 og det skal oppnevnes en ny kommisjon. Skogstad Aamo fortalte at det forventes at kommisjonen fremlegger "nye og høyere ambisjoner for hvitvaskingsområdet, blant annet i lys av det man har sett ved Danske Bank og Nordea" (B. Skogstad Aamo, personlig kommunikasjon, 26.03.2019).

6.5. Fremtidige utfordringer

Internasjonalt brukes det, ifølge Økokrim (2018a), kontanter i stor skala ved gjennomføring av transaksjoner med midler som stammer fra kriminelle handlinger. Utbytte av kriminelle handlinger kan, ifølge Økokrim (2018a), føres ut av Norge ved bruk av blant annet fiktiv fakturering. Finanstilsynet (2018) uttalte, basert på internasjonale erfaringer, at klientkontoer kan benyttes i hvitvaskingsprosessen. Det er flere typer virksomheter, inkludert banker og

enkelte revisjonsselskaper, som har lovbestemt plikt til å oppbevare kundenes kapital på klientkontoer. Fiktive lån kan brukes til å legitimere overføringer av ulovlige midler mellom klientkontoer. Videre kan disse kontoer benyttes til overføringer til tredjeparter. (Finanstilsynet, 2018)

Informanten fra selskap 3 mente at det kan være behov for større transparens i finanssystemene, når det gjelder områder som kan være utsatt for hvitvasking og terrorfinansiering. Begrunnelsen var at det ville øke evnen til å motvirke forhold som medfører risiko for økonomisk kriminalitet. Det synes å være viktig at regelverket overholdes i alle ledd ved gjennomføring av transaksjoner, for å sikre effektiv bekjempelse av hvitvasking. Finanstilsynet påpekte i sin risikovurdering at "mangelfull etterlevelse av hvitvaskingsregelverket vil [...] også kunne medføre at et foretaks iboende risiko øker, til tross for at virksomheten [...] i utgangspunktet har moderat eller lav risiko" (Finanstilsynet, 2018, s. 3).

Økokrim (2018a, s. 37) påpekte i sin trusselvurdering at "[n]yere betalingstjenester og digitale valutaer har gjort det enklere å overføre penger kontantfritt, og benyttes stadig oftere til hvitvasking." Videre ble det nevnt at utenlandske betalingstjenester skaper utfordringer med å følge med på transaksjonene, samt identifisere reelle rettighetshavere. Det ble også understreket i årsrapporten til FATF av 2017-2018, at bruk av virtuell valuta (kryptovaluta) til cyberkriminalitet, hvitvasking og terrorfinansiering har blitt registrert og dokumentert av FATF. (FATF, 2018b)

Det følger også av Finanstilsynets (2018) risikovurdering, at fremvekst av kryptovaluta og vekslings tjenester kan øke risikoen for hvitvasking. "Vekslings tjenester" innebærer veksling mellom offisiell valuta og virtuell valuta, jfr. hvitvaskingsforskriften (2018) § 1-3. Finanstilsynet uttalte at "EU-regelverket på dette området er utilstrekkelig, men noen medlemsland har bestemt at virtuelle valutaer skal reguleres i nasjonal lovgivning." (Finanstilsynet, 2018, s. 3) Videre ble det påpekt at kryptovaluta kan benyttes både i hvitvaskingssammenheng og i forbindelse med annen kriminalitet. Ikrafttreddelsen av hvitvaskingsforskriften av 2018 medførte at tilbydere av vekslings tjenester omfattes som rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven, jfr. hvitvaskingsforskriften § 1-3. Utfordringen ved å avdekke bruk av virtuell valuta i kriminell virksomhet skyldes, ifølge Finanstilsynet (2018), at aktører som benytter vekslings tjenester kan være anonyme.

Skogstad Aamo nevnte at FATF-miljøet er veldig skeptisk til handel med kryptovaluta, på grunn av lite transparens og vanskeligheter med indentifisering av aktørene. Videre fortalte

Skogstad Aamo at ny teknologi utgjør en betydelig utfordring for FATF. Nye måter å overføre penger på gjør det vanskelig å avdekke hvitvasking. Informanten understreket at mye av kontrollen er basert på at bankene opptrer lojalt. Det forventes at bankene vil gjøre det for å unngå å miste konsesjonen. Overføringer utenfor banksystemet skaper derfor utfordringer med å følge opp transaksjoner.

Samarbeid med virksomheter som operer i utlandet kan føre med seg behov for å følge andre standarder enn de som anvendes i Norge. Informanten fra selskap 3 påpekte at det er selskapets kunder som setter krav til produkter og tjenester som leveres til virksomheter i utlandet. Produktgodkjenningen vil ikke være påvirket av samme grad av norske lover, som tilsvarende tjenester som leveres til banker i Norge. Dette innebærer at det må tas hensyn til de kravene som stilles i andre land.

Hvitvaskingsloven av 2018 tillater utveksling av opplysninger mellom rapporteringspliktige, uten hinder av taushetsplikt, jfr. hvvl. § 31. Hvitvaskingslovutvalget påpekte at "rapporteringspliktige i noen tilfeller kan legge til grunn kundetiltak utført av tredjeparter" (NOU 2016: 27, s. 211). Dette forutsetter at det finnes andre rapporteringspliktige som er villige til å dele opplysninger. Finanstilsynet (Finanstilsynet, 2018) mente at bruk av kundetiltak gjennomført av utenlandske foretak kan medføre utfordringer for alle rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven. I tillegg til mulige forskjeller i kvaliteten på kundekontroll i utlandet, ble det poengtert at det er vanskelig å etablere godt kjennskap til kunden, dersom kontrollen er utført av et annet foretak. Det gjelder også i tilfeller der det aktuelle foretaket er norsk. (Finanstilsynet, 2018)

6.6. Nye dokumenter fra FATF

På bakgrunn av landgjennomgangen i 2014, gjennomførte FATF (FATF, 2018a) tredje etterkontroll av Norges etterlevelse av FATFs anbefalinger i 2018. Rapporten viser betydelige forbedringer på en rekke områder, knyttet til blant annet risikovurderinger. Rapporten viser imidlertid at det fortsatt gjenstår en del arbeid og at Norge ikke er i posisjon til å etterleve alle anbefalinger i stor grad (large compliance).

Under arbeidet med oppgaven, ble jeg oppmerksom på at FATF (FATF, 2019c) har utgitt forslag til nye veiledningsdokumenter vedrørende etterlevelsen av arbeidet mot hvitvasking. Veiledningen vil gjelde for revisorer og regnskapsførere, advokater og rettshjelpere, samt

tilbydere av virksomhetstjenester. Forslaget til veiledning for revisorer og regnskapsførere er meget omfattende og inneholder hovedsakelig generelle formuleringer. Det virker dermed som denne veiledningen kan være mer nyttig for myndighetene ved utarbeidelsen av egne veiledninger, enn rapporteringspliktige. Informanten fra selskap 3 mente at internasjonale standarder kan være en nyttig referanse ved utarbeidelsen av tiltak mot økonomisk kriminalitet i Norge. Det ble imidlertid poengtert at slike tiltak bør tilpasses "norske vaner", norske forhold og omgivelser. Informanten mente også at underslag og skattesvindel burde regnes som hvitvasking.

Det virker som store deler av utkastet til veiledningen bidrar til bevisstgjøring av rapporteringspliktige på generelle problemstillinger. Ved anvendelse av slik veiledning i Norge ville det derfor, basert på min oppfatning av funnene beskrevet ovenfor, vært nødvendig å utarbeide en rekke presiseringer. Veiledningen vil eksempelvis ikke være tilstrekkelig til å avklare usikkerhet ved rapportering av underslag og skatteunndragelse. Det konkretiseres heller ikke i utkastet til veiledningen hvor mye informasjon som bør innhentes om reelle rettighetshavere. En generell regel ser ut til å være at det skal innhentes mer informasjon om private aktører, enn børsnoterte selskaper. Risikoklassifiseringen som det vises til i utkastet, vil alltid vurderes på skjønnsmessig grunnlag. På bakgrunn av dette, kan det tenkes at det ville være vanskelig for en revisor å vurdere hva som er tilstrekkelig nivå på gjennomføring av kundetiltak, uten konkrete eksempler i veiledningen. Det er viktig å understreke at den nevnte veiledningen er et forslag utarbeidet av FATF. Det kan tenkes at det vil være vanskelig for FATF å tilpasse veiledningen til rapporteringspliktige i medlemslandene, som følge av forskjeller i regulering. Dette peker dermed mot en konklusjon om at myndighetene i Norge bør utarbeide mer konkrete veiledninger, tilpasset norske forhold. Dette samsvarer med funnene i kapittel fem.

6.7. Diskusjon

Hvordan håndteres anti-hvitvaskingsarbeidet på internasjonalt nivå?

Det internasjonale arbeidet mot økonomisk kriminalitet synes å være en viktig referanse ved utarbeidelsen av tiltak på nasjonalt nivå. Hvitvaskingskandaler i banker viser at internasjonalt samarbeid er viktig for bekjempelse av hvitvasking. Utarbeidelsen av nye regler i EU vil medføre at EBA får direkte kontroll over bankene i EU-land.

Funnene indikerer at det internasjonale arbeidet mot økonomisk kriminalitet innebærer en del utfordringer. De internasjonale organisasjonenes begrensninger i forhold til direkte kontroll over medlemslandene ser ut til å være en utfordring. Gjennomføring av vedtak i FATF krever at det oppnås konsensus. Det kan dermed være en ressurskrevende og lang prosess. Videre er det en forutsetning for å oppnå internasjonalt samarbeid, at landene selv velger å engasjere seg i samarbeidet. Funnene indikerer også at det er større sannsynlighet for å bekjempe hvitvasking, dersom det rettes mer oppmerksomhet mot dette gjennom internasjonalt samarbeid.

Hvordan påvirkes anti-hvitvaskingsarbeidet i Norge av internasjonale tiltak mot økonomisk kriminalitet?

Funnene indikerer at internasjonale tiltak mot økonomisk kriminalitet har hatt betydelig virkning på anti-hvitvaskingsarbeidet i Norge. Tilbakemeldinger fra FATF brukes som en referanse ved vurdering av tiltak mot hvitvasking. Skjerpelser knyttet til administrative sanksjoner og risikobasert tilnærming synes å være et resultat av EUs direktiver og anbefalinger til FATF. Norge var det første landet, der det ble foretatt tilsyn fra FATF. Funnene indikerer at kritikken etter dette tilsynet ble møtt med betydelige endringer i norsk intern rett. Finanstilsynet har også forsterket sin organisering for å imøtekomme behovet for oppfølging av rapporteringspliktiges arbeid.

Implementering av EUs femte og sjette direktiv kan resultere i ytterligere endringer i lovverket i Norge. Skogstad Aamo påpekte at det kan være tilstrekkelig med endringer i forskrift. Dette kan ha direkte virkninger på anti-hvitvaskingsarbeidet til rapporteringspliktige i Norge. Rapporteringspliktige vil derimot ikke påvirkes av regler som gjelder kun for EU-land, for eksempel EBAs adgang til å pålegge banker tiltak.

Presidentskapet i FATF medførte økt oppmerksomhet på hvitvasking i Norge. Det virker dermed som bevisstgjøring av rapporteringspliktige på viktigheten av tiltak mot hvitvasking, har en positiv effekt på etterlevelsen av regelverket. Utviklingen i samfunnet og nye metoder for hvitvasking krever også tettere samarbeid mellom landene. Det internasjonale samarbeidet skaper gode muligheter til å følge med på utviklingen i andre land. Dette gir adgang til gjensidig læring og informasjonsutveksling. Arbeidet mot hvitvasking i Norge kan dermed styrkes ved å følge med på hvordan problemstillinger håndteres i andre land og hva som karakteriserer utfordringer på det globale plan.

7. Konklusjon

7.1. Hovedfunn

Hensikten med denne utredningen var å undersøke hvordan nasjonale og internasjonale tiltak påvirker anti-hvitvaskingsarbeidet til rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven. Funnene viser at arbeidet mot hvitvasking er en omfattende prosess. Globalisering og kontinuerlig utvikling av teknologien krever en rekke tilpasninger fra myndighetene og rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven, for å imøtekomme den trusselen som hvitvasking utgjør mot samfunnet.

For å besvare problemstillingen, ble det tatt utgangspunkt i revisors perspektiv. Funnene viser at revisors rolle er av stor betydning for interessenter i samfunnet. Selv om hvitvaskingslovens krav ikke omhandler revisjonshandlinger direkte, stilles det høye forventninger til revisors gjennomføring av tiltak mot hvitvasking. Risikobasert tilnærming ser ut til å ha en sentral rolle ved gjennomføring av tiltak etter hvitvaskingsloven. Funnene indikerer at effektiv bekjempelse av hvitvasking krever at slik tilnærming implementeres som en del av ordinære aktiviteter hos rapporteringspliktige. Funnene indikerer også at rutiner knyttet til anti-hvitvaskingsarbeidet har blitt en del av hverdagen til ansatte. Etter min oppfatning, virker det ikke som skjerpelser i hvitvaskingsloven medfører store endringer i forhold til det ansvaret for ansatte i revisjonsselskaper hadde fra før. Revisor vil uansett foreta egne risikovurderinger i samsvar med revisorloven, revisjonsstandarder og etiske retningslinjer

Gode interne rutiner og løpende oppfølging av kundeforhold med utgangspunkt i risikobasert tilnærming, ser ut til å skape bedre forutsetninger for å forebygge og avdekke hvitvasking. Det kan være positivt at terskelen for undersøkelsesplikt og rapporteringsplikt er lav. Tolkning av regelverket skal i utgangspunktet være lettere, siden det er alle mistenkelige forhold og ikke kun transaksjoner som omfattes av pliktene. På den annen side, resulterer omfattende undersøkelser ved etablering av kundeforhold i økte kostnader, også i tilfeller der det ikke foregår noe kriminell aktivitet. Funnene viser at slike tilleggs kostnader aksepteres av rapporteringspliktige i den grad tilleggsundersøkelser forventes å redusere risikoen for at hvitvasking ikke oppdages.

Presiseringer i loven ser ikke ut til å tilfredsstillere revisors behov som rapporteringspliktig. Funnene indikerer at det ofte er nødvendig med profesjonelle vurderinger tilpasset den aktuelle problemstillingen. Skatteunndragelse og underslag er eksempler på forhold som krever praktisk tilnærming ved vurdering av eventuell rapportering. Selv om slike forhold ikke er omfattet av rapporteringsplikten etter hvitvaskingsloven, rapporteres det fortsatt til Enheten for Finansiell Etterretning, på bakgrunn av signaler fra Økokrim. Denne fremgangsmåten kan forsvares ved mer effektiv bruk av ressurser. Allikevel skaper dette utfordringer ved vurdering av revisors plikter etter hvitvaskingsloven og adgang til rapportering etter revisorloven. Uansett hvor tydelige signalene fra Økokrim er, vil dette fortsatt være utenfor rapporteringsplikten etter hvitvaskingsloven. Revisorer blir i slike situasjoner nødt til å vurdere om retten i revl. § 6-1 skal benyttes.

Min oppfatning er at uttalelser fra myndighetene er et viktig supplement til de formelle kravene. Funnene indikerer at omfanget av undersøkelser, som er nødvendig for å oppfylle lovens krav, er vanskelig å tolke utelukkende på bakgrunn av regelverket. Signaler fra myndighetene om hva som forventes i praksis ser ut til å oppklare rapporteringspliktiges tvil ved tolkning av hvitvaskingsregelverket.

Resultater viser at antallet rapporter på mistenkelige transaksjoner fra revisorer er veldig lavt i forhold til rapportering fra banker og meglerforetak, som har økt de siste årene. Funnene indikerer at det skyldes mangel på befatning med kundenes kontantstrømmer. Det vil fortsatt være en del overrapportering, i den forstand det rapporteres om forhold som ikke omfattes av hvitvaskingsloven. Etter min mening, skyldes en del av dette uklarheter i loven, samt at enkelte revisorer velger å avslutte fremfor å rapportere. Det kan konkluderes med at rapportering fra revisorbransjen er god, selv om det finnes variasjoner i etterlevelsen av hvitvaskingsregelverket blant revisjonsselskaper.

Internasjonale tiltak mot økonomisk kriminalitet synes å ha betydelig virkning på arbeidet til rapporteringspliktige. Hvitvaskingsloven er basert på EUs direktiver og anbefalinger til FATF. Funnene indikerer at internasjonale tiltak og utviklingen i andre land bør brukes som referanse ved utarbeidelsen av regelverket i Norge. Grenser på overtredelsesgebyrer, som også er basert på det internasjonale nivået, oppfattes av rapporteringspliktige som et styringssignal fra myndighetene. Det kan synes å være lite hensiktsmessig å ilegge de høyeste gebyrene uten rettslig avgjørelse. Resultater konvergerer imidlertid mot en konklusjon om at det er viktig at størrelsen på gebyrer tilsvarer nivået i EU-land. I tillegg til den preventive virkningen, sikrer det også at Norge ikke stemples som fristed for kriminelle. Funnene indikerer at samsvar

mellom nivået på nasjonale og internasjonale tiltak mot hvitvasking er en betydelig fordel ved samarbeid med kunder i utlandet. Dette sikrer næringslivets tilgang til utenlandske markeder. Det internasjonale arbeidet synes dermed å føre med seg en rekke fordeler.

Det virker som revisorer etterspør mer konkrete veiledninger til hvitvaskingsloven. Uten slike indikatorer, vil det være vanskelig for rapporteringspliktige å vurdere om forhold som underslag, skal rapporteres etter hvitvaskingsloven. Store deler av utkastet til veiledningen til FATF synes også å inneholde omtrentlige formuleringer, uten konkrete eksempler. Med veldig omfattende innhold, er det etter min mening vanskelig å anta at en slik veiledning vil utgjøre en praktisk forskjell for revisorer.

Funnene indikerer at bevisstgjøring av rapporteringspliktige, og andre aktører i næringslivet, på det samfunnsansvaret som følger av utøvelsen av yrket, bidrar til at det brukes mer ressurser. Samsvar mellom lover, veiledninger og uttalelser fra myndighetene er dermed en viktig forutsetning for effektiv bekjempelse av hvitvasking. I tillegg til å tilpasse regelverket, har myndighetene gode muligheter til å påvirke arbeidet gjennom tilsyn, sanksjoner og veiledninger. Derfor er det viktig at signaler fra myndighetene er tydelige følger sin hensikt.

7.2. Begrensninger og videre forskning

Det ble vurdert som hensiktsmessig å presentere noen begrensninger ved denne oppgaven, samt forslag til videre forskning.

Denne oppgaven ble skrevet kort tid etter ikrafttredelsen av hvitvaskingsloven 15. oktober 2018. Det var dermed ikke mulig å undersøke langsiktige effekter av implementeringen av regelverket. Analysen i oppgaven ble også begrenset til informasjon innhentet fra større revisjonsselskaper. På intervjuetidspunktet hadde det ikke blitt gjennomført tilsyn fra Finanstilsynet hos de intervjuede selskapene. Som følge av dette, hadde ikke informantene mulighet til å reflektere over selskapenes etterlevelse av hvitvaskingsloven med utgangspunkt i tilbakemeldinger fra Finanstilsynet. Det kan dermed være aktuelt å undersøke Finanstilsynets vurderinger av etterlevelsen av regelverket etter gjennomført tilsyn.

Som følge av at intervjuobjektene behandlet informasjon underlagt taushetsplikt, var det utfordrende å innhente konkrete eksempler på vurderinger som skaper problemer med tolkning. Det kan være aktuelt å utforske nærmere hvordan det jobbes med å løse konkrete utfordringer med rapportering, med utgangspunkt i utfyllende informasjon om aktuelle problemstillinger og

omstendigheter. Analysen indikerer også at etterlevelsen av FATFs anbefalinger i Norge kan forbedres. Det kan være aktuelt å undersøke dette nærmere etter nytt tilsyn fra FATF.

Under arbeidet med oppgaven, ble det ikke utgitt veiledning til hvitvaskingsloven fra Finanstilsynet. Det vil derfor være aktuelt å finne ut hvordan rapporteringspliktige anvender veiledninger og disponerer ressurser på bakgrunn av risikobasert tilnærming. Videre kan det være interessant å undersøke hvordan omfanget av undersøkelser og kundetiltak påvirker kostnader og konkurransekraften i mindre og større revisjonsselskaper. Avslutningsvis vil jeg påpeke at det kan være hensiktsmessig å sammenlikne etterlevelsen av hvitvaskingsloven i flere bransjer.

8. Referanseliste

- Altinn. (2017, 06. november). *Hva er Altinn?* Hentet fra <https://www.altinn.no/om-altinn/hva-er-altinn/>
- Bank for International Settlements. (1988, desember). *Prevention of Criminal Use of the Banking System for the Purpose of Money-Laundering*. Hentet fra <https://www.bis.org/publ/bcbsc137.pdf>
- Bank of International Settlements. (u.å.). *About BIS*. Hentet 07. april 2019 fra <https://www.bis.org/about/index.htm?m=1%7C1>
- Den norske Revisorforening. (2017, 31. mars). Høringssvar: Høring - Hvitvaskingslovutvalgets utredning NOU 2016: 27 (Høringsbrev av 20. desember 2016). Oslo: Finansdepartementet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing--hvitvaskingslovutvalgets-utredning-nou-2016-27/id2525022/>
- Den norske Revisorforening. (2018). *Revisors håndbok 2018* (39. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- EBA. (u.å.). *European Bank Authority*. Hentet 10. april 2019 fra https://eba.europa.eu/languages/home_pl
- Egmont Group. (u.å.). *About*. Hentet 10. april 2019 fra <https://egmontgroup.org/en/content/about>
- Europalov. (u.å.). *Hvitvaskingsdirektivet: tiltak mot hvitvasking av penger og finansiering av terrorisme*. Hentet 08. april 2019 fra <https://www.europolov.no/rettsakt/hvitvaskingsdirektivet-tiltak-mot-hvitvasking-av-penger-og-finansiering-av-terrorisme/id-2042>
- Europaparlaments- og rådsdirektiv. (2015/849). *EP.Rdir. 2015/849*. Hentet fra <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32015L0849&from=EN>
- FATF. (2012, oppdatert 2018). *THE FATF RECCOMENDATIONS*. Hentet fra <http://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/fatf-recommendations.html>: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%202012.pdf>
- FATF. (2018a, mars). *Norway: Third enhanced follow-up report*. Hentet fra <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/mer4/FUR-Norway-March-2018.pdf>

- FATF. (2018b). *Annual report*. Hentet fra <https://www.fatf-gafi.org/publications/fatfgeneral/documents/annual-report-2017-2018.html>
- FATF. (2019a). *Financial Action Task Force - Who we are*. Hentet 08. april 2019 fra <http://www.fatf-gafi.org/about/whoweare/>
- FATF. (2019b). *Financial Action Task Force - Members and Observers*. Hentet 08. april 2019 fra <http://www.fatf-gafi.org/about/membersandobservers/>
- FATF. (2019c, 25. februar). *Public Consultation on the Draft Risk-Based Approach Guidance for Legal Professionals, Accountants and Trust and Company Service Providers*. Hentet fra <http://www.fatf-gafi.org/publications/fatfgeneral/documents/public-consultation-guidance-tcsp.html>
- Finansdepartementet. (2018a). *Proposisjon til Stortinget: Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering (hvitvaskingsloven)*. Hentet 07. april 2019 fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-40-l-20172018/id2589604/>
- Finansdepartementet. (2018b). *Proposisjon til Stortinget: Lov om register over reelle rettighetshavere*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-109-l-20172018/id2604993/>
- Finanstilsynet. (2016, 27. mai). *Forbrukerinformasjon - hvitvasking*. Hentet fra <https://www.finanstilsynet.no/forbrukerinformasjon/hvitvasking>
- Finanstilsynet. (2016b, 30. august). Hentet 11. april 2019 fra <https://www.finanstilsynet.no/tema/hvitvasking-og-terrorfinansiering/>
- Finanstilsynet. (2018, januar). *Risikovurdering: 2018 - Hvitvasking og terrorfinansiering*. Hentet fra <https://www.finanstilsynet.no/contentassets/e007e8359ace494d95741f07d0b98319/risikovurdering-hvitvasking-og-terrorfinansiering-2018.pdf>
- Finanstilsynet. (2019, 22. mars). *Finanstilsynets Årsmelding 2018*. Hentet fra <https://www.finanstilsynet.no/nyhetsarkiv/nyheter/2019/finanstilsynets-arsmelding-for-2018/>
- Finanstilsynet, Økokrim. (u.å.a). *Hvitvasking.no - Hvitvaskingsprosessens tre stadier*. Hentet 07. april 2019 fra <https://www.hvitvasking.no/om-hvitvasking/hvordan-foregar-hvitvasking/>
- Finanstilsynet, Økokrim. (u.å.b). *Hvitvasking.no - De første initiativene*. Hentet 07. april 2019 fra <https://www.hvitvasking.no/internasjonalt/de-forste-initiativene/>
- Finanstilsynet, Økokrim. (u.å.c). *Hvitvasking.no - EU*. Hentet 08. april 2019 fra <https://www.hvitvasking.no/internasjonalt/eu/>

- Finanstilsynet, Økokrim. (u.å.d). *Hvitvasking.no - FATF*. Hentet 10. april 2019 fra <https://www.hvitvasking.no/internasjonalt/fatf/>
- Finanstilsynet, Økokrim. (u.å.e). *Hvitvasking.no - Hvorfor bekjempe hvitvasking*. Hentet 20. mai 2019 fra <https://www.hvitvasking.no/om-hvitvasking/hvorfor-bekjempe-hvitvasking/>
- Gripsrud, G., Olsson, U. H., & Silkoset, R. (2011). *Metode og dataanalyse* (2. utg.). Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Gulden, B. P. (2017). *Den eksterne revisor* (9. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Hvitvaskingsforskriften. (2018). *Forskrift om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering (FOR-2018-09-14-1324)*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2018-09-14-1324?q=hvitvasking>
- Hvitvaskingsloven. (2018). *Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering (LOV-2018-06-01-23)*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2018-06-01-23?q=hvvl>
- Johannessen, A., Christoffersen, L., & Tufte, P. A. (2011). *Forskningsmetode for økonomisk-administrative fag* (3. utg.). Oslo: Abstrakt forlag.
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2014). *Nasjonal risikovurdering - Hvitvasking og terrorfinansiering i Norge*. Hentet 07. april 2019 fra https://www.regjeringen.no/contentassets/ae00417a948e4eb39fcd6d4b50e89447/nasjonal-risikovurdering_hvitvasking-og-terrorfinansiering.pdf
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2018). *Nasjonal risikovurdering - Hvitvasking og terrorfinansiering i Norge*. Hentet 07. april 2019 fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/58f96ea9756d4457be3095609624d96d/nasjonal-risikovurdering.pdf>
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). (T. M. Anderssen, & J. Rygge, Overs.) Oslo: Gyldendal Akademisk.
- NOU 2007: 10. (2007). *Om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering - gjennomføring av EØS-regler tilsvarende EUs tredje hvitvaskingsdirektiv i norsk rett*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/dbd25afd3194464294c7f88378889962/no/pdfs/nou200720070010000dddpdfs.pdf>
- NOU 2016: 27. (2016). *Ny lovgivning om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering II — Andre delutredning*. Hentet 07. april 2019 fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2016-27/id2523704/>
- Nærings- og handelsdepartementet, Rambøll Management og KPMG. (2006). *Kartlegging av administrative kostnader ved etterlevelse av finansmarksregelverket* -

- Finansdepartementet. Hentet 10. mai 2019 fra <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/nhd/forenkling/rapporter-prosjektet/sluttrapport---fin---finansmarked-og-regnskap---januar-2008-6.pdf>
- Regjeringen. (u.å.a). *Saksgang: ny hvitvaskingslov*. Hentet 07. april 2019 fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing---hvitvaskingslovutvalgets-utredning-nou-2016-27/id2525022/>
- Regjeringen. (u.å.b). *EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv*. Hentet 08. april 2019 fra <https://www.regjeringen.no/no/sub/eos-notatbasen/notatene/2013/mars/fjerde-hvitvaskingsdirektiv/id2433389/>
- Regnskapsloven. (1998). *Lov om årsregnskap m.v. (LOV-1998-07-17-56)*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-56>
- Revisorloven. (2017). *Lov om revisjon og revisorer (LOV-2017-06-16-71)*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-01-15-2?q=revisorloven>
- Schneider, D. (2019, 26. mars). *Danske Bank møter lovens veldig lange arm*. Hentet 22. mai 2019 fra Dagens Næringsliv: <https://www.dn.no/innlegg/jus/hvitvasking/danske-bank/danske-bank-moter-lovens-veldig-lange-arm-fra-usa/2-1-571306>
- Sekaran, U., & Bougie, R. (2016). *Research Methods for Business: A Skill Building Approach* (7. utg.). Chichester: Wiley.
- SNL. (2015, 30. desember). *Store norske leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/underslag>
- SNL. (2017, 10. mai). *Store norske leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/skatteunndragelse>
- Stortinget. (2013, 11. desember). *EU/EØS-nytt*. Hentet fra <https://www.stortinget.no/no/Hva-skjer-pa-Stortinget/EU-EOS-informasjon/EU-EOS-nytt/2013/EUEOS-nytt---11-desember-2013/#hvitvaskingsdirektivet>
- TT Nyhetsbyrå. (2015, 19. mai). *Nordea åker på storböter*. Hentet fra <http://tt.omni.se/f02b5d03132cdf6a9bb85eadaa2d4c323dfe8785>
- United Nations. (1988, 14. desember). *United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances*. Hentet 07.04.2019 fra http://www.unodc.org/pdf/convention_1988_en.pdf
- United Nations. (2000, Protokoll publisert i 2004). *United Nations Convnetion against Transnational Organized Crime*. Hentet fra <http://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCebook-e.pdf>
- Økokrim. (2017a, 18. juni). *Enheten for Finansiell Etterretning*. Hentet fra <https://www.okokrim.no/enheten-for-finansiell-etterretning.424322.no.html>

Økokrim. (2017b, 29. juni). *Økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet*. Hentet 22. mai 2019 fra <https://www.okokrim.no/kriminalitetsomraader.422249.no.html>

Økokrim. (2018a). *Trusselvurdering 2018*. Hentet 07. april 2019 fra https://www.okokrim.no/getfile.php/4311968.2528.wwbt7inbjmqsjw/Trusselvurdering_okokrim_2018.pdf

Økokrim. (2018b, 23. oktober). *Krav til god rapportering*. Hentet 01. juni 2019 fra <https://www.okokrim.no/krav-til-god-rapportering.475348.no.html>

Økokrim. (2019a, mars 04.). *Hvitvasking*. Hentet 07. april 2019 fra <https://www.okokrim.no/hvitvasking.422268.no.html>

Økokrim. (2019b, 15. april). *NTAES*. Hentet fra <https://www.okokrim.no/ntaes.447592.no.html>

Økokrim. (2019c, 16. april). *Statistikk MT-rapporter*. Hentet fra <https://www.okokrim.no/statistikk-mt-rapporter.6156901-475337.html>

9. Vedlegg

Vedlegg 1 – Intervjuguide Den norske Revisorforening

Generelt om anti-hvitvaskingsarbeid:

1. Hvordan oppfatter du myndighetenes forventninger til statsautoriserte- og registrerte revisorers arbeid mot hvitvasking?
2. Hvor viktig er gjennomføring av kundetiltak?
  - a. Innebærer det noen utfordringer for rapporteringspliktige?

Henvendelser fra bransjen:

3. Er det noen forhold som skiller seg ut i henvendelser som Revisorforeningen mottar fra revisorbransjen?
4. Hvordan oppfatter du revisorbransjens rapportering etter hvitvaskingsloven?
  - a. Kvalitet, omfang
5. Hvilke vurderinger bør vektlegges i forbindelse med nærmere undersøkelser av indikasjoner på mistenkelige forhold?
  - a. Gjelder dette andre forhold enn hvitvasking?
6. Har du registrert noen utfordringer knyttet til revisors rapportering etter hvitvaskingsloven?

Reelle rettighetshavere:

7. Hvilke fordeler vil implementering av et felles register over reelle rettighetshavere (jfr. Prop. 109 L) føre med seg?
  - a. Har du registrert mulige utfordringer ved bruk av et slikt register?

Kostnader:

8. Hvordan behandles kostnader som følger av undersøkelser av indikasjoner på mistenkelige forhold?
  - a. Oppfølgingsspørsmål knyttet til: ressurskrevende prosess & kan ikke underrette kunden om eventuell rapportering.

Rapportering og samarbeid med myndighetene:

9. Hva mener du om kvaliteten på revisorbransjens rapportering etter hvitvaskingsloven?
10. Hvordan mener du om størrelsen på overtredelsesgebyrer fastsatt i hvitvaskingsloven?
11. Hva mener du om samarbeidet mellom myndighetene og rapporteringspliktige?
  - a. Har du registrert noen spesielle utfordringer?
  - b. Er det behov for veiledning og forbedringer?

Vedlegg 2 – Intervjuguide: revisjonsselskap 1

Generelt om anti-hvitvaskingsarbeid:

1. Hvordan oppfatter du myndighetenes forventninger til rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven?
2. Hvordan ble implementering av hvitvaskingsloven av 2018 gjennomført i deres selskap?
3. Hvordan tar dere hensyn til det nye regelverket under revisjonsoppdrag?
4. Har du noen tanker knyttet til risikoen for å bli utnyttet til hvitvasking ved utførelse av revisjonstjenester?

Reelle rettighetshavere:

5. Har du noen tanker om felles register over reelle rettighetshavere (jfr. Prop. 109 L)?
6. Innebærer gjennomføring av tiltak etter hvitvaskingsloven mye forebyggende arbeid?
7. Hvordan tar dere hensyn til kostnader i forbindelse med undersøkelser og forebyggende tiltak?

Rapportering og etterlevelse av hvitvaskingsregelverket:

8. Hvordan påvirker anti-hvitvaskingsarbeidet hverdagen til ansatte?
9. Hvordan håndterer dere situasjoner der det oppstår usikkerhet knyttet til hvorvidt det som oppdages skal rapporteres etter hvitvaskingsloven?
10. Har du registrert noen utfordringer knyttet til rapportering eller plikter etter hvitvaskingsloven?
11. Har det vært noen tekniske utfordringer knyttet til rapportering – bruker dere skjemaet MT-0002 fra Altinn?

Internasjonalt samarbeid:

12. Har internasjonale tiltak mot hvitvasking hatt virkning for deres virksomhet? Ser du noen utfordringer ved det internasjonale arbeidet mot hvitvasking?

Overtredelsesgebyrer:

13. Hva slags virkning har overtredelsesgebyrer etter hvitvaskingsloven av 2018 på anti-hvitvaskingsarbeidet?

Forventninger til myndighetene og tolkning av regelverket:

14. Mener dere eventuelt at det finnes noen mangler ved regelverket?
15. Hva er din mening om presiseringer i ordlyden i hvitvaskingsloven av 2018?
16. Hva forventer dere av myndighetene med tanke på nasjonale tiltak mot hvitvasking?

Vedlegg 3 – Intervjuguide: revisjonsselskap 2

Generelt om anti-hvitvaskingsarbeid:

1. Hva er ditt forhold til arbeid mot hvitvasking og terrorfinansiering?
2. Hvordan tilpasses deres arbeid til kravene i den nye hvitvaskingsloven av 2018?
  - a. Har det vært noen utfordringer i forbindelse med implementering av den nye loven?
3. Hva mener du om hvitvaskingslovens krav til gjennomføring av kundetiltak og risikobasert tilnærming?
4. Vil du si at tiltak mot hvitvasking har blitt en del av deres interne rutiner?
  - a. Hvordan påvirker dette hverdagen til ansatte?
5. Hender det at dere forteller kunden at vedkommende er i ferd med å gjøre noe ulovlig for å forebygge hvitvasking eller annen økonomisk kriminalitet?

Kostnader:

6. Medfører det nye regelverket ekstra kostnader?
7. Hva er deres stilling i forhold til økt bruk av ressurser som følge av tiltak mot hvitvasking?

Presiseringer og viktigheten av å følge regelverket:

8. Er det etter din mening behov for bevisstgjøring av næringslivet om konsekvenser av hvitvasking?
9. Savner dere en veiledning fra myndighetene?
10. Har du noen tanker om overtredelsesgebyrer?

Internasjonalt samarbeid:

11. Hvor viktig er det internasjonale arbeidet mot økonomisk kriminalitet?
12. Hvordan påvirker dette deres arbeid – direkte virkninger?
13. Tror du at det er forskjeller på gjennomføring av tiltak mot hvitvasking i Norge og andre land?

Oppfølgingsspørsmål – økonomisk kriminalitet:

14. Mener du at det finnes gråsoner mellom hvitvasking og annen økonomisk kriminalitet?
15. Ser du noen utfordringer for arbeidet med bekjempelse av økonomisk kriminalitet på nasjonalt og internasjonalt nivå?

Vedlegg 4 – Intervjuguide: selskap 3

1. Hva er ditt forhold til arbeidet mot hvitvasking og terrorfinansiering?
2. Hvordan påvirker anti-hvitvaskingsarbeidet arbeidet i deres selskap?
  - a. Har dette blitt en del av deres interne rutiner?
3. Hva er din stilling i forhold til økt bruk av ressurser som følge av tiltak mot hvitvasking?
4. Er det etter din mening behov for bevisstgjøring av næringslivet om konsekvenser av hvitvasking?
5. Hvor viktig er det internasjonale arbeid mot økonomisk kriminalitet?
6. Er det behov for større transparens i finanssystemene?
7. Bør underslag og skattesvindel omfattes som hvitvasking etter din mening?
8. Tror du at det er forskjeller på gjennomføring av tiltak mot hvitvasking i Norge og andre land?
9. Hvordan påvirker det internasjonale arbeidet mot hvitvasking deres virksomhet?
- 10.

Vedlegg 5 – Intervjuguide: Bjørn Skogstad Aamo

Norges innsats og internasjonalt samarbeid:

1. Hva kan du fortelle om Norges bidrag til det internasjonale arbeidet mot hvitvasking?
2. Hva kan du fortelle om Norges bidrag til det internasjonale arbeidet mot terrorfinansiering?

Revisors perspektiv:

3. Hvilke forventninger tror du at samfunnet har til revisor?
4. Hvordan kan revisor bidra til å bekjempe hvitvasking?
5. Hva legger du i begrepet "hvitvasking"?

Arbeidet til FATF og virkninger for Norge:

6. Ser du noen klare utfordringer for FATF i fremtiden?
  - a. Er det noen av disse utfordringer som gjelder spesielt for Norge?
7. Hva kan du si om implementering av FATF sine anbefalinger i Norge under ditt presidentskap og eventuelt i ettertid?

Utvikling i EU:

8. Tror du at vi kommer til å se en endring i hvitvaskingsloven i Norge etter implementering av EUs sjette hvitvaskingsdirektiv?
9. Hva slags virkning vil tiltak som utarbeides i EU ha på fremtidig arbeid mot hvitvasking?

Oppfølgingsspørsmål:

10. Hvor viktig mener du at det er å implementere kundetiltak?

Virkninger av nasjonalt og internasjonalt arbeid:

11. Tror du at tiltakene på sikt vil begrense internasjonale skandaler, som disse knyttet til Danske Bank og Nordea?
12. Har du noen tanker om overtredelsesgebyrer fastsatt i hvitvaskingsloven?
13. Hva mener du om myndighetenes bevisstgjøring av rapporteringspliktige om viktigheten av arbeidet mot hvitvasking og terrorfinansiering?

Vedlegg 6 – Referat fra intervju med Espen Knudsen ved Den norske Revisorforening

Det ble gjennomført en telefonsamtale med Espen Knudsen ved Den norske Revisorforening 11. april 2019.

Espen Knudsen er jurist og fagsjef for rammebetingelser i Den norske Revisorforening (Revisorforeningen). Knudsen har også ansvaret for rådgivning i forbindelse med etterlevelse av hvitvaskingsloven.

Knudsen uttalte at Revisorforeningen tar anti-hvitvaskingsarbeidet på alvor og arbeider med å gi veiledning til sine medlemmer om etablering av gode interne rutiner.

Myndighetenes forventninger

Revisorforeningen svarer på spørsmål fra revisorer og har kontakt med blant annet Finansdepartementet, Finanstilsynet og Økokrim. Knudsen mener at det er stort behov for å avklare problemstillinger knyttet til hvitvasking. Det ble påpekt at myndighetenes forventninger til rapporteringspliktige oppfattes som ganske høye. Knudsen mente at det kan oppstå en risiko for forventningsgap. Det kan oppstå usikkerhet knyttet til hvor mye man kan forvente at revisor gjør for å undersøke hvorvidt det foregår hvitvasking og annen økonomisk kriminalitet hos klienten. På et revisjonsoppdrag, gjennomfører revisor en etterkontroll av regnskapet for å bekrefte at det ikke inneholder vesentlige feil. Det kan også oppstå spørsmål knyttet til i hvor stor grad revisorer burde ha satt seg inn i hvitvasking. Det vil være en begrenset del av revisjonen å undersøke enkeltransaksjoner med hensyn til forsøk på å skjule midlenes opprinnelse og hvitvasking. Indikasjoner på hvitvasking kan dukke opp ved utførelse av ordinære revisjonshandlinger. Knudsen valgte også å understreke at etablering av nye kundeforhold innebærer at revisorer og andre rapporteringspliktige må gjennomføre en omfattende risikovurdering, samt tiltak for å bekrefte kundens identitet.

Kundetiltak

Knudsen oppfattet at den nye hvitvaskingsloven av 2018 innebærer økte krav til kundetiltak. Knudsen påpekte at gode risikovurderinger og forebyggende arbeid er viktig. Kundetiltak kan ha forebyggende virkning, ved at myndighetene lettere kan få tak i opplysninger og følge opp mistenkelige forhold. Videre ble det poengtert at aktører som eventuelt ville ha stått for hvitvasking, vil gjennom kundetiltak gjøres oppmerksomme på at deres identitet er registrert.

Reelle rettighetshavere

Knudsen påpekte at det må avklares hvor langt man skal gå for å identifisere reelle rettighetshavere og politisk eksponerte personer. Han mente det kunne oppstå store utfordringer med riktig rapportering fra næringslivet inn til felles register over reelle rettighetshavere. Videre kunne det oppstå utfordringer med å benytte seg av et slikt registeret. Bruk av opplysninger fra registeret kan i enkelte tilfeller ikke være tilstrekkelig for å oppfylle kravene til kundetiltak. Det skal kunne brukes av revisor som et grunnlag for å bekrefte opplysninger. Rapporteringspliktige er imidlertid selv ansvarlige for å gjennomføre nødvendige undersøkelser med utgangspunkt i risikobasert tilnærming. Knudsen påpekte også at det foreligger potensiale for store forenklingsgevinster for rapporteringspliktige, dersom oppdatering av opplysninger i registeret kan automatiseres. Det ville også bidra til å unngå at kunder blir stilt de samme spørsmålene fra alle rapporteringspliktige som de har et kundeforhold til. Knudsen nevnte at innhenting av kundeopplysninger kan være en kostnadskrevende prosess. Videre uttalte Knudsen at selv om bekreftelse av opplysninger fra kunden ikke alltid vil være kostnadskrevende, vil prosessen fortsatt kunne medføre store kostnader for næringslivet samlet sett.

Undersøkelser

Knudsen påpekte at det av og til kan være nødvendig for revisorer å rette søkelyset mot forhold som ikke er direkte knyttet til selve revisjonsoppdraget, for å finne indikasjoner på mistenkelige forhold. Indikasjoner kan i noen tilfeller skyldes at man får en "dårlig magefølelse". Knudsen mente at en "dårlig magefølelse" som regel vil være knyttet til konkrete forhold. Det kan medføre at det oppstår usikkerhet knyttet til hvorvidt det som avdekkes skal følges opp i forhold til hvitvaskingsloven. Knudsen presiserte at revisorer vil typisk foreta en del undersøkelser - som også er relevante i forbindelse med revisjonen - før det rapporteres etter hvitvaskingsloven. Knudsen mente at det kan oppstå usikkerhet knyttet til hvor lenge man skal holde på med undersøkelser før det rapporteres. I de tilfellene der man er usikker, skal forholdene i alle fall følges opp tettere. Dersom det er lenge til revisjonsberetningen skal avgis, kan det være aktuelt å rapportere før revisjonsoppdraget er avsluttet.

Knudsen presiserte at andre rapporteringspliktige, som banker, vil være direkte knyttet til enkelttransaksjoner, mens revisors rolle innebærer at det utføres etterkontroll. Det ble nevnt at deler av veiledningen fra Finanstilsynet gjelder enkelttransaksjoner. I den grad revisjonshandlingene innebærer at man går gjennom bilag og annen informasjon knyttet til enkelttransaksjoner, var det ifølge informanten gode muligheter til å undersøke dokumentasjon på transaksjoner med hensyn til hvitvasking. På bakgrunn av dette, var det hensiktsmessig å spørre Knudsen om veiledninger burde være mer konkrete. Informanten svarte at det kunne

utarbeides mer presise veiledninger. Forutsetningen er at det skilles mellom lov og veiledning, slik at man ikke kan bli dømt for å ikke følge veiledningen.

Det kan i noen tilfeller være vanskelig å vurdere hvorvidt det som oppdages er relevant med tanke på hvitvasking. Videre ble det nevnt at det kan være vanskelig å vite hvor grensen går. Knudsen viste til en tilbakemelding fra Økokrim om at det i forbindelse med feil i årsoppgjøret vil være tilstrekkelig å unnlate å attestere næringsoppgaven. Revisorforeningen har oppfattet klare signaler fra politiet om at det er det løpet man bør følge. Formålet med loven vil fortsatt være oppfylt. Videre påpekte Knudsen at det kan oppstå fordeler med tanke på ressursbruken ved at myndighetene undersøker forholdet selv. Knudsen oppfattet det slik at revisorer bør ha en praktisk tilnærming ved vurdering av hvorvidt slike forhold skal rapporteres.

Kostnader

Videre ble det poengtert at lovbestemte tjenester innebærer at man i noen tilfeller må utføre tilleggshandlinger, selv om kostnader som oppstår ikke nødvendigvis kan faktureres kunden direkte. Det gjelder ikke utelukkende undersøkelser med hensyn til hvitvasking, men også andre tjenester som utføres av revisorer. Knudsen mente at eventuelle tilleggs kostnader ved gjennomføring av kundetiltak og undersøkelser vil dekkes gjennom prisingen på andre tjenester.

Rapportering

Revisorforeningen får begrenset informasjon fra myndighetene vedrørende revisors rapportering. Knudsen påpekte at han ikke hadde noe formening om hvorvidt antallet rapporter, som ligger på 40-70 per år, er for lite. Knudsen mente at det ville være vanskelig å bruke antallet MT-rapporter alene til å fastslå at det var for mye eller for lite rapportering fra revisorbransjen. Det ble påpekt at det skjer en del rapportering selv om det ikke kreves av hvitvaskingsloven. Samtidig finnes det indikasjoner på at rapporteringen håndteres for dårlig. På bakgrunn av dette, mente Knudsen at det i alle fall ikke skjer for mye rapportering.

Revisorforeningens oppfatning er at flere av de forhold som blir rapportert, gjelder underslag og skatteunndragelse. Det kan i noen tilfeller være forhold som revisor ikke er pliktig til å rapportere etter hvitvaskingsloven. Rapportering vil ofte være knyttet til de forhold som revisor undersøker i forbindelse med sitt oppdrag. Knudsen poengterte at feil ved næringsoppgaven kan typisk være noe som oppdages i forbindelse med gjennomføring av revisjonsoppdrag. Hvitvasking kan oppdages av revisor ved bekreftelse av egenkapitaltransaksjoner.

Feilrapportering ved beregning av skatt og merverdiavgift, skatteunndragelser eller underslag ble også trukket frem som eksempler på feil som kan oppdages. Knudsen mente at den type kriminalitet kan skape utfordringer i forhold til rapportering, siden det ikke omfattes av rapporteringsplikt etter hvitvaskingsloven. Underslag har tidligere blitt rapportert av revisorer, noe som har ført til viktige avsløringer i forbindelse med økonomisk kriminalitet.

Knudsen påpekte at det kan oppstå usikkerhet knyttet til rapportering i tilfeller der det oppdages underslag blant ansatte. Rapportering av slike forhold reguleres ikke av hvitvaskingsloven. Det ble trukket frem et eksempel, der den ansatte hadde begått underslag. Underslaget ble begått, fordi den ansatte var i en vanskelig situasjon. Vedkommende hadde gjort opp for seg og ledelsen i selskapet ønsket ikke å anmelde forholdet som følge av omstendighetene - det kan oppfattes som en personlig tragedie. Det ble ikke begått hvitvasking og det kan tenkes at rapporteringsplikten ikke inntreffer. Unntaket i revisorloven gir revisor mulighet til å melde til politiet ved mistanke om andre kriminelle forhold enn hvitvasking. Dette kan gjøres ved bruk av rapporteringsskjemaet MT-0002. Det kan være vanskelig å ta en vurdering på om man skal bruke denne retten. Kundens synspunkter kan tas i betraktning. Knudsen viste til instruks fra Finanstilsynet, som ønsker at slike forhold rapporteres. Videre valgte informanten å understreke at dersom det er snakk om kriminelle forhold, så skal det som regel rapporteres uansett. Dersom plikter følger av lovverket, vil ikke vurderingen være vanskelig.

Overtredelsesgebyrer

Knudsen refererte til Finanstilsynets uttalelse om at terskelen for å ilegge overtredelsesgebyrer ikke skal være høy - det ble uttalt at det er et styringssignal fra Finansdepartementet. Finanstilsynets adgang til å bruke slike virkemidler kan påvirke bransjen. Knudsen mente at gebyrene bør brukes i de tilfeller der det skjer mer graverende overtredelser av loven - der den rapporteringspliktige burde ha skjönt at det skulle vært iverksatt tiltak.

Samarbeid med myndighetene

Revisorforeningen er opptatt av at bekjempelse av hvitvasking bør være et samarbeid mellom myndigheter og rapporteringspliktige. Knudsen påpekte at hvitvasking utgjør et stort samfunnsproblem. Det kan oppstå spørsmål om ressurser som legges ned i dette arbeidet brukes på en effektiv måte. Det ble trukket frem et eksempel med etablering av kundeforhold. Selv ved bruk av risikobasert tilnærming, som skal sikre at ressurser settes inn der det er mest aktuelt, må det utføres mye arbeid i forbindelse med enkelte kundeforhold. Det gjelder også i de tilfeller

der det ikke foregår noe kriminelt. Knudsen påpekte at han var villig til å akseptere at det brukes mye ressurser på arbeidet mot hvitvasking og at det er viktig at ressursene brukes rett.

Revisorforeningen (v/Knudsen) mente også at anti-hvitvaskingsarbeidet prioriteres av myndighetene. Landgjennomgangen fra Financial Action Task Force (FATF) ble trukket frem som eksempel på kritikk rettet mot norske myndigheter. Knudsen oppfattet at myndighetene rettet økt oppmerksomhet mot hvitvasking som følge av kritikken. Det ble iverksatt tettere oppfølging fra Finanstilsynet. Knudsen nevnte også at det har vært flere saker, der banker har vært involvert i hvitvasking. Danske Bank ble trukket frem som eksempel. Det ble konstatert at slike forhold kan ha stor betydning for omdømme. Knudsen mente at det var viktig å følge opp slike saker tett. Informanten viste til at det diskuteres hva som faktisk skjedde og hva som burde ha blitt gjort for å hindre hvitvasking i Danske Bank.

Vedlegg 7 – Referat fra intervju med revisjonsselskap 1

Intervjuet ble gjennomført 25. april 2019.

1. Hvordan oppfatter du myndighetenes forventninger til rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven?

Vi oppfattet at det har vært strengere krav fra myndighetene med hensyn til tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering de siste årene. Vi går gjennom og oppdaterer våre interne retningslinjer med jevne mellomrom. Dette gjøres blant annet for å sikre etterlevelsen av hvitvaskingsregelverket og kvaliteten på våre tjenester. I 2018 foretok vi en større gjennomgang for å oppdatere våre interne rutiner med hensyn til den nye hvitvaskingsloven med ikrafttredelse 15. oktober 2018. Min oppfatning er også at forventningene til revisjonsbransjens etterlevelse av hvitvaskingsregelverket er høye. Finanstilsynet fører tilsyn med selskapenes arbeid og at tiltak og rutiner er på plass. Som revisor kommer man tett inn på kunden og det gir muligheter til å avdekke både feil, misligheter og forhold som avviker fra normal virksomhet hos den aktuelle kunden.

2. Hvordan ble implementering av hvitvaskingsloven av 2018 gjennomført i deres selskap?

Det ble gjennomført endringer i de interne retningslinjene, som alle som jobber hos oss må sette seg inn i og følge til enhver tid. Det tas opp med øverste ledelse og videreformidles til alle ansatte. I den grad det skal gjøres individuelle vurderinger, kan man si at ansvaret for den enkelte ansatte er utvidet, så det er viktig at alle er bevisst på det. Jeg vil ikke si at det medfører store endringer i hverdagen til de som jobber med revisjonsoppdrag. Revisorer er for eksempel vant til at det kan få konsekvenser når enkelte risikoer ikke vektlegges tilstrekkelig under oppdrag eller plikter ikke overholdes. Nå legges det enda mer vekt på risikovurdering under oppdrag, på grunn av den nye lovens krav til risikobasert tilnærming. De ansatte som er satt på et oppdrag bruker mer tid på enkelte vurderinger. Ofte må det diskuteres med flere på samme oppdrag, gjerne med noen som har mer erfaring hvis man er nyansatt.

3. Hvordan tar dere hensyn til det nye regelverket under revisjonsoppdrag?

Her er kjennskap til kunden veldig viktig. Før vi tar på oss et oppdrag, er det en rekke vurderinger og avveininger som må foretas. Våre retningslinjer innebærer at en rekke punkter må gjennomgås i forbindelse med aksept av nye kundeoppdrag. Dette gjøres vanligvis ved å stille kunden spørsmål. Denne prosessen består også av analyse av historisk informasjon,

regnskap og kartlegging av risiko. De punktene som vi går gjennom dekker også flere av disse tiltak som vi er pålagt å gjennomføre etter hvitvaskingsloven. Til slutt er det en partner som må godkjenne oppdraget før det aksepteres. Det tas selvfølgelig også hensyn til vår kapasitet, kjennskap til bransjen og annen informasjon om den aktuelle kunden, for eksempel virksomhet i utlandet eller selskapsstrukturen. Etter min erfaring, er de fleste utfordringer knyttet til det som eventuelt dukker opp under utførelse av oppdrag. Det er ikke bare snakk om hvitvasking, men alt som fører til at det oppstår usikkerhet blant ansatte som utfører oppdraget. I slike tilfeller vil det ofte diskuteres med [stillingstittel til ansatt utnevnt som hvitvaskingsansvarlig]. Dette gjøres i tråd med våre interne rutiner. Finanstilsynet har ikke utarbeidet en ny veiledning etter at loven av 2018 kom. Våre interne rutiner er en videreføring av de retningslinjene som ble brukt før den nye loven kom. Jeg er ikke involvert i denne prosessen direkte, men jeg kan si at det ble gjort noen vurderinger av de nye kravene etter hvitvaskingsloven - for eksempel utvidede krav til identifisering av reelle rettighetshavere og PEPs [politisk eksponerte personer] - og andre nødvendige tilpasninger.

4. Har du noen tanker knyttet til risikoen for å bli utnyttet til hvitvasking ved utførelse av revisjonstjenester?

Jeg har ikke kommet borti forsøk på dette i mitt arbeid. Jeg tror at det henger tett sammen med de risikovurderinger man tar før gjennomføring av revisjonsoppdrag og løpende vurdering underveis. Den nye loven innebærer noen presiseringer på det med løpende kundeoppfølging og kundekontroll generelt, som nå heter "kundetiltak". Våre rutiner er oppdatert med hensyn til dette, men så vidt jeg vet innebærer ikke dette veldig omfattende endringer i praksis for de som arbeider med oppdrag. Alle undersøkelser og analyser som vi utfører i starten og bakgrunnsjekk gir kunden signaler på at vi er nøye på dette. Det gjelder ikke kun hvitvasking, men også andre forhold. Alt klassifiseres på bakgrunn av den risikobaserte tilnærmingen vi har og diverse indikatorer. Dette har vi brukt en stund nå. På den måten gjøres det egne vurderinger av alle forhold som dukker opp. Vi vil for eksempel aldri akseptere et oppdrag, dersom vi ikke har god nok kjennskap til virksomheten eller bransjen, eller hvis vi ikke har anledning til å innhente annen relevant informasjon.

5. Har du noen tanker om register over reelle rettighetshavere, som skal opprettes ifm. ikrafttreddelsen av loven om slik register (Prop. 109 L)?

Vi bruker forskjellige registre for å sjekke og bekrefte kundeopplysninger i forbindelse med oppdrag både hos nye og gamle kunder. Det å innhente opplysninger kan være en lang prosess.

Jeg gleder meg til å se hvordan dette kommer til å fungere i praksis. Det er mye vi må undersøke og mye av de opplysningene vi henter inn er relevante for andre områder enn hvitvasking. Det blir som sagt tatt hensyn til selskapsstrukturen ved aksept av nye kunder. Vi får mye relevant informasjon ved å spørre kunden. Vi bruker en risikobasert tilnærming for å vurdere om det må hentes inn mer informasjon. Vi bruker som sagt forskjellige registre for å verifisere opplysninger vi får fra kunden. Med et felles register over rettighetshavere, vil man kanskje kunne disponere ressurser på en bedre måte, så jeg er spent på hvilke fordeler og eventuelt utfordringer som kommer til å oppstå. Det viktigste er nok at det er gode løsninger på plass for oppdatering av informasjonen i registeret. Jeg har ikke satt meg så nøye inn i det, men det bør i alle fall være gode løsninger for innhenting av informasjon tilpasset revisorer, slik at det kan gjøres på samme måte som ved bruk av andre registre.

- a. Er det en kostnadskrevende prosess?

Målet er å bekrefte opplysninger. Det forutsetter at informasjonen er riktig, uansett om den hentes fra registre eller på andre måter. Det trenger ikke å være kostnadskrevende. Etter min mening brukes det relativt mye tid på å hente inn og bekrefte opplysninger, særlig etter at den nye loven kom - noe som kan medføre ekstra kostnader. Jeg har som sagt ikke satt meg så nøye inn i hvordan dette registeret over reelle rettighetshavere kommer til å fungere, men jeg vil tro at en del arbeid med å verifisere opplysninger skyldes usikkerhet knyttet til hvor mye som skal bekreftes for å kunne si at det er gjort nok.

6. Innebærer gjennomføring av tiltak etter hvitvaskingsloven mye forebyggende arbeid?

Mye av det som revisor er pålagt å gjøre etter loven består av forebyggende arbeid. Revisor er allmenhetens tillitsperson. Forebyggende arbeid er en del av det samfunnsoppdraget som vi utfører. Det skaper også tillit blant våre eksisterende kunder. Når det gjelder hvitvasking, legger vi mye vekt på gode vurderinger før kundeforhold etableres - for å redusere risikoen. I tillegg er det strenge forventninger til ansatte - hvis det blir oppdaget noe som skaper usikkerhet, så skal det undersøkes uansett om det kreves av loven eller ikke. Det øker kvaliteten på alle våre tjenester. Målet er også å forebygge at man havner i en situasjon der det kan oppstå muligheter for at indikasjoner på misligheter og hvitvasking ikke oppdages. Som revisor må man alltid ta hensyn til forskjellige typer risiko og dette er en del av våre risikoreduserende rutiner tilpasset hvitvaskingsloven - og andre lover, standarder og retningslinjer som vi må følge. Under oppdrag må man ofte ta individuelle vurderinger, så mye av de forebyggende rutiner går ut på å hindre at man ikke har god nok kjennskap til den virksomheten som

revideres, som igjen kan føre til at noe som burde klassifiseres som høy risiko ikke blir oppdaget.

7. Hvordan tar dere hensyn til kostnader i forbindelse med undersøkelser og forebyggende tiltak?

Alt som er med på å redusere risikoen bidrar til å øke kvaliteten på våre tjenester. Er det mye som oppdages i forbindelse med et revisjonsoppdrag og det kreves ekstra arbeid utover det som er avtalt, vil kunden faktureres for merarbeid. Der inngår alt fra undersøkelser i forbindelse med regnskap og skatt, dvs. næringsoppgaven, til hvitvasking. Det fremgår selvfølgelig ikke av fakturaen at det ble brukt mer tid fordi det var indikasjoner på hvitvasking. Den delen som ikke kan faktureres kunder direkte, for eksempel kostnader som går til nødvendige vurderinger før oppdragsaksept, klassifiseres i egne posteringer. Det er mange andre typer kostnader som ikke faktureres direkte til kunder, men det er vel vanlig også i andre bransjer.

Gjelder dette også ved bruk av for eksempel eksterne konsulenter eller eksperter?

Hvor mye ressurser man velger å bruke på å innhente informasjon eller f.eks. hente inn nødvendig ekspertise i forkant av et oppdrag vurderes individuelt fra kunde til kunde. Hvis det skulle være behov for bruk av ekstern kompetanse under et oppdrag, vil man som regel vite det allerede før aksept og det må tas stilling til det der og da.

8. Hvordan påvirker anti-hvitvaskingsarbeidet hverdagen til ansatte?

Avdekking av hvitvasking er ikke hovedoppgaven til revisjonsselskaper, men alle ansatte holdes selvfølgelig oppdatert. Vi har også opplysningsplikt og rett til å gi opplysninger til politiet. Avvik fra normal kundeatferd er noe som ofte undersøkes nærmere og som er relevant for revisjonen og tiltak mot hvitvasking. Vi må kunne tilpasse oss alle typer kunder vi har. Det er mange hensyn å ta. Vi har kurs for alle ansatte i alle tjenesteområder, slik at alle i selskapet er bevisst på hvilke plikter som gjelder. Selv om hoveddelen av arbeidet går ut på at man prøver å oppdage misligheter og feil i regnskapet som ikke nødvendigvis er knyttet til hvitvasking, må man være klar over at det finnes. Ellers har man alltid mulighet til å spørre noen som er på samme oppdrag. Det kan i noen tilfeller kanskje oppleves at man er i grenseland. Da løses det ved en god vurdering av plikter, bestemmelser og eventuelt formålet med loven.

9. Hvordan håndterer dere situasjoner der det oppstår usikkerhet knyttet til hvorvidt det som oppdages skal rapporteres etter hvitvaskingsloven?

[Intervjuobjektet mente at det er vanskelig å svare på dette som følge av forskjeller på kunder, bransjer og tjenesteområder og valgte å kommentere generelle utfordringer]

Det er vanskelig å gi konkrete eksempler og det finnes heller ikke noe fasitsvar på hva som er riktig løsning. Som regel er det en diskusjon med noen som har mer erfaring som er løsningen. Man må ta profesjonelle vurderinger i praksis og bruke profesjonelt skepsis. Mye av det som skaper usikkerhet er også knyttet til kundetiltak. Det som ofte fører til usikkerhet er hva som er riktige tiltak som vil tilfredsstille regelverket i hvert enkelt tilfelle. PEPs [politisk eksponerte personer] er et eksempel. Det kan være at kunder ikke vektlegger det sterkt nok selv, så det krever at man er oppmerksom på at noen kan være PEP uten at de vet det selv. Det er ellers viktig at rapportering tas på alvor og hvis man er usikker så er det bedre å rapportere en gang for mye enn å ikke gjøre noe.

10. Har du registrert noen utfordringer knyttet til rapportering eller plikter etter hvitvaskingsloven?

15. Hva er din mening om presiseringer i ordlyden i hvitvaskingsloven av 2018?

Revisjonsselskapene får begrenset tilbakemelding på det som rapporteres og jeg får heller ikke særlig mye informasjon om dette selv. Vi bruker forskjellige indikatorer som hjelper å identifisere mistenkelige forhold. Den gamle veiledningen fra Finanstilsynet kan også brukes som referanse, når man ser på kravene i den nye loven. Det er tydelig at myndighetene ønsker at det skal gjøres mer på dette området. Presiseringer i loven hjelper kanskje med å avklare en del, men hadde også vært fint med konkrete indikatorer på hva som er tilstrekkelig, så vi venter på en oppdatert veiledning.

11. Har det vært noen tekniske utfordringer knyttet til rapportering – bruker dere skjemaet MT-0002 fra Altinn?

Det er MT-0002 som brukes av [stillingstittel til hvitvaskingsansvarlig] ved rapportering. Jeg registrerte at skjemaet er veldig åpent, men det har ikke dukket opp utfordringer som følge av dette. Det er nok mest tilpasset andre rapporteringspliktige, men det er vanlig praksis i bransjen å rapportere alle mistenkelige forhold via Altinn – også når det gjelder rapportering som ikke følger av hvitvaskingsloven. Oppdragsansvarlig vil alltid underrette [hvitvaskingsansvarlig] hvis det avdekkes hvitvasking i forbindelse med revisjonen.

Det kan ellers være utfordrende å vite hva som vil være tilstrekkelig i forhold til loven ved hvert tilfelle. Oppdragsansvarlig og andre som er involvert vil alltid ta en profesjonell vurdering, siden det ikke finnes en generell oppskrift på dette. Det stilles uansett høye krav til ansatte, så dette følges opp ganske tett hos oss.

12. Har internasjonale tiltak mot hvitvasking hatt virkning for deres virksomhet? Ser du noen utfordringer ved det internasjonale arbeidet mot hvitvasking?

Andre standarder i utlandet, må vite hva man kan stole på. Følger EU-regelverket. Finnes ikke noe fasitsvar, så det kan være vanskelig å vite hvor mye ressurser man bør bruke på dette, men samarbeid er viktig.

Identifisering av rettighetshavere kan være utfordrende. Det er ingen felles register der. Innhenting av opplysninger fra utlandet kan i enkelte tilfeller være mer ressurskrevende. Det kan også være at det skjer endringer i utlandet som påvirker selskapsstrukturen, som igjen har virkninger for kunder i Norge. Identifisering av PEPs er også en mer omfattende og mer krevende prosess når det gjøres på tvers av grenser.

Jeg kan tenke meg at det er fortsatt mye som gjenstår når det gjelder internasjonalt samarbeid og utveksling av opplysninger. Samtidig oppfatter jeg at det har allerede skjedd effektivisering på flere områder som gjør det vanskeligere å drive med hvitvasking og utnytte revisjonsselskaper - og sikkert også andre rapporteringspliktige i prosessen.

[Intervjuobjektet viste også til skandaler knyttet til hvitvasking i banker som ble beskrevet i kapittel 1.1.]

a) Er det naturlig å spørre "hvor var revisor?" i enkelte tilfeller?

Jeg mener at revisor vil alltid få en del oppmerksomhet når det dukker opp ting i ettertid, men det gjelder kanskje også for andre rapporteringspliktige.

13. Hva slags virkning har overtredelsesgebyrer etter hvitvaskingsloven av 2018 på anti-hvitvaskingsarbeidet?

Nivåene på gebyrer i den nye loven viser at det stilles høye forventninger til rapporteringspliktige. Alle ansatte er vant til at man risikerer gebyrer og erstatningsansvar, så

det har ikke skjedd noen store endringer her. [Intervjuobjektet ønsker ikke å spekulere i hva som er riktig nivå på slike gebyrer.] Dette fungerer også som et tiltak for å bevisstgjøre ansatte på det ansvaret man har som revisor og hvilke konsekvenser det kan få, dersom man ikke overholder sine plikter.

14. Mener dere eventuelt at det finnes noen mangler ved regelverket?

16. Hva forventer dere av myndighetene med tanke på nasjonale tiltak mot hvitvasking?

Det finnes ikke noe oppskrift på hvordan det arbeidet skal foregå. Det er jo ikke så lenge siden den nye loven kom, så jeg tror at det er viktig at myndighetene vurderer tilbakemeldinger fra rapporteringspliktige når regelverket skal oppdateres. Jeg mener at det bør være en veiledning på plass for å avklare en del punkter. Finanstilsynet har foreløpig ikke utgitt noe, så jeg håper det kommer en oppdatert veiledning innen rimelig tid. Jeg regner med at det vil gjøre det lettere for revisjonsselskaper å tilpasse sine rutiner til det nye regelverket. Vi har ingen tilbakemeldinger fra Finanstilsynet å vise til, siden det ikke har vært tilsyn etter ikrafttreddelsen av den nye loven. Vi gjennomfører rutinemessig kvalitetskontroll og har foreløpig ikke funnet noen indikasjoner på avvik i vårt arbeid, i forhold til de pliktene som stilles etter loven.

Vedlegg 8 – Referat fra intervju med revisjonsselskap 2

Intervjuet ble gjennomført 22.05.2019.

Informanten valgte å understreke at store deler av ansattes arbeid mot økonomisk kriminalitet innebærer forebygging og avdekking av underslag og skatteunndragelse. Det er dermed indirekte fokus på hvitvasking i hverdagen. Dersom det blir oppdaget noe som avviker fra normal kundeatferd, diskuteres det først og fremst med kunden innenfor de rammene som følger av lovverket. Informanten fortalte at de forhold som oppdages, skyldes i de fleste tilfeller feilberegning. Videre ble det påpekt at det av og til oppdages ulovlige handlinger som er begått med forsett.

Informanten fortalte at det legges stor vekt på interne rutiner i selskapet. Etablering av kundeforhold innebærer en omfattende kontroll. I tillegg følges alle kundeforhold opp enten kvartalsvis eller halvårlig. Det legges til grunn risikobasert tilnærming, i samsvar med hvitvaskingsregelverket. Det ble poengtert at gode risikovurderinger er en forutsetning for å opprettholde godt omdømme. Videre ble det fortalt at det finnes enkelte bransjer og kunder som selskapet ikke ønsker å samhandle med.

Kravene i hvitvaskingsloven av 2018 påvirker ikke arbeidshverdagen til ansatte i selskapet i stor grad. Det ble understreket at selv om kundeporteføljen til selskapet er stort, vil den enkelte ansatte normalt måtte forholde seg til et begrenset antall kunder. Godt kjennskap til kunden øker sjansen for å avdekke avvik fra normal kundeatferd. Informanten fortalte at mye av som blir registrert, gjeldet andre områder enn hvitvasking. Vedkommende mente at det er ikke mye som skal til, for å opparbeide seg en oppfatning av hvordan arbeidet med den enkelte kunden kommer til å være. Dersom det er mye som ikke er i orden i kundens regnskapsmateriale, vil dette ifølge informanten, oppdages raskt. I tilfeller der det oppdages noe som selskapet ikke vil stå for, tas det kontakt med kunden. Selskapet er tydelig overfor sine kunder om at det opererer med lav terskel for å avslutte kundeforhold i slike tilfeller. Ofte vil det allikevel dreie seg om feiltakelser fra klientens side, som må rettes opp. Dersom det oppdages forhold som indikerer ulovlige handlinger, diskuteres eventuell rapportering med hvitvaskingsansvarlig (compliance manager). Videre ble det fortalt at det er ikke mye som skal til, før kundeforholdet avsluttes.

Det ble påpekt at kunder som ikke har gode rutiner når det gjelder hvitvasking, sliter ofte med kontroll på andre forhold. Informanten fortalte at det kan oppfattes gråsoner mellom hvitvasking og annen kriminalitet. Det er dermed en sammenheng mellom indikasjoner på misligheter, hvitvasking og annen økonomisk kriminalitet. Dersom kundens internkontroll er

fraværende eller utilstrekkelig, vil dette også innebære mer arbeid for revisorer. Informanten påpekte at oppdrag fra den type kunder, krever tilleggsundersøkelser og bruk av ekstra tid. Dette resulterer i tilleggskostnader for selskapet og for kunden, som faktureres for merarbeid. Videre ble det poengtert at det var fornuftig å akseptere høyere kostnader i forbindelse med tiltak og undersøkelser, selv om de ikke dekkes av kunden, dersom det resulterer i lavere risiko for at hvitvasking ikke oppdages. Informanten viste til at næringslivet har et samfunnsansvar og interesse i at hvitvasking forhindres.

Informanten mente at de høye nivåene på overtredelsesgebyrer var riktig og kunne forsvares med at hvitvasking henger sammen med flere typer annen kriminalitet. Det er dermed viktig å opprettholde høye gebyrer, både på nasjonalt og internasjonalt nivå. Som følge av den skadelige virkningen på samfunnet bør maksimalgrensene på gebyrer, ifølge informanten, være så høye som mulig. Vedkommende mente imidlertid at skattesvindler ikke burde inngå i definisjonen på hvitvasking.

Informanten uttalte at anti-hvitvaskingsarbeidet krever omfattende tiltak og utviklingen på dette området vil alltid medføre behov for klargjøring av regelverket. Det brukes mye ressurser på kvalitetskontroll i selskapet og bakgrunnsjekk av kunder. Prosessen blir mer komplisert, ved kunder som har forbindelser til utlandet. Det gjelder både tiltak mot hvitvasking og andre deler av revisors arbeid.

På bakgrunn av informantens uttalelse om at selskapet bruker mye ressurser på anti-hvitvaskingsarbeidet, ble det stilt spørsmål om det ville vært enklere for kriminelle å utnytte et mindre selskap som ledd i hvitvasking. Informanten mente at det var like utfordrende å avdekke hvitvasking hos kunder i de små og i de store revisjonsselskapene. Det vil være forskjeller på enkelte problemstillinger og hvor mye ressurser som er tilgjengelige, men utfordringer måtte, ifølge informanten, vurderes på et annet grunnlag. Det ble påpekt at kreditorer stiller strenge krav til store virksomheters valg av revisor. Hvitvasking av store summer krever virksomhet av en viss størrelse. Det vil dermed være vanskelig for en klient å bruke et lite revisjonsselskap som revisor, uten at det går utover forholdet til kreditorer og normal virksomhet. Dette gjør det vanskelig å hvitvaske stort utbytte ved utnyttelse av små revisjonsselskaper i prosessen.

Videre uttalte informanten at det var store forskjeller på nivået på anti-hvitvaskingsarbeidet i Norge og andre land. Norge er et relativt lite land, sammenliknet med andre europeiske land. Innsatsen i Norge har økt de siste årene. Størrelsen på befolkningen medfører eksempelvis færre prominente personer, som potensielt kunne utnytte sin status til hvitvasking. Informanten mente

det var åpenbart at selskaper i Norge ikke ville vært førstevalget, "dersom en person med høytstående stilling hadde valgt å hvitvaske midler". Informanten mente også at internasjonale tiltak, samt erfaringer til andre land, burde brukes som referanse ved utarbeidelsen av tiltak i Norge. Det ble også nevnt at det utarbeides nye regler i EU.

Vedlegg 9 – Referat fra intervju med selskap 3

Intervjuet ble gjennomført 17. april 2019.

Informanten påpekte at selskapet, som leverer finanstjenester til banker, jobber daglig med tiltak mot hvitvasking (anti-money laundering). Det ble påpekt at det er selskapets kunder som setter krav til de produkter og tjenester som leveres. Selskapet samarbeidet med banker som opererer i utlandet. Dette innebærer at det, i tillegg til norsk lovgivning, må tas hensyn til de kravene som stilles i andre land. Norske lover har dermed begrenset virkning på selve produktgodkjenningen for produktet som leveres til utenlandske markeder. Informanten fortalte at selskapet leverer produkter til banker som setter krav i bestemmelser basert på sine produktlisenser.

Selskapet har utarbeidet interne rutiner for å motvirke hvitvasking og etterleve kravene som stilles etter regelverket. Informanten påpekte at dette arbeidet er viktig for effektiv bekjempelse av hvitvasking. Videre ble det fortalt at det er fornuftig å godta høyere nivå på kostnader i forbindelse med gjennomføring av kundetiltak, dersom det bidrar til å redusere risikoen for at hvitvasking ikke oppdages.

Informanten påpekte at det har vært godt nivå på bevisstgjøring av næringslivet om konsekvenser av hvitvasking. Vedkommende nevnte at det fortsatt er behov for bevisstgjøring på dette området. Det ble også sagt at det internasjonale arbeidet er veldig viktig for bankene, næringslivet og samfunnet generelt. Informanten mente at det kan være behov for større transparens i finanssystemene, når det gjelder områder som kan være utsatt for hvitvasking og terrorfinansiering. Begrunnelsen var at det ville øke evnen til å motvirke forhold som medfører risiko for økonomisk kriminalitet. Underslag og skattesvindel burde, ifølge informanten, regnes som hvitvasking.

Det ble påpekt at det finnes store forskjeller på gjennomføring av anti-hvitvaskingsarbeidet i Norge og andre land. Implementering av tiltak og oppfølging av kundeforholdet ble trukket frem som områder der det finnes forskjeller. Videre nevnte informanten at internasjonale standarder kan være en nyttig referanse ved utarbeidelsen av tiltak mot økonomisk kriminalitet i Norge. Det ble imidlertid poengtert at slike tiltak bør tilpasses "norske vaner", norske forhold og omgivelser.

Vedlegg 10 – Referat fra intervju med Bjørn Skogstad Aamo

Det ble gjennomført en telefonsamtale med Bjørn Skogstad Aamo 26. mars 2019.

Generelt om informantens bakgrunn og Financial Action Task Force:

Presidentskapet i FATF går på rundgang mellom medlemslandene. Det starter med at land forteller at det kan være villig til å ta over. Det gjorde Norge i 2010 – 2011, da jeg var i ferd med å gå av som tilsynssjef. Jeg ble valgt til visepresident i FATF 2011 og president i 2012. Jeg fungerte som president fra 2012 til 2013. Sverige hadde presidentskapet ti år tidligere, men ingen andre nordiske land har hatt det. Det er få av de mindre landene som har tatt det på seg. Det innebærer mye arbeid. FATF er en kollegial organisasjon, hvor alt skjer på tre møtesamlinger i året og på et årsmøte, som avslutter presidentskapets ansvar. Vi hadde et årsmøte for FATF i Norge sent på våren i 2013.

Spørsmål 1. Hva kan du fortelle om Norges bidrag til det internasjonale arbeidet mot hvitvasking?

Spørsmål 2. Hva kan du fortelle om Norges bidrag til det internasjonale arbeidet mot terrorfinansiering?

Aktiv deltagelse i FATF både i tidligere år, ved presidentskap og senere, er det viktigste bidraget fra Norge i det internasjonale arbeid mot hvitvasking og terrorfinansiering. Vårt viktigste gjennomslagspunkt var at skattesvindler skulle bli oppfattet som hvitvasking. Det hadde vært omdiskutert før. Det var en del land som ikke ønsket å gå inn på skattesvindler og unndragelser, men vi var veldig opptatt av å få dette på plass og fikk etter hvert enstemmighet for det. Ting tar litt tid i FATF, fordi det er konsensus, tilnærmet enstemmighet, som er vedtaksform.

I det året [2012-2013] var jeg på besøk hos de fleste av de ni regionale medlemmene som FATF har. Det var nokså omfattende kontakt med de regionale organene. Utenom FATF så bør det være nevnt at Norge, gjennom bevilgningsbudsjettet, bevilger penger til FNs globale program mot hvitvasking. Det er en pengesekk hvor FN gir støtte til tiltak i utviklingsland og Norge er en av de viktigste bidragsytere til det globale fondet. I FATF er det ikke så mye oppmerksomhet på bistand. Det handler mer om direkte innsats. Hvitvasking og terrorfinansiering behandles parallelt i FATF. (Det som har blitt nevnt her om hvitvasking gjelder også for terrorfinansiering.) Norge har i veldig liten grad selv vært utsatt for innsamling til terrorfinansiering, så i vårt [FATF sitt] arbeid spiller det en mindre rolle enn det generelle

arbeidet mot hvitvasking. Men selve kontrollmekanismene er de samme - banker og andre aktører har rapporteringsplikt, ved mistanker om at en transaksjon er knyttet til hvitvasking eller terrorfinansiering. Rapporteringen skjer til en Økokrim-myndighet i vedkommende land (FIU) [Enheten for finansiell etterretning i Norge]. Norge har også støttet skattesektoren i flere afrikanske land. Dette med hvitvasking inngår også i programmet.

Spørsmål 3. Hvilke forventninger tror du at samfunnet har til revisor?

Det er en nokså omfattende lovgivning om revisors plikter; det er rapporteringsplikt og det er tilsyn. Det viktigste er at revisor ikke godkjenner regnskap hvor det ligger hvitvaskingsaktivitet. Inntrykket er litt blandet. Det er ikke ofte revisorer sier fra om at de har funnet hvitvasking. Man har nok en mistanke om at det finnes revisorer som vet om mer enn det de sier i beretningene sine. Hvert år er det revisorer som sier fra seg oppdrag. Av og til har det sammenheng med at de har funnet ting hos klienten som de ikke vil godkjenne, men i stedet for å varsle og ta en konflikt, så sier de fra seg oppdraget- slik at de ikke selv sitter med ansvaret. Det er forståelig- det er klart at hvis de tar en konflikt, så får de risiko både knyttet til den konflikten de tar, og til at de blir oppfattet som "kontrollfreaker" og vanskelige å ha med å gjøre. Det som tilsynet er opptatt av, er at det er en del - ikke mange - advokater og revisorer som opptrer som profesjonelle medhjelpere for større aktører. Når det gjelder de store pengene som hvitvaskes, der skjer det at aktørene hyrer inn advokater og revisorer, som hjelper dem med å tildekke det godt. Det er miljøer som Økokrim og Finansstilsynet forsøker å følge med på. Man vet at det finnes sånne miljøer som hjelper folk med hvitvasking.

4. Hvordan kan revisor bidra til å bekjempe hvitvasking?

I en tidlig fase kan revisor fortelle klienten om at de er i ferd med å begå noe ulovlig - og hvis de ikke avstår fra dette, så vil revisor enten selv rapportere det eller avslutte sitt oppdrag. Er det snakk om større beløp over tid, så bør revisor gi melding til Økokrim.

5. Hva legger du i begrepet "hvitvasking"?

Når det gjelder begrepet hvitvasking, er det snakk om enhver befatning med utbytte fra kriminell virksomhet - enten man observerer eller praktisk hjelper til med utbetaling og overføring, så kan man være delaktig i hvitvasking. [Informanten henviste til definisjoner i EUs direktiver og lovgivningen i Norge.] Jeg oppfatter at de begrepene som er brukt i lovgivningen og EUs direktiver kan brukes.

6. Ser du noen klare utfordringer for FATF i fremtiden? (Gjelder noen av disse spesielt for Norge?)

Ja. FATF er basert på konsensus og har begrenset direkte kontroll over medlemmene. De kan avgi rapporter med mistanker og kritikk, men de har begrensede legale midler. De rapportene er avhengige av at medlemmene selv er motivert for å gjøre forbedringer. Noe av det som er i ferd med å bli bevist nå, er at de baltiske land har vært slappe når gjelder systemene på dette området. Dette som har kommet frem - og er knyttet til overføring av midler i enkelte banker, som har blitt kjøpt opp av for eksempel Danske Bank - gjenspeiler nok en ganske slapp holdning i de baltiske land som sådan. Det startet med at de var helt underlagt russiske myndigheter i en femtiårsperiode. Når de skulle starte opp egen virksomhet, så syntes de at det hadde vært fint å beholde russiske klienter. Jeg husker besøk i Estland og Latvia på 90-tallet, da det var allmennkjent at bankene deres hadde mange russiske klienter og at det var klienter som ofte ikke hadde betalt den skatten som de skulle til Russland – med de var ikke venner med Russland lenger, så [de mente] det var helt greit. Dette har da åpenbart fortsatt - og har utviklet seg i særlig grad i noen av disse bankene.

7. Hva kan du si om implementering av FATF sine anbefalinger i Norge under ditt presidentskap og eventuelt i ettertid?

Norge var det første landet som ble inspisert etter at man hadde vedtatt nye retningslinjer i FATF i 2012 - 2013 og man konstaterte at en del av disse nye retningslinjene ikke var gjennomført på det tidspunktet. Vi hadde blant annet ikke gode nok risikoanalyser. Det fikk Norge kritikk for i rapporten som kom etter det tilsynet. Etter dette Norge fått ny lovgivning og man har ikke minst bygd ut rutiner og apparat for risikovurdering. Nå foretas det en grundigere risikovurdering i Norge enn kanskje i noe annet land.

En betydelig utfordring for FATF fremover er ny teknologi. Det er nye måter å overføre penger på, som er vanskelige å avdekke. Veldig mye av kontrollen i dag er basert på at banker som selv har lisens opptrer lojalt, fordi de kan miste konsesjonen hvis de ikke gjør det. Men når man begynner å overføre penger utenfor banksystemet, så blir både avdekkingen av dette og oppfølgingen mye vanskeligere. I FATF-miljøet er man veldig skeptisk til kryptovaluta. Både fordi det er lite transparent, og det er vanskelig å få grep om aktørene.

Da jeg var president, så hadde ikke jeg noe spesielt ansvar for implementering i Norge, det hadde myndighetene i Norge. Det var bare en indirekte effekt av at man ble mer oppmerksom på FATF sin rolle. De som hadde arbeidet med hvitvasking hele tiden – Justis- og

beredskapsdepartementet, Finansdepartementet, Finanstilsynet og Økokrim - de visste det godt, men siden det ble mer publisitet, var det flere nedover i rekkene som ble kjent med FATF.

8. Tror du at vi kommer til å se en endring i hvitvaskingsloven i Norge etter implementering av EUs sjette hvitvaskingsdirektiv?

EU foretok en veldig grundig gjennomgang av sine [tidligere] direktiver da de lagde fjerde hvitvaskingsdirektiv. Det var en fullstendig revisjon på mange måter og det fremsto derfor som helt nytt. EUs femte hvitvaskingsdirektiv består av mindre endringer sammenliknet med fjerde direktiv.

EUs sjette hvitvaskingsdirektiv gjelder oppfølging og kontroll. Der er det ventet endringer - det er ikke sikkert at man trenger å gjøre nye endringer i hvitvaskingsloven – det er mulighet til å gjøre det i forskriftsform. Det sjette direktivet går mer på kontrollformen, men det er ikke sikkert at man trenger noen lovendringer for å implementere de kontrollordninger som ble vedtatt.

Spørsmål 9. Hva slags virkning vil tiltak som utarbeides i EU ha på fremtidig arbeid mot hvitvasking? 11. Tror du at tiltakene på sikt vil begrense internasjonale skandaler, som disse knyttet til Danske Bank og Nordea?

Det som foregår i EU nå, er at European Bank Authority (EBA), tilsyns- og samarbeidsmyndigheten på bankområdet, skal få adgang til direkte sanksjoner. Det er fordi man har vært misfornøyd med enkelte medlemslands forvaltning. EBA skal få lovhjemmel fra EU til å gi direkte sanksjoner. Dette vil gjelde EU-land, men EØS-land vil ikke omfattes. Det at EBA vil få denne rollen, utgjør en stor reform i EU.

Jeg var på et seminar med EU-kommisjonen på fredag [22.03.2019]. Det ble diskutert en generell styrking av EBA for å gjøre denne jobben. I lys av det som har skjedd med Danske Bank og Nordea, så kommer det en generell gjennomgang av hvitvaskingsregelverket. EU er også i ferd med å bytte kommisjonen. Den nåværende kommisjonen er ferdig i løpet av sommeren, også skal det oppnevnes en ny kommisjon til høsten. Den skal legge frem sitt program for regelverksutvikling for EU-rådet - EUs ministre. Det er ventet med at de da vil komme med nye og høyere ambisjoner for hvitvaskingsområdet, blant annet i lys av det man har sett ved Danske Bank og Nordea.

Denne rollen til EBA er et tiltak. Der hvor medlemslandene ikke jobber selv, kan EBA ilegge direkte sanksjoner mot de aktører det gjelder. For eksempel i det tilfellet der danske

myndigheter ikke har gjort nok for å få Danske Bank til å følge opp regelverket, ville et EU-organ med de nye rammene direkte kunne ha pålagt Danske Bank tiltak.

Spørsmål 10. Hvor viktig mener du at det er å implementere kundetiltak?

Det er klart at det er veldig viktig. Det er et grensesnitt mellom bank og kunde. Det er der veldig mye ligger i dag. De fleste kunder føler det er tryggere å overføre penger via bank. Det kan gjøres utenom bank og det vil også gjøres med ulovlige midler. De som gjør det tar sjansen på at det ikke rettes mistanke mot dem.

Bankene har en plikt til å kjenne sine kunder og de oppdager en del ting. Bankene har erfaring med at kunder som driver med noe ulovlig skifter bank ofte. Dette er en av de tingene de følger med på. Dersom man får en kunde som har en bankhistorikk som omfatter mange andre banker, blir denne kunden fulgt nokså tett. Kundetiltak er selvfølgelig veldig viktig. Det er 5 år siden Norge har hatt tilsyn fra FATF. Det vil være et nytt tilsyn i høst og norske myndigheter har blitt bedt om å sende inn materialet. Det blir spennende å se om de får større grad av tilfredshet her.

Spørsmål 12. Har du noen tanker om overtredelsesgebyrer fastsatt i hvitvaskingsloven?

Det er greit at det er kraftige virkemidler her. Dette EU-nivået er likt i alle EØS-land. Det er absolutt internasjonale tiltak som virker inn. [Spørsmål 13 ble besvart samtidig. Svaret gjelder også overtredelsesgebyrer, jfr. nedenfor]

Spørsmål 13. Hva mener du om myndighetenes bevisstgjøring av rapporteringspliktige om viktigheten av arbeidet mot hvitvasking og terrorfinansiering?

Myndighetene gjør en nokså omfattende jobb for å bevisstgjøre folk. Det viktigste tiltaket har vært et todagersseminar. På det siste seminaret var det 600 deltagere som fikk forelesninger om detaljer i hvitvaskingsloven og rutiner for å avdekke ting. På tilsvarende seminar for 5-6 år siden, så var det 150 til 200 deltagere. Nå var det 600, så det er en nokså bred opplysningsvirksomhet. Det blir en god del dialog.

Finanstilsynet har forsterket sin organisering og opprettet i det siste en egen seksjon. De profilerer seg mer på dette og har fått sterkere virkemidler gjennom den nye hvitvaskingsloven. Det er ingenting som virker sterkere enn å se en annen bank eller en kollega bli dømt. Dette vil få de rapporteringspliktige til å forstå at det å slurve på dette området, kan koste dem dyrt. Det skal være et signal for å bevisstgjøre de rapporteringspliktige på hvilke konsekvenser dette kan få.

Vedlegg 11 – Definisjon av begrepet "hvitvasking" i EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv (EP.Rdir. 2015/849) definisjon av begrepet "hvitvasking", oversatt til norsk i Prop. 40 L (2017-2018)

«Ved anvendelsen av dette direktiv skal følgende handlinger betraktes som hvitvasking av penger når de begås forsettlig:

- a) konvertering eller overføring av formuesgoder, der vedkommende vet at formuesgodene stammer fra kriminell virksomhet eller fra medvirkning til slik virksomhet, med sikte på å skjule eller tilsløre formuesgodenes ulovlige opprinnelse eller hjelpe en person som er delaktig i slik virksomhet, til å unndra seg de rettslige følger av sin virksomhet,
- b) skjuling eller tilsløring av et formuesgodes beskaffenhet, opprinnelse, lokalisering, avhending eller forflytning eller rådigheten over det eller rettigheter knyttet til det, der vedkommende vet at formuesgodet stammer fra kriminell virksomhet eller fra medvirkning til slik virksomhet,
- c) erverv, besittelse eller bruk av et formuesgode, der vedkommende på mottakstidspunktet vet at formuesgodet stammer fra kriminell virksomhet eller fra medvirkning til slik virksomhet,
- d) medvirkning til, forbund om eller forsøk på å begå, bistand eller tilskyndelse til, tilretteleggelse av eller rådgivning med sikte på utførelse av en av handlingene nevnt i bokstav a), b) og c).»

(Finansdepartementet, 2018a, s. 17 til 18)

Vedlegg 12 – Refleksjonsnotat

Hvitvasking utgjør et omfattende samfunnsproblem og kan knyttes til en rekke underliggende kriminelle handlinger. Det kan også svekke kontroll over finansielle systemer og berøre enkeltindivider i samfunnet. Det er derfor viktig at hvitvasking bekjempes på en effektiv måte. Temaet for oppgaven er anti-hvitvaskingsarbeidet til rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven. Utredningen tar for seg revisor og andre rapporteringspliktige.

Resultater indikerer at anti-hvitvaskingsarbeidet innebærer flere utfordringer for rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven. Pliktene som følger av regelverket er meget omfattende. Anvendelse av risikobasert tilnærming ved gjennomføring av kundetiltak skal sikre effektiv bruk av ressurser. Funnene indikerer imidlertid at det er usikkerhet knyttet til tolkning av regelverket. Forhold som underslag og skatteunndragelse fører med seg behov for egne vurderinger i forhold til rapportering. Det krever bruk av praktisk tilnærming basert på uttalelser fra myndighetene. Min oppfatning er at det er behov for mer konkrete veiledninger fra myndighetene for å sikre god etterlevelse av hvitvaskingsregelverket.

Gjennom arbeidet med oppgaven har jeg lagt merke til internasjonale trender, som globalisering og digitalisering. Utvikling av ny teknologi ser ut til å være av stor betydning for utviklingen i samfunnet fremover. Det fører også med seg behov for økt samarbeid på tvers av grenser. Arbeidet med denne utredningen har også bidratt til at jeg ble oppmerksom på utfordringer ved samarbeid og samhandling på tvers av landegrenser.

Funnene i oppgaven indikerer at regelverket alltid vil komme på etterskudd. Dette er en utfordring når man skal imøtekomme nye trender i samfunnet. Dette er særlig aktuelt med tanke på hvitvasking. Det er viktig at regelverket tilpasses slik at kriminelle ikke får utnytte smutthull til hvitvasking. Nye trender i EU og FATF, samt virkninger for Norge har vært en sentral del av oppgaven. Dette henger tett sammen med innovasjon og nytenkning. Utvikling av ny teknologi gjenspeiler både positive og negative sider ved innovasjon. De negative sidene kan være meget alvorlige i tilknytning til hvitvasking.

Utredningen gjenspeiler også viktigheten av rapporteringspliktiges ansvar. Deres rolle er viktig både for å beskytte det finansielle system og samfunnet generelt. Denne samfunnsrollen viser at ansvarlighet kan resultere i effektiv bekjempelse av hvitvasking. Dette er også en indikasjon på at ansvarlighet er en viktig forutsetning i arbeidslivet. Det er avgjørende at aktører i næringslivet lever opp til sine forpliktelser.

Videre ønsker jeg å påpeke at det kan være vanskelig for myndighetene å få tak i informasjon fordelt på flere selskapsstrukturer og lagret i flere systemer underlagt forskjellige jurisdiksjoner. Dette er et viktig funn av analysen, som viser hvordan effekter av internasjonalisering kan berøre enkeltindivider i Norge.

Arbeidet med denne oppgaven har vært krevende. Jeg fikk dermed muligheten til å teste mine egne begrensninger og kunnskap tilegnet gjennom det femårige studieløpet. Dette kommer jeg til å ta med meg videre i arbeidslivet.